

Koordinering av arbeidet med statistiske foretak i SSB

TALL

SOM FORTELLER

NOTATER / DOCUMENTS

2021 / 5

Anders Haglund (red.)

I serien Notater publiseres dokumentasjon, metodebeskrivelser, modellbeskrivelser og standarder.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 18. februar 2021

ISBN 978-82-587-1285-2 (elektronisk)
ISSN 2535-7271 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet, fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

I nasjonalregnskapet og i den nye rammeverksforordningen for næringsstatistikk (EBS – European Business Statistics, tidligere kalt FRIBS) er et sentralt element at medlemslandene i størst mulig grad etterlever intensjonen bak forordningen om statistiske enheter fra 1993.

Arbeid med statistiske enheter har pågått i mange år i SSB, og viktig i denne sammenhengen er det tverrfaglige prosjektet som startet opp i 2015 som blant annet skulle utvikle en metode for å identifisere og innføre nye statistiske enheter i Virksomhets- og foretaksregisteret (VoF). I 2017 arbeidet en tverrfaglig arbeidsgruppe videre med hvordan nye statistiske enheter skulle implementeres i strukturstatistikken, og etter hvert også i andre statistikker som nå reguleres av EBS.

Etter en drøfting av hvordan man skal etablere statistiske foretak i økonomisk statistikk, ble det holdt et fellesmøte 15. januar 2020 mellom avdelingene 200 og 400 for nærmere avklaringer. I dette møtet ble det vedtatt å nedsette et tverrgående samarbeid som skal sikre at de statistiske enhetene etableres i tråd med forordning no 696/93 om statistiske enheter. Videre at prinsipper og metoder for etablering av statistiske foretak i VoF for bruk i den næringsmessige- og økonomiske statistikken, herunder nasjonalregnskap og strukturstatistikk, klargjøres.

Dette notatet beskriver arbeidet gjennomført av arbeidsgruppa. Notatet går igjennom regelverket gitt i relevante forordninger om statistiske enheter, praktisk tilnærming og tolkning av regelverket, drøfting av sektor og næringsplasseringen av aktive og passive eiere av konsern, ulike typer ikke autonome enheter og metodevalg knyttet til identifisering av statistiske foretak.

Arbeidsgruppens konklusjoner danner fundamentet for videre arbeid knyttet til skillet mellom autonome og ikke-autonome enheter, nærings- og sektorkoding av konsernmor, delkonsernmor og passive eiere av konsern samt etablering av statistiske foretak og addering og konsolidering av økonomiske størrelser i disse.

Statistisk sentralbyrå, 18. januar 2021

Per Morten Holt

Sammendrag

Etter en gjennomgang av regelverket, har vi konkludert at den statistiske enheten *foretak* i forordning 696/93 samsvarer med definisjonen av *institusjonell enhet* i ESA for foretakssektoren. Dermed har de fleste selskaper i Norge beslutningsautonomi og skal anses å være egne foretak/institusjonelle enheter. Selskaper som mangler beslutningsautonomi kjennetegnes ved at de ikke oppfyller et gitt sett med betingelser og kan deles inn i ulike grupper etter type selskap.

Konsernmor/delkonsernmor klassifiseres som egne institusjonelle enheter og dermed egne foretak. Det samme gjelder passive eiere av konsern. Vi har valgt å ikke konkludere i spørsmålet om sektor og næringsplasseringen av aktive og passive eiere av konsern. Dette anses å ligge utenfor vårt mandat og bør utredes av en egen ekspertgruppe.

Vi anbefaler at metoder for å systematisk identifisere ikke-autonome enheter og det detaljerte regelverket for å sette disse sammen med autonome enheter i statistiske foretak i VoF utredes i egne ekspertgrupper.

Når det gjelder metodevalg, så foreslår vi at man i hovedsak benytter en form for «bottom-up» metode for hoveddelen av konsernene. Begrunnelser for anbefalingen er at man i Norge har god tilgang på administrative data på juridisk enhet, lang erfaring fra identifisering av ikke autonome enheter og utenlandske filialer, samt ingen tilgang til konsoliderte data for den norske delen av konsern eller dets underliggende segmenter.

Våre anbefalinger vil føre til at det ikke gjøres store systematiske endringer i måten vi jobber på i statistikkproduksjonen i dag. Datafangst og lagring av tallstørrelser vil fortsatt basere seg på juridiske enheter, med en tilleggsdimensjon for de sammensatte foretakene. I VoF vil også hver juridisk enhet klassifiseres som i dag, samtidig som de vil knyttes opp mot foretaksenheten.

Ressursmessig pålegger vi oss et omfattende arbeid med å identifisere ikke-autonome enheter samt å knytte disse til riktig enhet. På den annen side vil vi begrense rapporteringsbyrden i forhold til det opprinnelige forslaget og forenkle statistikkproduksjonen, ikke minst når det gjelder konsistens mellom statistikkene.

Vi vil også anta at det ikke trengs egen generell datafangst for å innhente tallstørrelser for sammensatte foretak i strukturstatistikken som dermed kan planlegges og gjennomføres etter allerede etablerte rutiner for årgangen 2019. Ved publisering og rapportering til Eurostat må de sammensatte foretakene benyttes slik at antall og størrelsen på foretakene justeres. Vi vil uansett ikke få det tydelige bruddet som FRIBS har forventet, særlig i forholdet store vs. små foretak, og det krever en forklaring på hva som er gjort tidligere og hva som gjøres nå.

Anbefalingen om å stoppe automatisk profilering og intensivere identifisering av utenlandske filialer og ikke-autonome enheter vil nødvendigvis få større konsekvenser for populasjonsarbeidet i VoF.

Innhold

Forord.....	3
Sammendrag.....	4
1. Innledning og konklusjoner	6
1.1. Innledning	6
1.2. Mandat	6
1.3. Rapportens oppbygning og detaljeringsgrad.....	7
1.4. Rapportens konklusjoner	7
1.5. Konsekvenser av anbefalingene	9
1.6. Forslag til videre arbeid	9
2. Gjennomgang av regelverket om statistiske enheter	10
2.1. Statistisk foretak.....	11
2.2. Bransjeenhet.....	14
2.3. Den lokale bransjeenheten	14
2.4. Definisjon av bransjeenhet i forordningen for statistiske enheter	15
3. Nærmere om beslutningsautonomi	16
3.1. Vurdering av norske juridiske enheter opp mot ESAs krav til institusjonelle enheter	16
3.2. Nærmere om juridiske enheter, beslutningsautonomi og statistiske foretak	17
3.3. Betingelser for at juridiske enheter er egne statistiske foretak	18
3.4. Selskaper som må slås sammen med andre juridiske enheter for å danne statistiske foretak	19
4. Konsern og konsernmor, delkonsern og resultatområder.....	19
4.1. Konsern.....	20
4.2. Delkonsern og resultatområder (segmenter).....	21
4.3. Konsernselskaper med og uten beslutningsautonomi.....	22
4.4. Nærmere om konsernmor og konsern	23
5. Profiling og arbeid med statistiske enheter i Business statistics/FRIBS	25
5.1. Europeisk arbeid med statistiske enheter og profiling	25
5.2. Overordnet målsetning med bedre etterlevelse av forordning om statistiske enheter	29
5.3. Samarbeid med SBS og andre nordiske land	29
6. Drøfting av Business statistics ulike profileringsmetoder for utledning av statistiske foretak	31
6.1. Foretak	31
6.2. Profiling	31
7. Arbeidsgruppas anbefalinger på prinsipielt nivå.....	35
7.1. Forordninger, autonomi og statistiske foretak	35
7.2. Konsernmor, delkonsernmor og passive eiere av konsern	36
7.3. Metode for å utlede statistiske foretak.....	36
8. Identifisering og gruppering av ikke-autonome enheter	38
8.1. Kjennetegn ved juridiske enheter som mangler beslutningsautonomi.....	38
8.2. Hvordan identifiserer vi enheter uten tilstrekkelig beslutningsautonomi?	39
9. Automatisk profiling og kompleksitetsindikator	42
9.1. Automatisk profiling.....	42
9.2. Kompleksitetsindikator	43
10. Konsekvenser av arbeidsgruppas anbefalinger og forslag til videre arbeid	44
10.1. Konsekvenser av arbeidsgruppas anbefalinger	44
10.2. Arbeidsgruppas forslag til videre arbeid	45
Vedlegg A: Mandat for koordinering av arbeidet med statistiske foretak i SSB	47
Vedlegg B: Notice of intention of THE BSDG AND THE DMES.....	49
Vedlegg C: Sammenheng mellom konsern i norsk lovgivning og foretaksgruppe i forordning 696/93 og felleseklæringen.....	77
Vedlegg D: Mer om avgrensning av konsern og konsernregisteret i VoF	80

1. Innledning og konklusjoner

1.1. Innledning

Arbeidsgruppa for koordinering av arbeidet med statistiske foretak i SSB, heretter kalt arbeidsgruppa, ble nedsatt etter et fellesmøte mellom avdelingene 200 og 400 15. januar 2020. Bakgrunnen for fellesmøtet var uenighet om den automatiserte sammensetningen av statistiske foretak i VoF og til bruk i strukturstatistikk 2018 i første omgang. Arbeidsgruppas overordnede målsetning er «å sikre at de statistiske enhetene etableres i tråd med forordning no 696/93 om statistiske enheter og at prinsipper og metoder for etablering av statistiske foretak i VoF for bruk i den næringsmessige- og økonomiske statistikken, herunder nasjonalregnskap og strukturstatistikk, klargjøres.»

Den tverrfaglige arbeidsgruppa er ledet av Anders Haglund (S424) og består av:

Anna Rømo (S201)	Thomas Moen (S214)
Trude Evensen Nygård (S210)	Elisabeth Haraldsrud (S360)
Anders Harildstad (S210)	Stein Bakke (S421)
Torbjørn Cock Rønning (S211)	Stian Elisenberg (S423)
Gudrun Haraldsdottir (S213)	Antti Jokinen (S424)
Anne Hege Tangen (S213)	

Premissene for arbeidet var å avholde en møteserie der ovennevnte ressurspersoner deltar og får ansvar for ulike deler av arbeidet. Pga. pandemien og medfølgende nedstenging av kontor- og møtelokaler har arbeidsformen vært begrenset til ulike former for elektronisk kommunikasjon med et avsluttende fysisk møte 5. juni. Dette har vært en krevende arbeidsform og arbeidsgruppa leverte derfor en foreløpig rapport innenfor tidsfristen 15. juni med en lovnad om at den fullstendige rapporten ble levert i løpet av sommeren 2020.

1.2. Mandat

Arbeidsgruppas mandat ble utarbeidet av direktørene på A200 og A400 i samarbeid. Notatet fra direktørene som i tillegg til selve mandatet også inneholder bakgrunn, formål og premisser for arbeidet ligger vedlagt rapporten (vedlegg A). Selve mandatet gjengis i sin helhet nedenfor.

Gjennomgang av regelverket gitt i ESA 2010, foretaksregisterforordningen fra 2008 og forordningen om statistiske enheter fra 1993. Hensikten er å sikre en felles forståelse av regelverket.

Enes om praktisk tilnærming/tolkning av regelverket. Målet er å etablere en omforent forståelse av definisjonen av Enterprise/statistisk foretak (og følgelig også bransjeenhet, KAU) gitt kravene i ESA og forordningene fra 2008 og 1993. Det forutsettes at alle statistikker som skal benytte ENT i FRIBS bruker de samme enhetene som er definert i VoF.

Vurdere hvordan særlig nordiske land, har løst eller foreslått å løse den praktiske tilnærmingen ved etablering av statistiske foretak ENT og bransjeenhet KAU, og i den grad det er hensiktsmessig å vurdere sammenfallende metoder for Norge.

Avklare krav til statistiske foretak og de juridiske enhetene som det kan bestå av, og foreslå fremtidig metode for automatisk etablering av statistiske foretak. Herunder:

- Avklare teoretisk og praktisk tilnærming til begrepet autonomi,

- Foreslå kriterier/regler som kan benyttes for å identifisere juridiske enheter som har beslutningsautonomi, herunder automatisk identifisering.
- Vurdere behovet for kobling mellom hjelpeenheter og det eller de enheter de yter tjenester til.
- Vurdere dagens kompleksitetsindikator, og om nødvendig foreslå endringer i hvordan konsern som prioriteres til manuell profilering velges ut.
- Avklare omfang på den automatiske profileringen. Er det grunn til å revurdere dagens praksis med automatisk profilering innenfor samtlige konsern (finansiell sektor og offentlig sektor er ikke inkludert i dagens rutiner)

Vurdere oppfølgningsaktiviteter for best mulig å sikre enighet internt i SSB på lengre sikt, når det gjelder håndtering av økonomiske variable og datafangstbehov.

Arbeidet skal trekke på ressurspersoner i de respektive avdelingene, og andre miljøer etter behov, herunder involvering av bl.a. sektorforum, næringsforum, profileringsteamet og bl.a. LCU-enheten. Det skal skrives referater fra møtene. Referatene skal oversendes alle relevante seksjonssjefer på avdeling 200, 300 og 400.

Det skal innen 15. juni 2020 avgis en skriftlig rapport til de 3 fagdirektørene om prinsippene for avgrensning av statistiske foretak for videre behandling (f.eks. behov for høring) og eventuelt vedtak. Rapporten skal også beskrive kjennemerker som er og skal vurderes i videre arbeid, herunder arbeid med automatiske rutiner.

Dersom arbeidet med mandatet underveis avslører behov for endring i regelverk knyttet til hjelpeenheter, holdingsselskaper og hovedkontor arbeides dette med videre men utenfor dette mandatet (ulike ekspertgrupper bør da nedsettes).

1.3. Rapportens oppbygning og detaljeringsgrad

Arbeidsgruppa har strukturert rapporten slik at man i innledende kapitlene 2-4 ser på regelverket for de statistiske enhetene gitt i relevante forordninger, utreder begrepet beslutningsautonomi og tar en gjennomgang av konsernbegrepet og hva som kjennetegner et konsern. I kapittel 5-6 går man igjennom utviklingen innenfor Business statistics/FRIBS frem til dagens situasjon og profilering som metode for å utlede statistiske foretak. Her vises det også til hvordan andre land forholder seg til dette. I kapittel 7-9 kommer arbeidsgruppa med anbefalinger underbygget av den teoretiske gjennomgangen i tidligere kapitler. Avslutningsvis i kapittel 10 foreslås videre arbeid i ulike ekspertgrupper samt oppsummeres hvilke konsekvenser arbeidsgruppa ser for seg at de samlede anbefalingene vil få.

For å forenkle for leseren har arbeidsgruppa valgt å konsentrere seg om hovedlinjene i det teoretiske utredningsarbeidet. Det vil derfor finnes noen unntak fra de angitte hovedreglene og spesialtilfeller som vi bevisst har valgt å holde utenfor det teoretiske resonnementet. Noen av disse unntakene og spesialtilfellene må det tas høyde for i de, i rapporten foreslåtte, arbeidsgrupper som skal utarbeide detaljerte rutiner for behandling av statistiske foretak.

1.4. Rapportens konklusjoner

1.4.1 Gjennomgang og regelverket gitt i relevante forordninger om statistiske enheter

I kapittel 2 foretas en omfattende gjennomgang av regelverket gitt i forordning om statistiske enheter fra 1993 og ESA 2010. Hensikten med gjennomgangen er å sikre en felles forståelse for regelverket og hvordan vi skal fortolke det ut fra norske

forhold. Arbeidsgruppas konklusjon er at den statistiske enheten foretak i forordning 696/93 samsvarer med definisjonen av institusjonell enhet i ESA for foretakssektoren.

1.4.2 Praktisk tilnærming og tolkning av regelverket

En avgjørende faktor for om en juridisk enhet oppfyller kravene til å defineres som et foretak er om enheten er autonom, dvs. kan opptre økonomisk uavhengig fra sine eiere. I kapittel 3 utredes begrepet beslutningsautonomi opp mot forordningene og i lys av norske forhold. Arbeidsgruppa konkluderer med at de fleste selskaper i Norge har beslutningsautonomi og skal anses å være egne foretak/institusjonelle enheter. Selskaper som mangler beslutningsautonomi kjennetegnes ved at de ikke oppfyller et gitt sett med betingelser og kan deles inn i ulike grupper etter type selskap. Slike selskaper må knyttes sammen med autonome enheter for å danne statistiske foretak. Ikke-autonome selskaper inngår alltid i et konsern. Riktig avgrensningen av konsern og konsernselskapers roller er derfor viktige betingelser for å avgjøre om selskaper er autonome eller ikke. Sistnevnte behandles detaljert i kapittel 4.

1.4.3 Konsernmor, delkonsernmor og passive eiere av konsern

I kapittel 4 i rapporten klassifiseres konsernmor/delkonsernmor som egne institusjonelle enheter og dermed egne foretak. Det samme gjelder passive eiere av konsern. Arbeidsgruppa har valgt å ikke konkludere i spørsmålet om sektor og næringsplasseringen av aktive og passive eiere av konsern. Dette er et viktig spørsmål som bør avgjøres i nærmeste fremtid, men anses å ligge utenfor arbeidsgruppas mandat og anbefales utredet av en egen ekspertgruppe. Innen en masse av enheter som i dag er typekodet som hovedkontor og holdingselskaper i registeret, er det imidlertid også en stor andel kunstige enheter. Det å avdekke ikke-autonome enheter faller imidlertid under denne gruppens mandat og behandles i rapporten.

1.4.4 Identifisering og gruppering av ikke-autonome enheter

Norge oppfyller, i viss grad, allerede i dag Eurostats krav om rapportering på statistiske foretak ved at vi har identifisert hjelpeenheter og kunstige enheter i VoF og at disse spesialbehandles i statistikkene og NR. Man kan dog anta at det er mange ikke-autonome selskaper som fortsatt ikke er identifisert og man har til nå heller ikke knyttet ikke-autonome enheter sammen med autonome i statistiske foretak. I kapittel 8 grupperes de ulike typene av ikke-autonome enheter og det gis veiledning om hvordan man kan identifisere enheter innenfor de ulike gruppene. Arbeidsgruppa anbefaler at metoder for å systematisk identifisere ikke-autonome enheter og det detaljerte regelverket for å sette disse sammen med autonome enheter i statistiske foretak i VoF utredes i egne ekspertgrupper.

1.4.5 Metodevalg for å identifisere statistiske foretak

I kapittel 6 omtales ulike metoder for profilering, dvs. arbeidet med å kartlegge konsernets organisering og konstruere de statistiske enhetene. Arbeidet med intensiv og automatisk profilering etter top-down eller bottom-up prinsipper er kun metoder for å komme frem til foretaksenheten slik den er definert. Ulike metodevalg for den automatiske profileringen blir uansett gjerne førende for resultatet, fordi man ved mangel på fullstendig informasjon følger et forenklet regelverk.

Arbeidsgruppa har innhentet informasjon om hvilke løsninger de andre nordiske landene har valgt og begrunnelse for disse valgene, for å få et bedre beslutningsgrunnlag for Norge.

Under arbeidsgruppas anbefalinger i kapittel 7 foreslås det at man i hovedsak benytter en form for bottom-up metode for hoveddelen av konsernene. Det vil dog i alle tilfeller være behov for å se på både konsernets oppbygging og de enkelte selskapers rolle for å danne de statistiske foretakene. Begrunnelser for anbefalt valg av hovedmetode er at man i Norge har god tilgang på administrative data på juridisk enhet, lang erfaring fra identifisering av ikke autonome enheter og utenlandske filialer, samt ingen tilgang til konsoliderte data for den norske delen av konsern eller dets underliggende segmenter.

1.4.6 Kompleksitetsindikator og automatisk profilering

Arbeidsgruppa anbefaler som nevnt en profileringsmetode som hovedsakelig bygger på bottom-up prinsipper og en avgrensning av sammensatte foretak, dvs. til en klart avgrenset gruppe ikke-autonome enheter knyttet opp mot autonome enheter. Dette gir konsekvenser for kompleksitetsindikatoren og dagens omfang av automatisk profilering. I kapittel 9 konkluderes det med at det er naturlig å stoppe opplegget for automatisk profilering som var foreslått og at vi ikke trenger en kompleksitetsindikator slik den er utformet i dag.

1.5. Konsekvenser av anbefalingene

Konsekvensene av arbeidsgruppas anbefalinger er samlet i et eget kapittel 10 i slutten av rapporten sammen med forslag til videre arbeid.

Oppsummert vil arbeidsgruppas anbefalinger føre til at det ikke gjøres store systematiske endringer i måten vi jobber på i statistikkproduksjonen i dag. Datafangst og lagring av tallstørrelser vil fortsatt basere seg på juridiske enheter, med en tilleggsdimensjon for de sammensatte foretakene. I VoF vil også hver juridisk enhet klassifiseres som i dag samtidig som de vil knyttes opp mot foretaksenheten.

Ressursmessig pålegger vi oss et omfattende arbeid med å identifisere ikke autonome enheter samt å knytte disse til riktig enhet. På den annen side vil vi begrense rapporteringsbyrden i forhold til det opprinnelige forslaget og forenkle statistikkproduksjonen, ikke minst når det gjelder konsistens mellom statistikkene.

Vi vil også anta at det ikke trengs egen generell datafangst for å innhente tallstørrelser for sammensatte foretak i strukturstatistikken som dermed kan planlegges og gjennomføres etter allerede etablerte rutiner for årgangen 2019. Ved publisering og rapportering til Eurostat må de sammensatte foretakene benyttes slik at antall og størrelsen på foretakene justeres. Vi vil uansett ikke få det tydelige bruddet som FRIBS har forventet, særlig i forholdet store vs. små foretak, og det krever en forklaring på hva som er gjort tidligere og hva som gjøres nå.

Anbefalingen om å stoppe automatisk profilering og intensivere identifisering av utenlandske filialer og ikke autonome enheter vil nødvendigvis få konsekvenser for populasjonsarbeidet i VoF.

1.6. Forslag til videre arbeid

Arbeidsgruppa foreslår å opprette flere ekspertgrupper som en direkte følge av anbefalingene i rapporten. Ekspertgruppene foreslås å utrede:

- Sektor- og næringsplassering av aktive og passive eiere i konsern
- Rutiner og metoder for å identifisere og klassifisere ikke-autonome selskaper
- Utarbeide et detaljert regelverk for sammenkopling av autonome og ikke-autonome selskaper i statistiske foretak samt regler for konsolidering av størrelser innenfor disse

2. Gjennomgang av regelverket om statistiske enheter

I henhold til mandatet skal arbeidsgruppen gjennomgå regelverket gitt i ESA 2010, foretaksregister-forordningen fra 2008 og forordningen om statistiske enheter fra 1993 med sikte på å oppnå en omforent forståelse av definisjonene av statistisk foretak og bransjeenhet.

Jamfør ESA (norsk oversettelse, ENS) 2.01 er det mange grunner til å definere de enheter som forekommer i nasjonalregnskapet. «For det første er enhetene sentrale byggesteiner når økonomier skal defineres med hensyn til geografisk utbredelse, f.eks. nasjoner, regioner, og nasjonsgrupperinger som monetære eller politiske unioner. For det andre er de sentrale byggesteiner når enheter skal grupperes i institusjonelle sektorer. For det tredje står de sentralt når det skal fastsettes hvilke strømmer og beholdninger som skal registreres. Transaksjoner mellom ulike deler av samme institusjonelle enhet blir i prinsippet ikke registrert i nasjonalregnskapet.»

Videre har vi at (2.02) «De enhetene og grupperingene av enheter som brukes i nasjonalregnskaper, skal defineres med henvisning til hva slags økonomisk analyse de skal brukes til, og ikke ut fra hvilke typer enheter som vanligvis brukes i statistiske undersøkelser.»

«Statistikere skal ta hensyn til definisjonene av analyseenhetene slik de er fastsatt i ENS 2010 for å sikre at alle opplysninger som er nødvendige for å utarbeide data basert på de analyseenhetene som brukes i ENS 2010, etter hvert inngår i de undersøkelsene der dataene samles inn.» Dette innebærer at alle andre forordninger eller anbefalinger om statistiske enheter må sees i lys av at statistikken må kunne gi tilstrekkelig informasjonsgrunnlag til å beskrive enhetene i nasjonalregnskapet, definert ved ESA.

Bruken av enheter svarer til ulike måter å dele opp økonomien på¹:

1. for å kunne analysere strømmer og posisjoner, er det viktig å velge enheter som gjør det mulig å studere atferdsmessige forhold mellom økonomiske aktører,
2. for å analysere produksjonsprosessen er det viktig å velge enheter som tydeliggjør sammenhenger av teknisk-økonomisk art, eller som gjenspeiler lokale aktiviteter,
3. for å gjøre regionale analyser mulig trengs det enheter som gjenspeiler lokale typer virksomhet.

Statistisk foretak og bransjeenhet har ulikt fokus og formål. Bransjeenhet er en funksjonell enhet som benyttes for å beskrive produksjon og produksjonsprosesser, jamfør pkt. 2 over. For bransjeenheter er det hvilken type aktivitet som drives, med utgangspunkt i samme eller lignende teknisk-økonomiske produksjonsprosesser som er det sentrale. For det statistiske foretaket er det primære formålet å beskrive samspillet mellom enheten og andre aktører i samfunnet og få en oversikt over alle økonomiske forhold. For å få et komplett bilde av økonomien, må de to perspektivene kombineres. Dette setter krav til sammenhengen mellom bransjeenhet og statistisk foretak. Nedenfor gjennomgås først regelverket for statistisk foretak, dernest regelverket for bransjeenhet.

¹ ENS §2.03

2.1. Statistisk foretak

Som nevnt over er det primære formålet med det statistiske foretaket å beskrive samspillet med andre aktører i samfunnet, og da spesielt transaksjoner og fordrings- og gjeldsforhold med aktører som utøver andre samfunnsøkonomiske funksjoner enn produksjon av varer og tjenester. For at enheter skal ha anledning til å inngå i transaksjoner og kunne ta opp gjeld, må de ha den rettslige myndigheten til å påta seg et slikt ansvar. Det betyr i de fleste tilfeller at de må være egne rettssubjekter, dvs. egne juridiske enheter².

2.1.1 Definisjoner

Forordning 177/2008 om foretaksregister henviser til definisjonen av statistisk foretak i forordning 696/93 om statistiske enheter. Til grunn for alle definisjonene i forordning 696/93 ligger at enhetene skal være avgrenset til landet de opererer i. Med dette som utgangspunkt er det statistiske foretaket definert som følger i forordningen om statistiske enheter:

“The enterprise is the smallest combination of legal units that is an organizational unit producing goods and services, which benefits from a certain degree of autonomy in decision-making, especially for the allocation of its current resources. An enterprise carries out one or more activities at one or more locations. An enterprise may be a sole legal unit.”

Forordningen viser videre til at det statistiske foretaket er den institusjonelle enheten i foretakssektoren slik denne er definert i den europeiske nasjonalregnskapsstandarden, ESA. Det påpekes at en institusjonell enhet, i tillegg til å ha selvstendig beslutningsautonomi over hovedfunksjonen som den utfører, også skal føre fullstendige regnskaper.

I flg. ESA § 2.12 (norsk oversettelse, ENS) er en institusjonell enhet definert som følger:

Definisjon: En institusjonell enhet er en økonomisk enhet som kjennetegnes av at den har selvstendig beslutningsmyndighet i utøvelsen av sin hovedfunksjon. En innenlandsk enhet anses å utgjøre en institusjonell enhet på det økonomiske territoriet der den har sitt økonomiske interessesentrum, dersom den har selvstendig beslutningsmyndighet og enten fører et fullstendig regnskap, eller ville ha vært i stand til å utarbeide et fullstendig regnskap.

For å kunne sies å ha selvstendig beslutningsmyndighet med hensyn til sin hovedfunksjon, må en enhet:

- a. ha rett til å eie varer eller eiendeler for egen regning; den vil derfor kunne overdra og få overdratt eiendomsretten til varer eller eiendeler i transaksjoner med andre institusjonelle enheter,
- b. være i stand til å ta økonomiske beslutninger og drive med økonomiske aktiviteter som den selv har det direkte juridiske ansvaret for,
- c. være i stand til å stifte gjeld på egne vegne, påta seg andre eller flere forpliktelser og inngå avtaler, og
- d. være i stand til å utarbeide et fullstendig regnskap som består av regnskapsmessige registreringer av alle transaksjoner som har funnet sted i regnskapsperioden, og stille opp en balanse for eiendeler og gjeld.

² Filialer av utenlandske foretak er ikke egne juridiske enheter, men skal per definisjon betraktes som egne statistiske foretak. Videre kan enkelte enheter som juridisk er en del av forvaltningen ha myndighet til å påta seg ansvar, slik at de skal betraktes som egne statistiske foretak. Det samme gjelder store enkeltpersonforetak.

ESAs definisjon av institusjonelle enheter omfatter hele økonomien i et land. For at en skal få et fullstendig bilde av landets økonomi, må alle de institusjonelle enhetene i landet grupperes i sektorer etter den samfunnsøkonomiske funksjonen som de utøver. Dersom den primære samfunnsøkonomiske funksjonen er produksjon av varer eller tjenester for salg i markedet, utgjør enhetene statistiske foretak i foretakssektoren. Hovedfunksjonene for husholdninger er å konsumere varer og tjenester. I tillegg består økonomien av offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner. Hovedfunksjon til offentlig forvaltning er omfordeling av inntekt og produksjon av tjenester som ikke selges i markedet. Ideelle organisasjoner består av privat kontrollerte enheter hvor hovedfunksjonen er ideell (ikke-markedsrettet) virksomhet rettet mot husholdningene.

For å sikre avgrensningen av landets økonomiske territorium, stiller ESA opp spesialregler for enheter som mangler selvstendig beslutningsmyndighet når disse er direkteid fra utlandet. Slike enheter skal per definisjon betraktes som egne institusjonelle enheter. Dette omfatter både egne juridiske enheter og filialer av utenlandske foretak, herunder fast realkapital eid fra utlandet.

De institusjonelle enhetene i et land dekker landets totale økonomi og inndeles i hovedsektorene foretak, offentlig forvaltning, ideelle organisasjoner og husholdninger etter den samfunnsmessige hovedfunksjonen som de utøver. For de institusjonelle enhetene i foretakssektoren, de statistiske foretakene, er hovedfunksjonen produksjon av varer og tjenester for salg i markedet³.

2.1.2 Drøfting av definisjonene opp mot norske institusjonelle forhold

I Norge er de fleste enheter i foretakssektoren juridiske enheter som er regulert i selskapslovgivningen. Disse er i lov pålagt å stille opp fullt sett av regnskaper. Videre sikrer selskapslovgivningen at de juridiske enhetene har rettslig myndighet til å inngå i transaksjoner og ta opp gjeld. Bokstavene a, c og d i ESAs definisjon av institusjonelle enheter er således oppfylt for alle juridiske enheter som er regulert i den norske selskapslovgivningen. Det samme gjelder de rettslige aspektene i bokstav b. Dersom den juridiske enheten selger produktene sine i markedet, er også kravet om at enheten skal være i stand til å foreta økonomiske beslutninger og delta i økonomiske aktiviteter oppfylt. Ved salg i markedet samhandler enheten med andre aktører og inngår således i økonomiske aktiviteter. Dessuten innebærer salget i seg selv en økonomisk beslutning. Dette er nærmere drøftet i kapittel 3.

Definisjonen av institusjonell enhet i ESA legger vekt på at enheten har mulighet til å operere selvstendig og utøve sin hovedfunksjon. Selv om et selskap ikke faktisk utøver produksjon i en gitt periode, er det iht. ESA en egen institusjonell enhet så lenge selskapet ikke er begrenset i muligheten til å utøve produksjonen. Dette kan typisk være tilfelle for selskaper som av en eller annen grunn har stoppet produksjonen midlertidig eller er nyetablert, slik at produksjonen ikke er kommet i gang ennå. For at hele økonomien skal bli dekket, må enheten klassifiseres i en sektor. Dersom selskapet er etablert for å drive produksjon for salg i markedet, er foretakssektoren den eneste sektoren hvor det er mulig å klassifisere selskapet uten å komme i konflikt med den samfunnsøkonomiske funksjonen som kjennetegner sektorene⁴.

³ Jamfør ESA 210 § 2.45 og § 2.55.

⁴ Hovedfunksjonen for offentlig forvaltning er omfordeling av inntekt og produksjon av tjenester som ikke omsettes i markedet, mens hovedfunksjonen for husholdninger er å konsumere varer og tjenester. For ideelle organisasjoner er funksjonen å utøve ideell (ikke-markedsrettet) virksomhet rettet mot husholdningene.

Definisjonen i forordning 696/93 er kortfattet, men peker, som tidligere nevnt, på at det statistiske foretaket samsvarer med ESAs definisjon av institusjonell enhet i foretakssektoren. Henvisningen må derfor forstås som en utdypning av hovedregelen som er gjengitt i forordningen.⁵

Følgelig er det ingen forskjell på statistisk foretak, slik dette er definert i forordning 696/93 om statistiske enheter, og den institusjonelle enheten i foretakssektoren, slik denne er definert i ESA.

2.1.3 Juridiske enheter og statistiske foretak

Ikke alle juridiske enheter har tilstrekkelig beslutningsautonomi til å være egne statistiske foretak. Dersom den juridiske enheten ikke har beslutningsautonomi over hovedvirksomheten som den utøver, må den slås sammen med enheten som den betjener, eller som bestemmer over den, for å danne et statistisk foretak.

Som nevnt over er alle juridiske enheter som er nasjonalt avgrenset og produserer for salg i markedet egne statistiske foretak i henhold til definisjonene i forordning 696/93 og i ESA. I henhold til ESA og de påfølgende drøftinger i ekspertgruppa mellom ECB, Eurostat og OECD om hovedkontor, holdingselskaper og SPE, vil også juridiske enheter som har flere uavhengige eiere være egne statistiske foretak.⁶ Det følger av at beslutninger da må diskuteres og stemmes over i styret til den juridiske enheten. I og med at verken Norge eller andre europeiske land har åpnet opp for juridiske enheter i husholdningssektoren, vil også alle juridiske enheter som er eid av fysiske personer være egne statistiske foretak.⁷

Juridiske enheter som ikke alene utgjør et statistisk foretak er derfor begrenset til enheter som ikke produserer for salg i markedet og som kun har én juridisk eier som alene har full kontroll. Det betyr at den juridiske enheten må være et datterselskap hvor morselskapet alene har full kontroll over den juridiske enheten. Dette er nærmere omtalt i kapittel 3.

2.1.4 Juridiske enheter som ikke er egne statistiske foretak

Juridiske enheter som ikke er egne statistiske foretak er følgelig normalt begrenset til datterselskaper uten produksjon eller med produksjon av varer og tjenester som kun leveres internt i konsernet – i konsern hvor morselskapene alene har full kontroll over datterselskapene. Dette er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig, betingelse for at den juridiske enheten mangler beslutningsautonomi. Som nevnt over, kan selskaper uten produksjon ha midlertidig stopp i produksjonen eller være nyetablert, slik at produksjonen ennå ikke er startet opp. I så fall er de egne statistiske foretak. Det samme gjelder per definisjon juridiske enheter som er direkteid fra utlandet.

Når datterselskaper mangler beslutningsautonomi, er de enten kunstige enheter uten produksjon, kunstige enheter som inngår i kunstig delte produksjonsprosesser eller hjelpeenheter som leverer hjelpetjenester til konsernselskaper. For å avgjøre om datterselskaper som ikke produserer for salg i markedet mangler beslutningsautonomi, kreves nærmere vurdering av rollene som datterselskapene har i konsernet. Dette kan by på utfordringer siden konsern ikke er egne formelle enheter, og derfor ikke alltid er like enkle å avgrense. Konsern er nærmere omtalt i kapittel 4. Nærmere omtale av kunstige enheter og hjelpeenheter er gitt i kapittel 9.

⁵ Da forordning 696/93 ble formulert var dette basert på en tidligere versjon av ESA enn ESA 2010. Definisjonene i ESA, som igjen bygger på definisjonene i den internasjonale versjonen System of National Accounts (der det også foreligger ulike versjoner opp gjennom årene) har imidlertid hatt det samme meningsinnholdet knyttet til disse sentrale definisjonene siden før 93-forordningen ble formulert.

⁶ Se nærmere om dette i kapittel 3.2 og ESA § 2.24.

⁷ Basert på nasjonale forhold kan det finnes enkelte unntak som bør vurderes. I Norge har vi så langt gjort et unntak for borettslag, som er egne juridiske enheter, men ikke egne skattesubjekt.

2.1.5 Statistiske foretak som ikke er juridiske enheter

Et lands økonomiske statistikk skal beskrive den økonomiske aktiviteten som foregår innenfor landets økonomiske territorium. Følgelig må også de statistiske enhetene være avgrenset av landenes økonomiske territorium. Dette framgår både av punkt 4 i avsnittet om geografiske kriterier i forordning 696/93, og av § 2.04 i ESA.

Når utenlandske juridiske enheter utøver virksomhet fra filialer i Norge (fast aktivitet over ett år), betraktes dette som norsk virksomhet. Disse filialene må derfor betraktes som egne statistiske foretak i Norge, selv om de ikke er juridiske enheter. Tilsvarende vil virksomhet som norske juridiske enheter utøver gjennom filialer i utlandet, være utenlandsk virksomhet, og ikke norsk. Filialer i utlandet av norske juridiske enheter skal derfor betraktes som egne statistiske foretak i utlandet, og ikke som en del av det statistiske foretaket i Norge. Videre er statlig og kommunal forretningsdrift og store enkeltpersonforetak som har produksjon av varer og tjenester for salg i markedet som sin hovedfunksjon, egne institusjonelle enheter selv om de ikke er egne juridiske enheter.

Fast realkapital anses per definisjon å tilhøre det landet hvor den er fysisk plassert. Dersom utenlandske juridiske enheter eier fast realkapital i Norge, uten at det er etablert en filial, må det derfor konstrueres en norsk filial som eier denne kapitalen. Den verdiskapingen realkapitalen bidrar til skal tallfestes som aktivitet i det landet der den er plassert. Den utenlandske juridiske enheten anses da å ha en finansiell fordring på den konstruerte filialen, tilsvarende verdien av realkapitalen. Tilsvarende skal realkapital som norske juridiske enheter eier i utlandet, betraktes som en finansiell fordring som den norske juridiske enheten har på utlandet.

2.2. Bransjeenhet

Bransjeenheter benyttes når formålet er å beskrive sammenhenger mellom ulike aktiviteter i økonomien, beskrevet innledningsvis som sammenhenger av teknisk-økonomisk art. ESA 2010 (norsk oversettelse ENS) definerer aktivitet: (2.145) «En aktivitet finner sted når tilganger som utstyr, arbeidskraft, produksjonsteknikker, informasjonsnettverk eller produkter settes sammen, slik at det skapes bestemte varer eller tjenester. En aktivitet kjennetegnes ved en innsats av produkter, en produksjonsprosess og ferdige produkter.»

En institusjonell enhet kan drive med ulike aktiviteter, og det kan derfor være behov for å dele den opp etter type næringsaktivitet, definert ved den europeiske næringsstandard NACE rev 2. Det kan skilles mellom hovedaktivitet, sekundær aktivitet og hjelpeaktivitet. Hjelpeaktivitet skilles ikke ut som separat aktivitet. Det er vanskelig å gi et fullstendig bilde av bransjeenheten, uten også å trekke inn den lokale bransjeenheten:

2.3. Den lokale bransjeenheten

Definisjon:

En lokal bransjeenhet er den delen av en bransjeenhet som tilsvarer en lokal enhet. Lokale bransjeenheter kalles i SNA 2008 og ISIC Rev. 4 «bedrift» (i engelsk utgave nyttes begrepet «establishment»). En bransjeenhet omfatter alle delene av en institusjonell enhet i dens egenskap av produsent, som bidrar til å utføre en aktivitet på næringsgruppenivå (fire sifre) i NACE Rev. 2, og svarer til en eller flere funksjonelle undergrupper av den institusjonelle enheten. Den institusjonelle enhetens informasjonssystem må minst være i stand til å angi eller beregne verdien av produksjon, produktinnsats, lønnskostnader, driftsresultat og sysselsetting og bruttoinvesteringer i fast realkapital for hver lokal bransjeenhet.

En lokal bransjeenhet (videre omtalt som virksomhet) kan samsvare med en institusjonell enhet, i dennes egenskap som produsent, men kan aldri være tilknyttet mer enn én institusjonell enhet.

Avgrensning av enheten bedrift skal altså oppfylle to ulike analyseformål; en inndeling av økonomien etter næringsaktivitet beskrevet som teknisk-økonomiske sammenhenger, og inndeling av økonomien i ulike geografiske områder.⁸

Kravet om at institusjonell enhet – i praksis egentlig rapporteringsenhet – skal være i stand til å oppgi driftsstørrelser kan være en viktig praktisk begrensning ved inndeling i virksomheter. Vi behøver altså ikke å gå veldig langt i å skille mellom ulike aktiviteter innen en institusjonell enhet i form av ulike statistiske enheter som lokale bransjeenheter dersom det ikke er mulig for enheten å oppgi ulike driftsstørrelser knyttet til de enkelte aktivitetene. Aktivitet det fullt ut ikke er mulig å separere fra annen aktivitet kan i stedet behandles som sekundær aktivitet innen den statistiske enheten (da er det tilstrekkelig å kunne identifisere verdien av produsert volum av produktet). Av hensyn til å beskrive regional aktivitet, er det likevel et formål at hovedaktivitet i de enkelte regionene blir beskrevet best mulig.

En næring defineres i ESA som «*en gruppe lokale bransjeenheter som driver med samme eller nesten samme aktivitet*» (definert i NACE Rev. 2).

Som det fremgår er næring ifølge ESA knyttet til definisjonen av lokal bransjeenhet (bedrift). På nasjonalt nivå tilsvarer dette summen av lokale bransjeenheter i Norge med samme næringsaktivitet. ESA gir verken noe krav eller anbefaling om at også institusjonelle enheter skal deles inn etter næring. Tvert imot, tilsier definisjonen at næring er knyttet til produksjonsprosess av teknisk-økonomisk art, mens institusjonelle forhold omfatter mer enn dette.

Dette gir en dimensjon for forvirring i forhold til rapporteringskravene i FRIBS, som i stor grad er knyttet til foretaksbegrepet og da fordelt på næring.

2.4. Definisjon av bransjeenhet i forordningen for statistiske enheter

I forordningen for statistiske enheter (CR 696/93) er bransjeenhet definert som:

The kind of activity unit (KAU) groups all the parts of an enterprise contributing to the performance of an activity at class level (four digits) of NACE Rev. 1 and corresponds to one or more operational subdivisions of the enterprise. The enterprise's information system must be capable of indicating or calculating for each KAU at least the value of production, intermediate consumption, manpower costs, the operating surplus and employment and gross fixed capital formation.

Denne definisjonen samsvarer med definisjonen av bransjeenhet i ENS.

Følgelig er det heller ingen forskjell på bransjeenhet, slik dette er definert i forordning 696/93 om statistiske enheter, og bransjeenheten, slik denne er definert i ESA.

⁸ Det laveste geografiske nivået det er krav til rapportering for til Eurostat på nasjonalregnskapsområdet er region (fylke) – men rapportering av fylke er fortsatt frivillig for Norge. Derimot er det stor interesse for regionale/fylkesvise tall blant norske brukere.

3. Nærmere om beslutningsautonomi

Når vi ser bort fra fast realkapital eid av utlendinger og filialer av utenlandske foretak, som per definisjon er egne statistiske foretak, er utgangspunktet for etablering av statistiske foretak organisatoriske enheter definert i landenes lovgivning, dvs. juridiske enheter. Lovgivningen angir rettigheter og plikter og stiller krav til registrering, finansiering, organisering og ledelse, informasjon, offentliggjøring, kontroll mm. I Norge er de aktuelle juridiske enhetene regulert i selskapslovgivningen. Selskapslovgivningen regulerer flere selskapsformer, herunder aksje- og allmennaksjeselskaper, ansvarlige selskaper og kommandittselskaper, samvirkeforetak, sameier, borettslag, stiftelser, statsforetak, helseforetak, interkommunale selskaper m.fl. Felles for disse selskapsformene er at de er ansvarlige for egne disposisjoner og handlinger og har partsstilling overfor domstol, dvs. er egne rettssubjekter.

Selv om norsk lovgivning sikrer at juridiske enheter juridisk sett kan opptre uavhengig av sine eiere, har de ikke nødvendigvis tilstrekkelig beslutningsmyndighet til å være egne statistisk foretak. Nedenfor går vi først gjennom betingelsene som ESA stiller opp for at en enhet skal ha tilstrekkelig beslutningsautonomi over sin hovedvirksomhet, dernest går vi nærmere inn på vurderingen av beslutningsautonomi og til slutt er det listet opp betingelser for at juridiske enheter er egne statistiske foretak og betingelser for at de ikke er det.

3.1. Vurdering av norske juridiske enheter opp mot ESAs krav til institusjonelle enheter

ESAs generelle definisjon av institusjonelle enheter framgår av § 2.12, sitert i forrige kapittel. Definisjonen stiller krav om at en juridisk enhet må ha beslutningsmyndighet over sin hovedvirksomhet. For å kunne ha beslutningsautonomi kreves det også at enheten må kunne stille opp fullstendige regnskaper. Siden regnskapsloven pålegger alle selskaper å stille opp fullt sett av regnskaper, er bokstav d) i definisjonen av institusjonell enhet oppfylt for alle juridiske enheter regulert i selskapslovgivningen.

I henhold til bokstav c) skal en institusjonell enhet også ha anledning til å inngå kontrakter og ta opp gjeld og andre forpliktelser på egen balanse. Betingelsen er oppfylt for alle juridiske enheter regulert i selskapslovgivningen, siden de er egne rettssubjekter. Dette gjelder uavhengig av om eierne av selskapet har lagt begrensninger på selskapets gjeldsopptak og kontraktsinngåelse, siden slike begrensninger ikke vil være gyldig overfor tredjepart, men kun være en privatrettslig avtale mellom selskapet og dets eiere. En slik begrensning kan imidlertid ha betydning for vurdering av myndigheten etter bokstav b), som er omtalt nedenfor.

Utfordringen i vurderingen av om en juridisk enhet er et eget statistiske foretak er bokstav b) som sier at en institusjonell enhet *skal være i stand til* å ta økonomiske beslutninger og delta i økonomiske aktiviteter som forplikter dem rettslig. Lovgivningen sikrer at juridiske enheter regulert i selskapslovgivningen i utgangspunktet har denne muligheten, men eierne kan gjennom selskapets vedtekter og retningslinjer ha begrenset mulighetene i praksis. Hvorvidt selskapet har denne myndigheten i praksis, avhenger av omfanget på eventuelle begrensninger som eierne måtte ha pålagt selskapet. Det avgjørende er om selskapet har myndighet til å ta de beslutningene og delta i de aktivitetene som er nødvendige for at selskapet kan utøve sin hovedvirksomhet. Eksempelvis vil et selskap som er pålagt begrensninger i gjeldsopptak av sine eiere, fortsatt ha beslutningsmyndighet over sin hovedvirksomhet dersom det har tilgang til nødvendig likviditet for å holde produksjonen i gang.

For at en juridisk enhet skal være et eget statistiske foretak skal den i henhold til bokstav a) også ha rett til å eie fysiske og finansielle eiendeler og inngå transaksjoner med andre institusjonelle enheter. Siden alle selskaper har en selskapskapital, har de også eiendeler som minst motsvarer denne. Den første delen av betingelsen er følgelig oppfylt for alle selskapsformer. Å inngå transaksjoner med andre institusjonelle enheter er i lovgivningen en rett, men ikke et krav, slik at dette kan begrenses av eier. Alle selskaper som *kjøper eller selger produkter i markedet*, eller selv handler verdipapirer eller tar opp gjeld, er imidlertid engasjert i transaksjoner som involverer andre institusjonelle enheter. Slike transaksjoner innebærer økonomiske beslutninger og forutsetter at enheten kan delta i økonomiske aktiviteter som forplikter dem rettslig, slik at også bokstav b) da er oppfylt. Selskaper som ikke oppfyller bokstav a) eller b) fullt ut, vil således være begrenset til enheter som kun produserer varer eller tjenester for en begrenset krets, f.eks. konsernselskaper, eller enheter som ikke har noen produksjon i det hele tatt.

Oppsummert kan vi si at den norske lovgivningen sikrer at de fleste juridiske enheter regulert i selskapslovgivningen er egne institusjonelle enheter, heretter omtalt kun som juridiske enheter eller som selskaper. At et selskap selger produktene sine i markedet, er en tilstrekkelig betingelse for at selskapet har beslutningsmyndighet over sin hovedvirksomhet. Med andre ord er det en tilstrekkelig betingelse for at selskapet er et eget statistisk foretak.

3.2. Nærmere om juridiske enheter, beslutningsautonomi og statistiske foretak

Juridiske enheter regulert i selskapslovgivningen kan ha både juridiske og fysiske eiere, men indirekte er alle eid av fysiske personer eller forvaltningen. Eierne ivaretar sine interesser ved å stemme i saker på generalforsamlingen, herunder i valg av styre. Styret har ansvaret for at selskapet drives lovlig og innenfor de vedtatte rammene, og for å utarbeide overordnede planer, mens daglig leder har ansvaret for den daglige virksomheten. Normalt vil løpende beslutninger rundt produksjon bli foretatt av daglig leder, eventuelt i samråd med styret, uten at eierne har mulighet til å påvirke beslutningene. De juridiske enhetene har da beslutningsautonomi over hovedvirksomheten som de utøver. Følgelig er det normale at juridiske enheter er egne statistiske foretak.

Generelt vil en juridisk enhet være et eget statistisk foretak dersom den har mer enn én uavhengig eier. Dette følger av ESA/SNA⁹, hvor det framgår at kunstige enheter må være heleide datterselskaper. Betingelsen ble vurdert med den motsatt tilnærmingen, dvs. at enheten var en egen institusjonell enhet dersom den hadde flere eiere, av ekspertgruppen mellom ECB, Eurostat og OECD om hovedkontor, holdingselskaper og SPE. Ekspertgruppens konklusjon var at flere eiere er en tilstrekkelig betingelse for at en juridisk enhet er et eget statistisk foretak. Begrunnelsen var at flere eiere innebærer at avgjørelser må diskuteres og stemmes over i styret til den juridiske enheten. Det er da styremedlemmene, som i kraft av sitt mandat og sin rolle som representant for eierne, som beslutter i spørsmålene. Med andre ord har den juridiske enheten beslutningsautonomi når spørsmål må diskuteres med ulike parter i enhetens styre¹⁰. Konklusjonen er også gjengitt i operational rule 1 b) under drøftingen av hovedkontor, holdingselskaper og SPE i annex 2 i «Notice of intention of the Business Statistics Directors Groups and the Directors of Macroeconomic Statistics on the consistent implementation of Council Regulation No 696/93 on statistical units» fra juni 2015, heretter kalt

⁹ ESA § 2.24 resp. SNA § 4.63

¹⁰ I flg. lovgivningen for aksjeselskap og allmennaksjeselskap kan en eier som har 67 prosent av stemmene alene avgjøre alle spørsmål. For AS og ASA er følgelig en eierandel på minst 67 prosent tilstrekkelig til at betingelsen er oppfylt. Andre selskapsformer kan ha andre grenser.

«felleserklæringen». Felleserklæringen i sin helhet er vedlagt denne rapporten (vedlegg 2).

Juridiske enheter som ikke har beslutningsautonomi er dermed begrenset til enheter med én eier som alene har full kontroll. Dersom denne eieren har begrenset enhetens lovfestede rett til å påta seg forpliktelser og delta i transaksjoner i markedet, har ikke den juridiske enheten beslutningsautonomi. For å danne en institusjonell enhet skal juridiske enheter som ikke har beslutningsautonomi betraktes som en del av, og slås sammen med, den enheten som de tilhører. Foreløpig har ingen land åpnet for at juridiske enheter kan slås sammen med fysiske personer og inngå i husholdningssektoren. Følgelig har vi så langt betraktet alle juridiske enheter som ikke inngår i konsern som egne statistiske foretak, uavhengig av om de er eid av én familie som de ikke kan operere uavhengig av¹¹. Statistiske foretak som er sammensatt av flere juridiske enheter vil følgelig kun forekomme i konsern.

I følge SNA¹² skal alle juridiske enheter i utgangspunktet betraktes som egne statistiske foretak, uavhengig av om de inngår i et konsern eller ikke, og uavhengig av om de er heleid av et annet konsernselskap. Det samme framgår av ESA¹³ og i forordning 696/93¹⁴. Dette begrunnes med at det er de juridiske enhetene som er lovregulert og ansvarlige for utøvelsen av virksomheten, føringen av regnskapene og betalingen av skatt. Selv om de juridiske enhetene inngår i konsern, kan ikke de rettslige forpliktelsene overføres til selskapene som eier dem – på samme måte som forpliktelsene ikke kan overføres til de fysiske eierne av juridiske enheter som ikke inngår i konsern. At et morselskap har overordnet styring og kontroll over et datterselskap som det eier alene, betyr følgelig ikke at datterselskapet ikke har beslutningsautonomi over sin hovedvirksomhet. Spørsmålet er da om morselskapet har pålagt datterselskapet så sterke begrensninger at det ikke lenger har beslutnings-myndighet over hovedvirksomheten som det utøver.

Oppsummert kan vi si at selskaper som mangler tilstrekkelig beslutningsautonomi til å være egne institusjonelle enheter er begrenset til selskaper som ikke produserer varer eller tjenester for salg i markedet, og som kun har én eier som alene har full kontroll, dvs. er datterselskaper av morselskaper som alene har full kontroll. Dersom morselskapene har begrenset datterselskapenes lovfestede rett til å påta seg forpliktelser og delta i transaksjoner som er nødvendige for utøvelsen av hovedvirksomheten, mangler datterselskapene beslutningsautonomi. Datterselskapene må da slås sammen med de konsernselskapene som de tilhører/betjener for å danne et statistisk foretak. Nedenfor er betingelsene for at juridiske enheter er egne statistiske foretak, og for at de ikke er det, listet opp.

3.3. Betingelser for at juridiske enheter er egne statistiske foretak

Juridiske enheter regulert i selskapslovgivningen er vanligvis egne statistiske foretak. Følgende betingelser er tilstrekkelige for at selskapet er et eget statistisk foretak:

1. Selskapet inngår ikke i konsern.
2. Selskapet har flere eiere og ingen eier har alene full kontroll.

¹¹ Familieeide juridiske enheter som kun plasserer familiens privatformue, mangler beslutningsautonomi adskilt fra familiens. Slike familieeide enheter skulle strengt tatt vært slått sammen med familien som eier dem og inngått i husholdningssektoren. I Norge har vi identifisert noen tusen slike enheter.

¹² SNA § 4.51

¹³ ESA § 2.15

¹⁴ Section III.B.2 bokstav e)

3. Selskapet er selv i stand til å produsere produkter som kan omsettes i markedet. Selskaper som produserer hjelpetjenester for konsernselskaper er unntatt.

I tillegg er følgende enheter per definisjon egne statistiske foretak:

4. konsernselskaper som eier og styrer datterselskaper, herunder konsernspisser og delkonsernspisser, jf. operational rule 1 d) under drøftingen av hovedkontor, holdingselskaper og SPE i annex 2 i felleserklæringen,
5. selskaper som yter hjelpetjenester til utenlandske konsernselskaper, jf. operational rule 4 i annex 2 i felleserklæringen,
6. selskaper som er eid av utenlandske enheter, jf. felleserklæringen, annex 2, operational rule 4 og operational rule 1 a) under drøftingen av hovedkontor, holdingselskaper og SPE¹⁵,
7. filialer av utenlandske foretak, jf. operational rule 6 i annex 2 i felleserklæringen.

3.4. Selskaper som må slås sammen med andre juridiske enheter for å danne statistiske foretak

Siden juridiske enheter regulert i selskapslovgivningen vanligvis er egne statistisk foretak, må følgende betingelser være oppfylt for at selskapet ikke selv skal utgjøre et eget statistisk foretak:

1. Selskapet inngår i et konsern.
2. Selskapet er ikke eid av utenlandske enheter.
3. Selskapet har kun én eier som alene har full kontroll.
4. Selskapet produserer ikke produkter for salg i markedet.
5. Selskapet eier ikke datterselskaper som det styrer.

Selskaper som må slås sammen med andre juridiske enheter for å danne statistiske foretak er da begrenset til:

- Hjelpeenheter, jf. operational rule 4 i annex 2 i felleserklæringen,
- Kunstige enheter uten produksjon, opprettet av organisatoriske grunner, jf. explanatory note til definisjonen av statistisk foretak i annex 2 i felleserklæringen,
- Kunstige enheter som inngår i vertikalt delte produksjonskjeder, jf. operational rule 5 i annex 2 i felleserklæringen.

Å identifisere juridiske enheter som må slås sammen med andre juridiske enheter krever nærmere kjennskap til konsernet, både avgrensningen av det og rollene som de ulike konsernselskapene har. Dette er nærmere omtalt i kapittel 4.

4. Konsern og konsernmor, delkonsern og resultatområder

Forordningen om statistiske enheter (forordning 696/93) definerer *bransjeenhet* og *statistisk foretak*. Forordningen viser til at det arbeides med en definisjon av *foretaksgruppe*, og omtaler denne som en gruppe foretak som er bundet sammen juridisk eller finansielt slik at den utgjør en økonomisk enhet. En foretaksgruppe ledes av et foretak, morselskapet, som verken er direkte eller indirekte kontrollert av noen annen juridisk enhet, og som har myndighet til å foreta beslutninger over enhetene som inngår i foretaksgruppen. Felleserklæringen gir en nærmere omtale og viser bl.a. til at en foretaksgruppe kan være inndelt i flere resultatområder som

¹⁵ Siden alle selskaper som ikke er hjelpeenheter, hovedkontor, holdingselskap eller SPE, vil være selskaper som produserer produkter som omsettes i markedet, gjelder regelen alle selskaper som er utenlandsk eid.

kan ha fått delegert beslutningsmyndighet. Omtalen av foretaksgruppe i forordning 696/93 og felleserklæringen samsvarer i hovedtrekk med konsern i Norge. En drøfting av norske konsern opp mot foretaksgruppe i forordning 696/93 og felleserklæringen er gitt i vedlegg 3.

Som nevnt i forrige kapittel krever det kjennskap til konsernet for å identifisere juridiske enheter uten beslutningsautonomi og de enhetene som disse må slås sammen med for å danne statistiske foretak. Det gjelder uavhengig av om vi velger «top-down», «bottom-up» eller en hybridløsning, jf. omtale i kapittel 6, som metode for å etablere de statistiske foretakene. Å etablere statistiske foretak krever kunnskap både om avgrensning av konsernet som helhet, inndeling av konsernet i delkonsern og resultatområder og identifikasjon av roller og knytninger mellom selskapene i konsernet. Dette er opplysninger som det ikke alltid er enkelt å framskaffe.

4.1. Konsern

I den norske lovgivningen er konsern en selskapsrettslig betegnelse for en sammenslutning av rettslig selvstendige selskaper til en økonomisk enhet¹⁶. Lovgivningen definerer konsern kun indirekte, gjennom definisjon av morselskap. I motsetning til selskaper, er derfor ikke konsern noen formell enhet, men snarere en tilstand eller et arrangement som binder en gruppe selskaper sammen til en økonomisk enhet. Det som binder gruppen av selskaper sammen, er et morselskap som utøver bestemmende innflytelse over dem, og organiserer dem slik at de til sammen utgjør en økonomisk enhet. En gruppe selskaper må med andre ord ha en konsernmor (konsernspiss) som organiserer og leder dem, for at vi kan snakke om at gruppen utgjør en økonomisk enhet, dvs. et konsern. Uten en konsernmor som organiserer og leder, vil det ikke være noe som knytter selskapene sammen. Hvert enkelt selskap vil da stå fritt i alle avgjørelser, også i avgjørelser om å endre produksjonen slik at det blir konkurrent med andre selskaper med samme eier. Følgelig vil da ikke selskapene utgjøre noen felles økonomisk enhet.

Nærmere avgrensning og definisjon av konsern avhenger av hvilken lovgivning vi ser på. I følge selskapslovgivningen oppstår det et konsernforhold når et selskap (morselskapet) får bestemmende innflytelse over ett eller flere andre selskaper (datterselskaper). Den samme definisjonen benyttes i regnskapsloven. Skatteloven og merverdiavgiftsloven har andre definisjoner.

Morselskap i konsern er eksplisitt definert og pålagt plikter gjennom lovgivningen. Det framkommer både av aksjelovene og regnskapsloven at eierandel ikke er tilstrekkelig for å avgjøre om et selskap er et morselskap. Det kan foreligge ulike former for avtaler som innebærer at et selskap som eier mindre enn 50 prosent av aksjene er morselskap og leder selskapene. Tilsvarende kan det foreligge avtaler som innebærer at et selskap som eier mer enn 50 prosent av aksjene, likevel ikke leder selskapene de eier aksjer i. Ett eksempel kan være begrensning i stemmerett knyttet til aksjene som eies, men det kan også foreligge andre avtaler. Det betyr at det ut fra observerbare kjennetegn kan være vanskelig å avgjøre om en gruppe selskaper utgjør en økonomisk enhet, dvs. et konsern.

Pliktene som morselskapet er pålagt gjennom lovgivningen innebærer i seg selv at selskapet må utøve enkelte ledelsesfunksjoner. Blant annet har morselskap i konsern i henhold til aksjeloven en generell informasjonsplikt overfor styrene i datterselskapene om forhold som gjelder konsernet. Dette gjelder både direkte og indirekte eide datterselskaper. Er det forhold som har direkte betydning for et datterselskap er det også krav om at styret i dette datterselskapet underrettes før endelig beslutning treffes (asal. § 6-16).

¹⁶ Jf. Jusleksikon.no og Store norske leksikon m.fl.

Videre pålegger regnskapslovgivningen konsernmor å stille opp et konsolidert regnskap for alle selskapene som inngår i konsernet, både norske og utenlandske (rskl. §§ 3-2, 3-3a og 3-6)¹⁷. Konsern som er så små at selskapene samlet tilfredsstiller regnskapslovens grenser for små selskaper, har ikke krav om å stille opp konsolidert regnskap. Det samme gjelder delkonsern¹⁸.

4.2. Delkonsern og resultatområder (segmenter)

I konsern av en viss størrelse, vil det være behov for at deler av styringen og ledelsen delegeres nedover i konsernet. Det gjøres gjerne ved å dele inn datterselskapene i ulike delkonsern som hver ledes av en delkonsernmor, også kalt delkonsernspiss. Myndigheten til å inndelegge konsernet i delkonsern ligger hos morselskapet alene. Morselskapet, også kalt konsernspissen, organiserer konsernet og inndelegger konsernet slik det finner det hensiktsmessig, f.eks. for å begrense risiko, redusere skatt, samle bestemte funksjoner eller for at konsernet skal ha en hensiktsmessig inndeling etter geografi, produksjon mm.

I felleserklæringen vises det til at et konsern kan være delt inn i ulike segmenter eller resultatområder. Erklæringen anbefaler at etableringen av statistiske foretak tar utgangspunkt i konsernets inndeling i resultatområder slik disse er definert i IFRS 8. Resultatområdene skal etter IFRS 8 defineres ut fra et ledelsesperspektiv og gjenspeile de områdene som konsernledelsen krever løpende informasjon om. Tanken bak IFRS 8 er at informasjonen som ledelsen får løpende tilgang til, og som den planlegger etter, kan gi investor nyttig informasjon i tillegg til informasjonen i regnskapet, slik at investor blir bedre i stand til å vurdere konsernets framtidige utvikling. Men i motsetning til standarden som IFRS 8 erstatter, IAS 14, er det i IFRS 8 ikke noe krav om at resultatområdene skal være inndelt etter produkt eller geografi. Informasjonen som etter IFRS 8 skal presenteres for resultatområdene er begrenset til og basert på de løpende rapportene til ledelsen. Det er ikke noe krav til innhold eller at informasjonen skal suppleres eller være avstemt mot regnskapet, herunder at den skal være konsolidert for resultatområdet.

Følgelig kan informasjonen som presenteres for resultatområdene vanskelig benyttes som grunnlag for statistikk.

¹⁷ Det er et krav i regnskapsloven at det *ikke* skal stilles opp konsolidert regnskap dersom konsolideringen gir et misvisende bilde. Selskaper som betraktes som uvesentlige *kan* holdes utenfor konsolideringen. Med mindre selskaper som ikke betraktes som en del av den økonomiske enheten er uvesentlige, *skal* de således holdes utenfor det konsoliderte regnskapet. Andre land kan ha andre regnskapsregler.

¹⁸ Med enkelte unntak, jf. rskl. § 3-7.

Segmentene eller resultatområdene i et konsern kan være sammenfallende med konsernets inndeling i delkonsern, men flere forhold kan innebære at dette ikke er tilfelle. Dersom et konsern som er matriseorganisert, f.eks. i produkt x geografi, er pålagt segmentrapportering etter IFRS 8, må de velge ett fokus i presentasjonen. Det er da ikke gitt at resultatområdene vil følge den formelle/organisatoriske inndelingen av konsernet. Eksempelvis kan det føre til at datterselskaper i samme vertikale produksjonsskjede havner i forskjellige resultatområder. Dessuten er det ikke gitt at ledelsen krever løpende rapportering for alle områder som konsernet dekker. I slike tilfeller kan datterselskaper som tilhører ulike delkonsern bli slått sammen til et «restområde» i segmentrapporteringen. Det samme kan være tilfelle dersom konsernet er i ferd med å selge ut datterselskaper. Tilsvarende kan også være tilfelle dersom konsernet har kjøpt opp et annet konsern, men enda ikke har tilpasset organiseringen av det nye sammenslåtte konsernet.

Følgelig er det ikke gitt at resultatområder etter IFRS 8 kan gi en inndeling av konsernet som er hensiktsmessig for å vurdere selskapenes rolle i konsernet ut fra et statistisk perspektiv. I tillegg kommer at IFRS 8 kun vil være aktuell for konsern av en viss størrelse, siden det kun er konsern som utsteder verdipapirer på regulerte markeder som er pålagt å føre regnskapet etter IFRS, og dermed må følge IFRS 8.

4.3. Konsernselskaper med og uten beslutningsautonomi

Morselskapet i et konsern, konsernspissen, har den overordnede styringen av konsernet og legger planer for konsernets samlede virksomhet. Dette gjelder uavhengig av om deler av beslutningsmyndigheten er delegert nedover i konsernet. Konsernspissen har følgelig beslutningsmyndighet og er følgelig et eget statistisk foretak. Dette slås også fast i operational rule 1 d) under drøftingen av hovedkontor, holdingselskaper og SPE i annex 2 i felleserklæringen.

Som vist i kapittel 2 og 3 er alle juridiske enheter som produserer varer og tjenester for salg i markedet egne statistiske foretak. Dette gjelder uavhengig av om de juridiske enhetene inngår i et konsern eller ikke. Et konsernselskap er også et eget statistisk foretak om det selger produktet sitt til andre konsernselskaper, forutsatt at det gjelder et produkt som kan omsettes fritt i markedet. Selskapet kan da i stedet velge å selge produktet sitt direkte i markedet. Produksjonsbeslutningen i selskapet begrenses derfor ikke av produksjonen i de øvrige konsernselskapene. Med andre ord har selskapet beslutningsautonomi over sin egen produksjon. Tilsvarende kan konsernselskapene som benytter produktet, velge å kjøpe dette direkte i markedet. Følgelig er heller ikke deres produksjon avhengig av produksjonen i det første konsernselskapet¹⁹. Et unntak fra denne regelen gjelder hjelpetjenester, som er omtalt nedenfor, samt juridiske enheter knyttet sammen i en organisatorisk løsning som vertikal produksjon.

Enkelte konsernselskaper kan ha som sin eneste rolle å betjene de øvrige konsernselskapene. Hjelpeaktivitet er definert som en aktivitet som skaper et produkt beregnet på bruk i foretaket. Dette vil normalt være tjenester som i

¹⁹ At slike selskaper skal betraktes som egne statistiske foretak begrunnes også med hensynet til stabilitet i statistikken, jf. 2008 SNA § 4.52 og 2010 ESA § 2.16. Det er vanlig at konsernledelsen skiller ut virksomhet som konsernet vurderer å selge, i egne juridiske foretak. Dersom vi ikke betrakter disse som egne statistiske foretak, men konsoliderer disse med konsernselskap som benytter produktene som produktinnsats, vil aktiviteten i næringen som produserer produktinnsatsen øke dersom konsernselskapet selges. Tilsvarende vil den bli redusert ved oppkjøp. Siden det er hyppig omsetning av konsernselskaper, vil en slik konsolidering føre til ustabilitet i statistikken.

hovedsak alle foretak har behov for, uavhengig av hvilken type virksomhet de utøver. Dersom disse selskapene er heleid av konsernet, eller konsernet alene har full kontroll over dem, kan de mangle egen beslutningsmyndighet. Slike selskaper har vært betraktet som *hjelpeenheter* som skal slås sammen med enhetene de betjener for å danne statistiske foretak²⁰. Dette er også regelen som stilles opp for hjelpeenheter i operational rule 4 i annex 2 i felleserklæringen. I følge denne regelen skal ikke hjelpeenheter betraktes som egne statistiske foretak, men konsolideres med enhetene de betjener, med mindre enheten betjener utenlandske konsernselskaper eller også selger tjenestene til andre enheter enn konsernselskaper. I så fall skal de betraktes som egne statistiske foretak.

Ikke sjelden er det i konsern etablert egne selskaper som framstår som «tomme» eller «sovende», ved at de ikke produserer varer eller tjenester. Slike selskaper kan f.eks. være etablert for å begrense risiko ved eie av selskaper eller verdipapirer. Når slike selskaper er fullt kontrollert av konsernet og kun er passive eiere som ikke styrer selskapene de formelt eier, eller deltar i transaksjoner i markedet, har de ingen egen beslutningsmyndighet. I slike tilfeller ligger beslutningsmyndigheten over selskapets eiendeler hos enheten som eier selskapet direkte. Slike *passive konsernselskaper* er kunstige enheter som skal slås sammen med sine direkteiere for å danne statistiske foretak. Felleserklæringen har ingen nærmere omtale av slike kunstige enheter, men nevner dem kun under forklaringen til definisjonen i annex 2. At de ikke omtales nærmere, kan skyldes at felleserklæringen er avgrenset til enheter som inngår i business statistics, jf. blant annet siste avsnitt i innledningen til annex 2. Kunstige enheter som ikke utøver noen produksjon, har en underordnet rolle i den statistikken.

Enkelte konsern har delt opp produksjonsprosessen av et produkt i flere juridiske enheter, hvor alle enhetene er nødvendige i produksjonen, men kun den siste enheten i kjeden leverer et produkt som kan omsettes i markedet. Omtalen av slike *vertikale produksjonskjeder* er knyttet til vareproduksjon. Gitt at alle ledd utenom det siste leddet leverer til innenlandske enheter i en produksjonslinje innen samme konsern og styres av konsernledelsen eller en annen enhet i konsernet, er de kunstige enheter uten beslutningsautonomi over egen produksjon. Slike selskaper må derfor slås sammen med det siste selskapet i produksjonskjeden for å danne et statistisk foretak. Multinasjonale selskaper organiserer ofte produksjonen som vertikalt delte produksjonskjeder som går på tvers av landegrensene. Men sett ut fra formålet å utarbeide nasjonal statistikk vil siste leddet i en nasjonal kjede alltid være leveranse til innenlandsk marked eller eksport, uavhengig av om eksporten er en konsernintern leveranse til et tilknyttet selskap i et annet land eller til en uavhengig aktør.²¹

For å etablere statistiske foretak må vi følgelig innenfor hvert konsern og delkonsern identifisere de enhetene som ikke har beslutningsautonomi og de juridiske enhetene som disse hører sammen med. I kapittel 9 er det gitt en skisse til kjennetegn som muligens kan utnyttes i dette arbeidet.

4.4. Nærmere om konsernmor og konsern

Konsern er lite stabile i omfang og inndeling, siden morselskapet når som helst kan velge å kjøpe og selge selskaper eller omorganisere konsernet. Manglende stabilitet og homogenitet er nettopp grunnen til at SNA og ESA²² omtaler konsernet som en

²⁰ I ESA 2010 skal hjelpeenheter betraktes som selvstendige enheter, men de skal næringskodes i samme næringsgren som hovedvirksomheten, jf. ESA 2010 §§ 1.31, 9.48 bokstav b) og 13.23. Det samme anbefales i SNA 2008. Dette er en endring fra 1993 SNA.

²¹ Det er egne regler for føringer knyttet til prosessering og mellomhandel (følger økonomisk eierskap). Dette ligger litt på siden av problemstillingen og omtales ikke nærmere her.

²² SNA § 4.52 og ESA § 2.16.

lite hensiktsmessig enhet for statistikken. Selv om ikke konsernet er av interesse som statistisk enhet, er konsernet viktig for å identifisere statistiske foretak.

Juridiske enheter uten beslutningsautonomi er, som tidligere nevnt, begrenset til selskaper som inngår i konsern. For å kunne identifisere disse må vi kjenne rollen til konsernselskapene og vite hvordan de er forbundet. Rollen er viktig, fordi den faktiske virksomheten som konsernenheten utøver ikke nødvendigvis vil være den virksomheten som vi mener å observere når vi kun ser på den juridiske enheten. Eksempelvis kan en konsernenhet utføre administrative oppgaver uten å lede, og også uten å være en egen institusjonell enhet. Oppgavene kan være delegert på en slik måte at enheten ikke har beslutningsautonomi, men er en kunstig enhet. Å avgrense konsernene og identifisere rollen til de ulike konsernselskapene er således viktig for at de statistiske foretakene skal bli tildelt korrekt sektor- og næringskode. Det er igjen viktig for at statistikken skal vise et korrekt bilde av samfunnet.

I og med at konsern ikke er noen formell enhet, men kun indirekte definert gjennom morselskapet i konsernet, er vi avhengig av å identifisere dette selskapet for å kunne foreta avgrensningen av konsernet. Morselskapet, eller konsernspissen, kan ivareta ulike funksjoner. Det er ulike teorier og vinklinger i litteraturen knyttet til hva som karakteriserer en konsernspiss og dens funksjoner. Her kan blant annet nevnes:

- å formulere overordnede mål- og strategivalg,
- å kontrollere og overvåke aktivitetene i konsernet (Chandler),
- å sørge for at ressursene kanaliseres til de mest lønnsomme forretningsområdene, mv. (Williamson),
- å ivareta overordnet planlegging og overordnet kontroll med aktivitetene (Goold og Campell),

Konsernspissen kan også ivareta servicefunksjoner (regnskap, mv.) overfor de underliggende selskapene. Slike funksjoner alene betyr imidlertid ikke at selskapet er en konsernspiss.

I arbeidsnotat nr. 53/02 fra Samfunns- og næringslivsforskning AS omtales konsernspiss som følger:

«I utgangspunktet kan en konsernspiss (eller hovedkontor) omtales som den funksjonelle enheten der de overordnede beslutningene i organisasjonen foretas. Både en-bedriftsforetak, flerbedriftsforetak og konsern vil ha et hovedkontor (i konsern konsernspissen), men det er særlig i større virksomheter at enheten har en selvstendig posisjon innenfor organisasjonsstrukturen.

Hovedkontoret/konsernspissen kan både være samlokalisert med sentrale operative enheter i selskapet, eller det kan ha en mer separat lokalisering. I store konsern kan det ofte være flere nivåer av hovedkontorer, eksempelvis konsernhovedkontor på toppen og hovedkontor for de ulike divisjonene eller forretningsområdene under det. Multinasjonale selskaper opererer også gjerne med nasjonale og regionale hovedkontorer i tillegg til konsernhovedkontoret. Videre er det noen selskaper som skiller mellom lokalisering av «front office» og lokalisering av «back office» funksjoner. Front office består gjerne kun av ledelsesgruppen og nødvendige sekretærfunksjoner, og disse lokaliseres da ofte i prestisjetunge forretningsområder. De øvrige sentrale administrative funksjonene, og andre fellesaktiviteter i selskapet, utføres ved «back office», som da gjerne er lokalisert i et område med f.eks. lavere leie/arealkostnader, mv.»

Sammenhengene i et konsern kan være kompliserte. Konsernspissen lar seg derfor ikke identifisere ved aksjeeierskap alene. For konsern av en viss størrelse har imidlertid konsernspissen plikt til å stille opp et konsolidert regnskap for konsernselskapene. Når konsernspissen er identifisert, er vi avhengig av konsernoversikter fra regnskapene eller fra direkte kontakt med konsernspissen for å finne den faktiske avgrensningen av konsernet ut fra konsernspissen. Knytninger basert på eierandel kan imidlertid bringe oss langt i avgrensningen, selv om vi risikerer å miste enkelte selskaper og grener av konsernet når konsernet krysser landegrensene. Videre kan selskaper framstå som konsernselskaper selv om de ikke betraktes som en del av den økonomiske enheten, f.eks. fordi de er midlertidig eid.

I vedlegg 4 gis en nærmere omtale om hvordan man kan avgrense konsern og identifisere konsernspiss. Her beskrives også konsernregisteret i VoF, hvilke svakheter aksjonærregisteret har som hovedkilde for konsernregisteret og hvilke konsekvenser dette kan ha for korrekt utledning av statistiske foretak.

5. Profilering og arbeid med statistiske enheter i Business statistics/FRIBS

Hoveddelen av dette kapittelet beskriver utviklingen knyttet til forordninger, globalisering og profilering innenfor Business statistics-miljøet i Eurostat fra 1990-tallet og frem til i dag. I siste del av kapittelet beskrives kort det nordiske samarbeidet innenfor SBS- og bedriftsregistermiljøene og hvilke vurderinger våre naboland har gjort i forhold til påleggene fra Eurostat/FRIBS.

5.1. Europeisk arbeid med statistiske enheter og profilering

5.1.1 Forordning 696/93 og tidlige utfordringer med praktisering av denne

Forordningen om statistiske enheter (696/93) trådte i kraft i 1993 sammen med første forordning om føring av bedriftsregistre. Bakgrunnen for forordningene var en generell forståelse blant statistikkbyråene om at bedriftsregisteret er en hjørnestein i utformingen av økonomisk statistikk og derfor sårt trengte en standardisering basert på et formelt grunnlag. I følge disse forordningene skal bl.a. foretak inkluderes som obligatorisk enhet i bedriftsregisteret etter definisjonen gitt i forordning 696/93. Definisjonen markerer at det kan være en forskjell mellom foretak og juridiske enheter der sistnevnte ofte varierer mellom land pga. forskjellig lovgivning.

På slutten av 1990-tallet og begynnelsen av 2000-tallet ble fortolkningen av forordningen om statistiske enheter diskutert og man ønsket bl.a. å få på plass praktiske retningslinjer for behandling av hjelpeenheter og hovedkontor i komplekse konsern, uten å komme til enighet.

5.1.2 Globalisering og oppretting av EuroGroups Register

Under senere del av 2000-tallet overtok problemer i forbindelse med økt globalisering agendaen i bedriftsregistermiljøet i Eurostat. Kvaliteten i den økonomiske statistikken svekkes av at vi ikke ser hele bildet av hvordan store multinasjonale konsern opererer og store beløp kan dobbeltrapporteres eller ikke rapporteres i det hele tatt til statistikkbyråene. Land som tidligere har profilert konsern nasjonalt tok til orde for at hele Europa må jobbe sammen med et globalt perspektiv for å heve kvaliteten innenfor Business Statistics.

Samtidig krevde beslutningstakere at den økende globaliseringen må tallfestes og FATS ble introdusert som ny statistikk, hvilket krevde andre/nye egenskaper ved bedriftsregistrene for at de skal kunne brukes som populasjonsregistre også innenfor disse områder.

FATS- og FDI-statistikkene er meget sensitive i forhold til hvordan de statistiske foretakene blir avgrenset. Statistikkene beskriver avkastning, produksjons- og fordringsforhold i norske datterselskaper og andre tilknyttede foretak i utlandet (utgående FATS og FDI). Motsvarende for norske foretak eid eller kontrollert av utlendinger (inngående FDI og FATS). Nasjonalregnskapet blir avgrenset gjennom de institusjonelle enhetenes «hjemtilhørighet». Det betyr at det blant noen brukere av statistikkene er behov for å supplere standard norske nasjonalregnskapstall med data om produksjon som skjer gjennom norske etableringer av produktiv virksomhet i utlandet. En korrekt avgrensing av de statistiske foretakene til kun innenlandsk produksjon og realkapital er derfor helt essensielt for at FDI- og FATS-statistikkene skal bli meningsfulle og kunne supplere nasjonalregnskapet.

Eurostat lanserte arbeidet med et nytt multinasjonalt konsernregister, EuroGroups Register (EGR), som bl.a. skal brukes som populasjonsregister for FATS samt underbygge arbeidet med global profilering. Det ble videre lansert arbeidsgrupper knyttet til disse områdene, såkalte ESSnets, med oppgave å utarbeide regler og retningslinjer for EGR og profilering.

5.1.3 Systematisering av profileringsarbeidet

Medlemslandene og Eurostat innså raskt at intensiv profilering er såpass ressurskrevende at den nødvendigvis må begrenses til et fåtall betydningsfulle konsern. Profileringsarbeidet ble i denne tidlige fasen også ofte organisert slik at det ble dannet satellitter utenfor ordinære produksjonsløp og enheter utenfor bedriftsregistrene. Videre arbeid ble derfor rettet mot å utvide profilering som en arbeidsmetode som skal gjelde for hele populasjonen samt at enheter som dannes naturlig skulle integreres i bedriftsregistrene. Business statistics mener at synet på hvordan foretak innenfor konsern skal etableres bør være gjennomgående for hele populasjonen og det ble besluttet å utarbeides retningslinjer for hel- og semiautomatiske metoder for konsern som ikke profileres intensivt. Etter mal fra land som allerede har et program for profilering ble konsernpopulasjonen inndelt i:

- Manuell, intensiv profilering
- Semi-automatisk profilering
- Automatisk profilering

Det ble i 2013 utarbeidet to rapporter i samarbeid med et eksternt selskap, Sogeti Luxemburg, der:

- Rapport 1 tok utgangspunkt i at flesteparten av alle konsern er såpass enkle at de kan likestilles med foretak. Rapporten inneholder operasjonelle kriterier for å ta en slik beslutning.
- Rapport 2 omhandlet en metode for hvordan man automatisk kan lage konsoliderte tall på ovenstående foretak til strukturstatistikken.

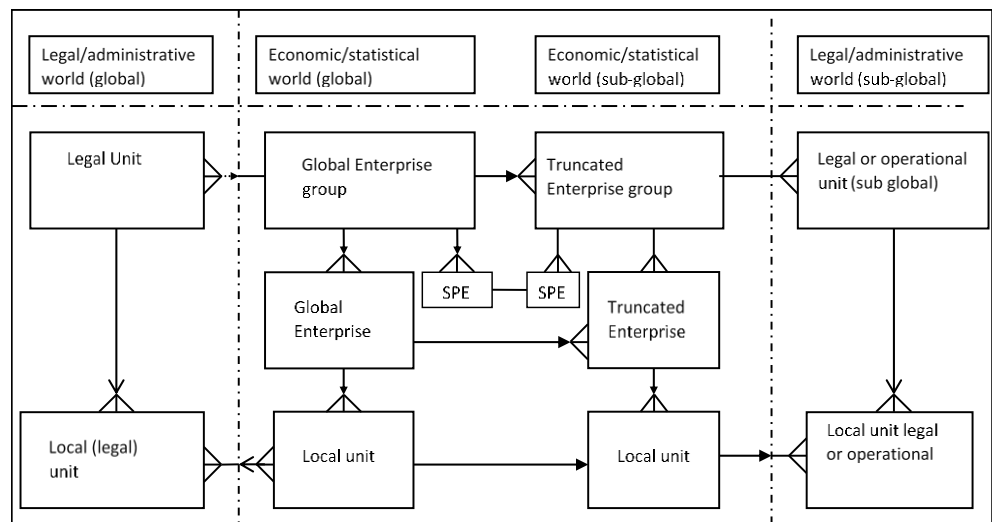
Eurostat lanserte deretter omfattende Grants-program knyttet til global profilering og for å hjelpe medlemslandene å innføre de «nye» statistiske enhetene i bedriftsregistret. I Grants-programmet la man opp til at land som har lengre erfaring med profilering tilbyr bilateral støtte til de mer uerfarne landene. SSB søkte om Grants tilknyttet global profilering i flere omganger fra 2014 og fremover, og i 2015 ble det søkt om Grants for innføring av statistiske enheter i registeret innenfor dette programmet.

5.1.2 Profilering og relasjoner til statistiske enheter

Profilering er en metode for å «*analysere den juridiske, operasjonelle og regnskapsmessige strukturen i et konsern på nasjonalt og globalt nivå med målsetning om å etablere de statistiske enhetene i konsernet, linker mellom enheter og de mest effektive strukturer for innhenting av statistikkdata*».

«ESSnet for international profiling» ble etter hvert delt i to undergrupper, der Work Package A så på metoder for internasjonal profilerings, mens Work Package B fulgte opp med å utarbeide nye retningslinjer og definisjoner for de statistiske enhetene innenfor internasjonal profilerings.

Ifølge profileringsmanualen som ble utarbeidet i WPA forutsettes global profilerings å følge en top-down approach der man tar utgangspunkt i det multinasjonale konsernet, for deretter å lage foretak etter «group operational segments or divisions (GODs)» introdusert i IFRS og hentet fra konsernets rapportering. De juridiske enhetene knyttes til konsernet, men blir ikke nødvendigvis knyttet til de enkelte foretakene. I nedenstående skjematisk fremstilling over sammenhengen mellom enheter på globalt og nasjonalt nivå presentert i et annex til WPBs sluttrapport i 2010 ser man bl.a. at det ikke var lagt opp til en direkte knytning mellom juridiske enheter og foretak.

Videre arbeid med statistiske enheter ble fra 2010 organisert i et nytt «ESSnet for Consistency» og deretter i en «Task Force on Statistical Units». Arbeidet med de nye definisjonene og retningslinjene for statistiske enheter foregikk parallelt med videreutviklingen av profileringsmetodikken og disse løpene blir omtalt hver for seg.

5.1.3 Statistiske foretak som et resultat av profilerings

Ifølge profileringshåndboka er hovedhensikten med profilerings å innhente «meningsfulle økonomiske data» og for større konsern bør dette skje i samarbeid med konsernene da det er de som vet hvor slike data kan hentes. Identifisering av, og konsernets inndeling i, disse resultatenehetene/organisatoriske enhetene, ble ansett som en nøkkeloppgave i Eurostats omfattende opplæringsprogram for profilerings. Der ble det også stadfestet at det er disse organisatoriske enhetene som danner grunnlaget for den statistiske enheten foretak. «Task Force on Statistical Units» foreslo også i 2014 at setningen «en organisatorisk enhet som kan frembringe meningsfulle data for statistikk» ble tilføyd til definisjonen av foretak i en oppdatert versjon av forordning 696/93:

The enterprise is a single legal unit (including a natural person), an enterprise group as a set of legal units under common control, or a part of an enterprise group, producing goods or services. It benefits from a certain degree of autonomy in decision-making, especially for the allocation of its current resources. The enterprise will mostly appear as an organisational unit that can provide meaningful data for statistics.

Tanken var at denne oppdaterte versjonen av forordning om statistiske enheter skulle inngå i FRIBS. Den nye versjonen av forordning om statistiske enheter ble stoppet på grunn av samlede protester fra nasjonalregnskapsmiljøet i begynnelsen av 2015 og en utvidet Task Force on Statistical units laget en «Notice of intention», omnevnt i rapporten som felleserklæringen, som ble godkjent av BSDG og DMES. I rapporten vektlegges at alle må følge forordning 696/93 (som heller ikke inkluderes i FRIBS) og det vedlegges:

1. Plan for å innføre foretaksenheten og bransjeenhet i bedriftsregistre og i Business Statistics,
2. Operasjonelle retningslinjer for fortolkning av de ulike statistiske enhetene i forordning 696/93.

I felleserklæringen står det at retningslinjene gjelder for statistiske enheter definert i forordning 696/93 og at institusjonell enhet defineres i ESA-forordningen. Slik retningslinjene for å identifisere et foretak innenfor et konsern er formulert, der det åpnes for at konsern som opererer som én organisatorisk enhet under felles ledelse kan ses som ett foretak, kan rom for fortolkninger skape utfordringer med forholdet til institusjonell enhet. Mange europeiske land har også satt likhetstegn mellom foretak og nasjonal del av konsern for flesteparten av konsernene, som en forenklet tilnærming til foretaksbegrepet.

(3) Operational rule: Identification of Enterprise in case of an Enterprise Group

In case of an enterprise group, the identification of the statistical unit enterprise should in principle be made on the basis of the structure and the perimeter of the enterprise group reflected in the national Statistical Business Registers and in the EGR.

Further guidance:

- *It should be noted that some enterprise groups may decide to organise their activities in various so-called profit-centres or operating segments.*
- *Each of these operating segments can be considered, for statistical purposes, as a starting point for the identification of an enterprise inside the enterprise group.*
- *Inside an operating segment there may be one or more legal units, or parts thereof, which are organisationally integrated with each other but not with the rest of the segment and have the factors of production at their disposal. Such units have to be considered as an enterprise, if they operate under an own management and do not carry out ancillary or vertically integrated activities.*
- *The application of operational rule “Identification of Enterprise in case of an Enterprise Group” may result in an enterprise being equal to enterprise group. This is the case if an enterprise group performs its activities under a single management and operates as one organisational unit.*

Beslutningen om å stoppe en ny versjon av forordning om statistiske enheter, og isteden utarbeide felleseklæringen, innebar ingen synlig kursendring fra FRIBS-miljøet i Eurostat etter 2015. Arbeidet med å utarbeide retningslinjer og metoder for profilering og etableringen av foretaksenheter etter ledelses- og organisasjonsstrukturen i konsernene har fortsatt frem til i dag.

5.2. Overordnet målsetning med bedre etterlevelse av forordning om statistiske enheter

I FRIBS slås det fast at bedriftsregistrene skal ha rollen som «backbone», dvs. enhetene som de inngående statistikkene skal rapporteres på er tilgjengelige i bedriftsregisteret og det henvises til forordning om statistiske enheter for definisjonen av disse.

Business statistics i Eurostat har poengtert viktigheten av ovenstående arbeid over flere år. Målsetningen for profileringsarbeidet og bedre etterlevelse av forordning om statistiske enheter kan beskrives ut fra tre hovedhensyn:

1. Høyere kvalitet på statistikken.
Et globalt næringsliv med komplekse organisasjonsstrukturer øker risiko for over- og underdekking for europeisk økonomi under ett. Case-studier i global profiling viser til omfattende overdekking, dvs. at samme omsetning rapporteres dobbelt både innad i et land og mellom land. Videre at omsetningen feilaktig dreies fra industri mot tjenestenæringer.
2. Sammenlignbarhet mellom land må bli bedre.
Et mer komplekst næringsliv som tilpasses ulike nasjonale lover og skatteregler fører til dårlig sammenlignbarhet mellom tall som rapporteres på juridiske enheter. Bruk av statistiske enheter etter intensjonen i forordning 696/93 sikrer bedre sammenlignbarhet.
3. SBS skal gi et bilde av reelle økonomiske enheter.
I tillegg til å gi riktige makrotall skal også næringsstatistikk gi et bilde av de enheter som står bak disse tallene, dvs. strukturen i næringslivet. Er det store enheter som dominerer ulike næringer eller er det mange små og mellomstore? Hvilken vei går utviklingen? Hva med overlevelse og vekst for nyetablerte foretak. Hva kjennetegner de som overlever og vokser? Bruk av juridiske enheter som foretak kan gi et feilaktig bilde av ovenstående mål.

5.3. Samarbeid med SBS og andre nordiske land

5.3.1 Nordisk samarbeid

FRIBS skal iverksettes fra referanseåret 2018. Strukturstatistikkens (SBS) rapportering på foretaksenheter skal vise at medlemslandene nå forholder seg til forordning 696/93 og at man ikke likestiller juridisk enhet og foretak. Det ble derfor initiert samarbeidsprosjekter mellom SBS og bedriftsregistermiljøene i regi av Eurostat for å finne «best practise» for konstruksjon av foretak og konsoliderte SBS-tall for disse.

Det har de siste årene vært et nordisk samarbeid, initiert av strukturstatistikken, for å utveksle erfaringer rundt innføring av foretaksenheten i SBS. Her har også profileringsmiljøer og personer fra bedriftsregistre deltatt. Gjennom dette samarbeidet, oppdatert med en forespørsel i regi av arbeidsgruppa, har vi en relativt god oversikt over hvordan våre nordiske naboer forholder seg til profilering og statistiske foretak.

5.3.2 Tilbakemeldinger fra de nordiske land

Finland og Danmark følger samme linje der Finland til nå har tråkket opp stien. De har avgrenset profileringen til et begrenset antall konsern (ca. 30) og konstruerer foretak etter hvordan konsernet mener de er organisert. Enhetsavgrensningen følges opp med et spesialdesignet SBS-skjema der man lister opp alle inngående juridiske enheter i foretaket og ber om SBS-tall inkludert interne leveranser for disse. Det er ingen faglige restriksjoner for hvordan foretakene settes sammen, men man unngår helst å krysse sektorgrenser. Det utføres ingen automatisk profilering (enda) slik at enhetsdefinisjoner er en begrenset problemstilling.

I Danmark har man opprettet et eget tverrfaglig utvalg som godkjenner foreslåtte foretaksenheter innenfor konsern som profileres intensivt. Man er også motstander til å opprette sammensatte foretak automatisk og uten målsetning om å innhente data for disse enhetene. En årsak til at Finland og Danmark er skeptiske til å skifte metode for hele populasjonen, ser ut til å være at man derigjennom kan miste forbindelsen til de administrative datakildene, og man kan bli nødt til å samle inn egne data på siden av, noe som kan øke oppgavebyrden for næringslivet. Dessuten mener man at man får lite igjen for det tallmessig. Danmark er også tydelige på at tilnærmingen til noen land der man setter foretak=konsern er direkte feil.

I Sverige utføres både manuell og automatisk profilering etter det de mener er en «top-down» metode (forskjellen mellom en top-down og bottom-up metode beskrives nærmere i kapittel 6). I den automatiske profileringen settes foretak=konsern unntatt der det finnes juridiske enheter i ulike sektor. Innenfor finansiell sektor settes foretak=juridisk enhet. De har også en automatisert identifikasjon av hjelpeenheter basert på nacekode og dette er styrende for konsolideringen.

Hovedgrunnen for at top-down skal benyttes gjennomgående for alle konsern er at ledelsen i SCB mente at profilering av noen få konsern ga så liten endring i statistikkene at det ikke kunne forsvares ressursmessig. En annen begrunnelse er at det er en fordel med samme metode for konsernene uavhengig av størrelse og kompleksitet, og at en top-down tilnærming gir bedre samordning med tilsvarende statistikk i andre europeiske land. De mener også at metoden er i tråd med hva FRIBS anbefaler og at ny fortolkning av foretaksenheten følger retningslinjene i felleserklæringen.

Målsetningen i Sverige er å lage en foretaksstatistikk som signifikant avviker både fra den produksjonsmessige og den strukturelle statistikken som tidligere var brukt i SBS. Man gikk derfor over fra bottom-up metode, som i utgangspunktet satte foretak=juridisk enhet til en top-down metode for å lage et tydeligere brudd mot det som tidligere er produsert i SBS. NR (realregnskapet) skal fortsatt få ikke konsoliderte data på KAU-nivå med den konsekvens at aggregerte tall på KAU ikke vil samstemme med foretakstall.

Oppstarten av arbeidet med statistisk foretak i Finland og etter hvert i de andre nordiske landene har i hovedsak skjedd uten medvirkning og samarbeid med nasjonalregnskapsmiljøet internt, men det har vært økt dialog innad i de nasjonale statistikkbyråene de senere årene, spesielt i Danmark. Samordningen innad i SCB ser til stor del ut å ha blitt gjort innenfor FRIBS-området og mot realregnskapet i NR og i mindre grad mot det institusjonelle nasjonalregnskapet.

Ingen av de nordiske landene har lovpålagt rapportering for den nasjonale delen av konsernet og datainnsamlingen vil derfor fortsatt foregå på juridisk enhet.

6. Drøfting av Business statistics ulike profileringsmetoder for utledning av statistiske foretak

6.1. Foretak

Den statistiske enheten *foretak* i forordning 696/93 er, sammen med de sentrale definisjonene knyttet til *institusjonell enhet* i ESA/SNA, gjengitt i kapittel 2.

Å avgrense de statistiske foretakene er imidlertid ikke nødvendigvis «rett frem», og i det følgende drøftes de ulike teknikker som profileringsmiljøet i Business statistics har lansert for å komme fram til foretaksenheten som man skal benytte i den økonomiske statistikken. Vi knytter deretter opp disse teknikkene mot kravene i de internasjonale statistikkstandardene og ser til slutt på hvordan enkelte andre land har løst disse utfordringene.

I ESA/SNA²³ har utgangspunktet i hovedsak vært at juridisk enhet er en organisatorisk enhet med beslutningsautonomi, og dermed kan settes lik det statistiske foretaket, til motsatsen er bevist (omtales senere som bottom-up approach). Dog må man ta hensyn til at en juridisk enhet ikke alltid oppfyller kravet til autonomi, og vil ikke være et statistisk foretak hvis den juridiske enheten er en hjelpeenhet eller inngår i en vertikalt integrert verdikjede. Definisjon av hjelpeenheter, eventuelle kunstige enheter og vertikalt integrerte verdikjeder er behandlet i andre deler av rapporten. Som omtalt i kapittel 5, peker imidlertid Eurostats profileringsmiljø/Business statistics på at juridiske enheter innenfor et konsern/segment i økende grad opererer som en felles organisatorisk enhet der den enkelte juridiske enhet ikke har selvstendig beslutningsautonomi (omtales senere som top-down approach).

6.2. Profiling

Begrepet profiling, slik Business statistics-miljøet i Eurostat definerer det, er gjengitt i kapittel 5.

De alternative strategiene for profiling er «ovenfra-og-ned-tilnærming» (top-down approach) og «nedenfra-og-opp-tilnærming» (bottom-up approach) samt kombinasjoner av disse. Gitt perfekt informasjon og ubegrenset med tid vil man i teorien komme frem til den samme avgrensningen av enhetene uavhengig av metode. I virkeligheten må det gjøres noen forenklinger på grunn av begrensninger i ressurser og basert på hvilken informasjon som er tilgjengelig. Det kan også være at man vektlegger motstridende informasjon ulikt. Da vil ulike valg av metode gjerne kunne føre til ulik enhetsavgrensning. Metodene har ulike styrker og svakheter, og vanligvis er det størrelse og kompleksitet som avgjør valg av fremgangsmåte.

I sin ytterste konsekvens kan top-down approach resultere i at det statistiske foretaket settes lik konsernet, mens bottom-up approach kan resultere i at alle statistiske foretak settes likt juridisk enhet. I praksis havner man ofte på et sted mellom disse ytterpunktene, basert på hva man har tilgjengelig av informasjon i form av årsberetninger, websider og kontakter med selskapene, mv.

Videre gis en nærmere beskrivelse av de to hovedmetodene og mellomformer mellom dem.

²³ ... og frem til nå i SSB.

6.2.1 Ovenfra-og-ned

Ved top-down-tilnærmingen tar man utgangspunkt i konsernets operasjonelle struktur slik den fremgår i konsernets årsrapport. Selvstendige operasjonelle deler/segmenter i konsernet danner utgangspunktet for foretak. Finner man ingen selvstendige enheter setter man Foretaket = den nasjonale delen av konsernet.

Profileringsmiljøet i Eurostat foreslår å sortere fra topp til bunn i hhv. konsern, segment, foretak, bransjeenhet og lokal bransjeenhet (virksomhet). Metoden bygger i stor grad på at man har tilgang til konsoliderte regnskaper, årsrapporter eller andre opplysninger i tråd med IFRS²⁴, som kan ha delvis relevans for statistikkene. Det er obligatorisk å nytte IFRS som regnskapsstandard ved utarbeiding av konsernregnskap for børsnoterte selskaper. Fremgangsmåten kan således innebære at konsernets segmenter²⁵ etter virksomhetstype deles inn i foretak som igjen deles inn i bransjeenheter etc²⁶. Deretter fordeles økonomiske data ved hjelp av nøkler eller annen tilgjengelig informasjon.

Informasjon om segmentinndeling etter virksomhetsområder kan være tilgjengelig i årsrapporten eller på konsernets hjemmesider på Internett. Foretakene konstrueres så med utgangspunkt i disse opplysningene, bl.a. ved bruk av metoder som intensiv profilering. Årsrapporten utgjør også en kilde til konsoliderte økonomiske data (konsernnivå og noen ganger segmentnivå), men vanligvis er det kun et fåtall variabler som omtales. Dersom man trenger tilgang til ytterligere konsolidert informasjon, må denne samles inn gjennom direkte kontakt med konsernet.

Årsaken til at top-down-metoden fikk gjennomslaget var arbeidet med global profilering og at Eurostat så verdien av konsoliderte tall på europeisk nivå. Det nasjonale aspektet var til å begynne med underordnet og er kommet til som et kompromiss etter ufravikelige krav fra nasjonalregnskapsmiljøet.

Snart innså man at intensiv (global) profilering var så ressurskrevende at den utrulling man først så for seg aldri ville bli en realitet. Ved å åpne opp for hel- og halvautomatiske løsninger for de resterende konsernene, som etterlignet intensiv profilering, gjennom diverse algoritmer, kan man oppnå:

- En helhetlig løsning for de land som profilerte intensivt, men der det gjenstod en betydelig andel ubehandlede konsern (og der førende land har administrative data for den nasjonale delen av konsernet)
- En akseptert løsning for de land som ikke har ressurser til å ta i bruk intensiv profilering

I tillegg kan top-down metode være enormt ressursbesparende dersom man har konsoliderte data på konsernnivå og sitter med et konsernregister med 100 000-talls juridiske enheter uten kjent rolle i konsernet²⁷.

²⁴ IFRS står for International Financial Reporting Standards og er internasjonale regnskapsstandarder utgitt av standardorganet IASB International Accounting Standards Board. IFRS-forordningen ble vedtatt av EU i 2002 og alle børsnoterte konsern i EU fikk krav om å rapportere etter IFRS i konsernregnskapet fra 2005. Norge var forpliktet til å innlemme forordningen i lokalt lovverk gjennom EØS-avtalen. IFRS er prinsippbasert med innslag av detaljstyring.

²⁵ Hvilke driftssegmenter som er rapporteringspliktige, og hvilke opplysninger som skal gis om hhv. det enkelte segmentet og hele virksomhet er i liten grad regulert i IFRS 8, men et primært skille går på om man deler inn basert på virksomhetstype eller geografi. Ofte vil det være vanskelig å fastsette NACE for segment basert på virksomhet. Så bruk av segmentopplysningene kan i høyden være en støtte til å splitte opp konsernene i relevante statistiske underenheter.

²⁶ Den nevnte metoden med bruk av konsernets årsrapport og IFRS-inndeling medfører i noen tilfeller at man ser helt bort fra den juridiske enheten. Det vil si at foretaket bestemmes først og i neste fase knyttes de juridiske enhetene til foretaket – og i ekstremvarianten er det ikke en gang en link mellom juridisk enhet og foretaket.

²⁷ Her er Norge i en helt annen posisjon med et relativt oversiktlig konsernregister, et langsiktig arbeid med klassifisering av enkeltenheter og ingen konsoliderte tall for konsernet.

Det som nå skjer i mange land er at ved automatisk profilering etter top-down metode settes foretak lik nasjonal del av konsern og deretter brukes algoritmer med utgangspunkt i Sogeti-rapporten for å konstruere konsoliderte tall for «foretaket».

Fordeler med ovenfra-og-ned-tilnærmingen er at den kan gi oversikt over konsernets operasjonelle struktur og sikrer konsistens på tvers av statistisk enhet. I tillegg trenger man ikke å definere hjelpeenheter og kan dermed konsolidere alle interne tjenester også der juridisk enhet tilbyr deler av tjenestene på det åpne markedet. Ulemper med ovenfra-og-ned-tilnærmingen er at den er komplisert, kan være ressurskrevende og vil kunne kreve innsamling av data. Bruk av fordelingsnøkler ved produksjon av statistikk er heller ikke uproblematisk. For multinasjonale konsern må man dessuten greie å skille ut utenlandsdelen av konsernets virksomhet, noe som kan være komplisert å isolere i et regnskap der internttransaksjonene er eliminert²⁸.

6.2.2 Nedenfra-og-opp

Ved bottom-up-tilnærmingen tar man utgangspunkt i at foretaket skal bygge på den juridiske enheten. I profileringen leter man etter juridiske enheter som ikke har tilstrekkelig autonomi i beslutninger, og grupperer slike enheter sammen med den enheten det betjener. Om man ikke finner noen juridiske enheter med indikasjoner på manglende autonomi settes Foretaket = Juridisk enhet.

Nedenfra-og-opp-tilnærmingen tar således utgangspunkt i konsernets juridiske struktur som utgjør et nettverk av morselskaper, søsterselskaper og datterselskaper. I den nevnte massen av juridiske enheter leter man etter enheter som mangler beslutningsautonomi. Det kan være juridiske enheter som utfører hjelpetjenester for andre selskaper i konsernet, og som ikke kan selge sine varer og tjenester til andre institusjonelle enheter i markedet. Framveksten av vertikale leverandørkjeder i konsern eller kunstige enheter som opprettes, bl.a. for å spre risiko, vil være annen type juridiske enheter som må slås samme for å danne et statistisk foretak.

Metoden kan eventuelt innebære en mer maskinell tilnærming til profilering ved at juridiske enheter aggregeres opp til foretak ved hjelp av informasjon om knytninger, og der man i statistikken forsøker å eliminere internttransaksjonene mellom ett juridisk subjekt og dets hjelpeenheter, kunstige enheter og vertikale kjeder. Opplysninger om juridiske enheter samt knytninger mellom disse er ofte tilgjengelig i administrative registre. Supplerende informasjon kan hentes fra konsernets årsrapport eller konsernets hjemmesider på Internett, samt at regnskapene til alle juridiske enhetene vanligvis finnes tilgjengelig i administrative registre.

Fordeler med nedenfra-og-opp-tilnærmingen er at den kan være mindre ressurskrevende ved at den kan bygge videre på eksisterende produksjonsopplegg og at den produserer tall på mikronivå. Den er også relativt enkel å gjennomføre, særlig hvis opplysninger om de juridiske subjektene finnes lett tilgjengelig i ulike administrative registre. Ulempen er at metoden fungerer best for små og ukompliserte konsernstrukturer. Sentrale utfordringer er faren for oppblåsing av økonomiske variable ved aggregering av data og at juridisk struktur kan fungere dårlig som proxy på konsernets operasjonelle struktur.

6.2.3 Hybrid mellom ovenfra-og-ned og nedenfra-og-opp

Etter å ha høstet erfaring med top-down approach, jf. bl.a. omtalen i kapittel 6.2.1 om at den er svært ressurskrevende hvis man skal benytte intensiv profilering på

²⁸ Den norske lovgivningen setter ikke lenger krav om konsernregnskap for det nasjonale delkonsernet. Det gjør at det konsoliderte regnskapet vil inneholde også utenlandsaktiviteter, for konsern med aktivitet i utlandet i form av datterselskaper, mv.

hele massen av konsern, så man et behov for å kombinere de to ulike tilnærmingene til profilering.

Det kom derfor – som tidligere nevnt - opp forslag om at man bl.a. måtte kunne skille mellom manuell/intensiv profilering for de store og komplekse konsernene, mens man for de mindre kunne benytte mer automatisert/maskinell profilering. Det er ikke tvil om at en type top-down approach forutsettes som utgangspunkt for intensiv profilering, mens det er mer åpent for metodevalg for den automatiserte profileringen.

Ved intensiv profilering forutsettes at man skaffer seg full oversikt over konsernets organisatoriske og juridiske struktur og deretter tar de riktige valgene. Det er først ved hel- eller semiautomatiserte prosedyrer at metodevalget vil få store konsekvenser, fordi man der vil være nødt til å sette opp generelle matematiske regler.

Én type hybridløsning er at man velger ulike metoder for ulike deler av konsernpopulasjonen, dvs. bruker ovenfra-og-ned på de mest kompliserte konsernene og nedenfra-og-opp på de resterende.

En annen type hybridløsning er å bruke en miks av de to hovedmetodene på samme populasjon. F.eks. identifisere utfordrende deler av et konsern via ovenfra-og-ned metode og deretter identifisere ikke autonome enheter og knytte disse vha. nedenfra-og-opp metode innenfor denne delen av konsernet.

Hensikten med å etablere slike mellomvarianter var bl.a. å bygge bro mellom juridisk struktur og operasjonell struktur i konsernene, for å oppnå et mer korrekt bilde av næringsstrukturen til land i EU/EFTA. Men også å gjøre det mindre ressurskrevende å etablere det statistiske foretaksbegrepet.

Fordelen med en hybridløsning er at man unngår noen av problemene man har med de mer rendyrkede variantene.

6.2.4 Kravene i forordninger, mv

Både bottom-up og top-down tilnærmingen for å danne foretaksenheten vil kunne oppfylle de internasjonale anbefalingene i ESA/SNA og EUs regelverk, enten det gjelder nasjonalregnskapet eller FRIBS/business statistics, eller annen økonomisk statistikk.

Uansett tilnærming må man utgangspunkt i konsernstrukturen, for å finne fram til de statistiske foretakene. I den tidligere nevnte felleserklæringen slås det fast at det er opp til landene selv å velge metode, selv om det fra FRIBS-miljøet i Eurostat anbefales at man bør velge en top-down-metode, i det minste for den intensive profileringen.

Verken ESA 2010 eller SNA 2008 anbefaler å benytte konsern som enhet i statistikkproduksjonen, som omtalt i kapittel 4²⁹. Dette begrunnes med at det vil være en lite robust enhet, som ofte vil kunne endre seg på grunn av oppkjøp og fusjoner/fisjoner – og det vil være en heterogen enhet som kan dekke flere næringer og geografiske områder.

Til syvende og sist er det opp til hvert enkelt land å velge hvilke metoder man vil anvende for å komme fram til det statistiske foretaket. Det som må vektlegges er bl.a. kvaliteten på statistikken, hva som letter kommunikasjonen med oppgave-giverne, ressurstilgangen, hva som kan hentes ut av administrative registre og hvilken betydning det vil kunne få for oppgavebyrden. Her teller også i hvor stor

²⁹ Se 2008 SNA § 4.52, ESA 2010 § 2.16.

grad man er villig til å ta i bruk maskinelle teknikker for profilering, kontra manuelle rutiner.

I det følgende gis en kort gjennomgang av hvilke metoder en del land har valgt for å avgrense foretaket, for å få noe mer bakgrunn for arbeidsgruppens anbefalinger.

6.2.5 Valgt metode for noen utvalgte land

Frankrike og Nederland er toneangivende når det gjelder å bruke top-down-metoder, dvs. ved å sette foretak = konsern.

I Frankrike var det enkelthendelser som utløste behov for å benytte konserndata framfor data fra det juridiske subjektet. Den var knyttet til reorganiseringen av Peugeot og Renault rundt 2000, der de omdannet hver av sine fabrikker til juridiske subjekter (av skattemessige årsaker), noe som medførte et veldig nivåskifte i tallmaterialet, bl.a. til bruk i SBS. På bakgrunn av de nevnte hendelsene, valgte Frankrike å ta i bruk konsernenheten som en proxy for statistisk foretak.

Også i Nederland har overgangen til top-down- approach sammenheng med hvordan selskaper beskattes. Gruppebeskatning av konsern er vanlig, og tillatt under visse betingelser. Eksempelvis kan et morselskap med døtre, som det eier mer enn 95 prosent av eierandelene i, beskattes under ett, på basis av det konsoliderte regnskapet, der de interne transaksjonene er eliminert. Det kan gjelde både selskaper som har nederlandsk mor eller selskaper med utenlandsk morselskap. Disse gruppebeskattede enhetene kalles «onderneming».

Planene for de nordiske landene er allerede omtalt i kapittel 5.

Det kan være grunn til å påpeke at Danmark og Finland (på samme måte som i Norge) har et relativt oversiktlig næringsliv med et begrenset antall juridiske subjekter på hhv. 670 tusen og 270 tusen juridiske enheter, mens Sverige har 1,2 millioner, Frankrike 3,4 millioner og Nederland 2,5 millioner³⁰ juridiske subjekter.

7. Arbeidsgruppas anbefalinger på prinsipielt nivå

7.1. Forordninger, autonomi og statistiske foretak

I kapittel 2 utredes sammenhengene mellom forordning 696/93 om statistiske enheter, ESA 2010 og foretaksregisterforordningen 177/2008. Her slås det fast at foretak definert i forordning 696/93 samsvarer med institusjonell enhet i ESA for foretakssektoren. Videre er det en viktig betingelse at foretaksenheten som skal ligge i VoF skal kunne brukes av alle statistiske domener.

Arbeidsgruppas utgangspunkt er at forordning 696/93 om statistiske enheter ikke er endret. Et foretak skal fortsatt defineres som «minste kombinasjonen av juridiske enheter som utgjør en organisatorisk enhet som produserer varer og tjenester, og til en viss grad har selvstendig beslutningsmyndighet, særlig med hensyn til anvendelsen av sine løpende ressurser».

Da alle juridiske enheter utenfor konsern per automatikk har selvstendig beslutningsmyndighet (autonomi) avgrenses populasjonen av juridiske enheter som kan inngå i sammensatte foretak til de som inngår i konsern. I kapittel 3 og 4 vises det at også innenfor et konsern vil de fleste juridiske enheter anses å være autonome. Alle konsernselskaper som ikke er underlagt full kontroll av konsernet, men hvor

³⁰ Tallene er fra 2013 og basert på Sogeti-rapporten, og omfatter alle ikke-finansielle selskaper med unntak av landbrukssektoren (dvs. section A og section K er utelatt).

beslutninger må tas i samråd med andre eiere, er egne statistiske foretak. Det samme gjelder for alle konsernselskap som selv er i stand til å produsere produkter som kan omsettes i et marked. For alle andre produkter enn hjelpetjenester, gjelder dette uavhengig av om produktene kun omsettes internt i konsernet.

Juridiske enheter som ikke er egne statistisk foretak er følgelig begrenset til enheter med én eier som alene har full kontroll. Dette er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig, betingelse. I tillegg kommer at selskapet ikke alene kan produsere produkter som kan omsettes i markedet, med unntak av hjelpetjenester. Når disse betingelsene er oppfylt, er de eneste konsernselskapene som ikke skal betraktes som egne statistiske foretak begrenset til hjelpeenheter, kunstige enheter uten produksjon, opprettet av organisatoriske grunner, og kunstige enheter som inngår i vertikalt delte produksjonskjeder.

Anbefaling: Dannelsen av sammensatte foretak avgrenses til at juridiske enheter, som ifølge statistikkregelverket mangler autonomi, koples sammen med den juridiske enheten den betjener. Populasjonen av ikke-autonome enheter skal være tydelig definert og begrenses til hjelpeenheter og kunstige enheter, enten tomme enheter eller slike som inngår i vertikal integrasjon.

7.2. Konsernmor, delkonsernmor og passive eiere av konsern

I kapittel 4 omtales konsern som enhet og hvilken rolle konsernmor spiller i konsernet. Det slås fast at morselskapet i et konsern, konsernspissen, har den overordnede styringen av konsernet og legger planer for konsernets samlede virksomhet. Dette gjelder uavhengig av om deler av beslutningsmyndigheten er delegert nedover i konsernet. Konsernspissen har følgelig beslutningsmyndighet og er følgelig et eget statistisk foretak. Samme prinsipp skal gjelde for konsern som deler inn virksomheten i såkalte delkonsern der hver delkonsernspiss har beslutningsmyndighet og er et eget statistisk foretak.

Arbeidsgruppa klassifiserer dermed konsernmor/delkonsernmor som egne institusjonelle enheter og dermed egne foretak. Det samme gjelder passive eiere av konsern. Vi har valgt å ikke behandle skillet mellom aktive og passive eiere av konsern, og sektor og næringsplasseringen av disse. Dette er et viktig spørsmål som bør avgjøres i nærmeste fremtid, men anses å ligge utenfor arbeidsgruppas mandat. Innen en masse av enheter som i dag er typekodet som hovedkontor og holding-selskaper i registeret, er det imidlertid også en stor andel kunstige enheter. Det å avdekke ikke-autonome enheter faller imidlertid under denne gruppens mandat.

Anbefaling: Konsernmor, delkonsernmor og passive eiere er egne foretak. Nærings- og sektorklassifisering av disse må avklares av en annen ekspertgruppe.

7.3. Metode for å utlede statistiske foretak

Som omtalt i kapittel 5 er målsettingen for profileringsarbeidet og bedre etterlevelse av forordningen om statistiske enheter begrunnet i tre hensyn:

1. Høyere kvalitet på statistikken, jf. faren for over- og underdekning, eksempelvis i form av at omsetning rapporteres dobbelt både innad i landet og mellom land. Videre at omsetningen feilaktig dreies fra sekundærnæringer til tjenestenæringer.
2. Sammenlignbarheten mellom landene må bli bedre, og et mer kompleks og globalisert næringsliv må kartlegges bedre.
3. Næringslivets struktur skal gi et bilde av «reelle» økonomiske enheter.

I kapittel 6 gjennomgås ulike metoder for å komme frem til de statistiske foretakene. Metodene beskrives med utgangspunkt i det profileringsmiljøet under Business statistics i Eurostat har formidlet i diverse rapporter og workshops under senere år. Vi har også sett på hvilke metoder andre land har landet på og mulige begrunnelser for det.

Nedenfor følger arbeidsgruppas vurderinger av de ulike metodene og en begrunnet anbefaling av hvilken metode Norge bør velge.

Vi ser ikke for oss å benytte de ekstreme variantene av hverken top-down eller bottom-up metode for noen av konsernpopulasjonene i Norge. Arbeidsgruppa forutsetter at det fortsatt er en målsetning om å behandle de store og kompliserte multinasjonale konsernene og de største nasjonale konsernene separat, i form av såkalt intensiv profilering. Dette kan ses på som en form for top-down metode ved at man sikrer seg oversikt over konsernets organisering ved hjelp av årsrapporter og lignende, men vi er også her nødt til å se på de enkelte juridiske enhetene for å kunne konstruere de statistiske foretakene. Denne metoden bør brukes for alle foretak/konsern som uansett må spesialbehandles i statistikksammenheng, for å sikre konsistens mellom de ulike primærstatistikkene, før de kan inngå i nasjonalregnskapet. For de flernasjonale konsernene må man uansett forsikre seg om at man ikke inkluderer utenlandsaktiviteter i statistikkene, noe som betyr at de nevnte konsernene ofte må spesialbehandles, både i statistikksammenheng og i forbindelse med enhetsavgrensninger.

Intensiv profilering bidrar til å høyne kvaliteten på statistikken, og sikrer konsistens på tvers av ulike statistikkområder. Ved intensiv profilering vil man bl.a. kunne avdekke om det er fare for over- eller underdekning, og avklare om enkelte intertransaksjoner bør elimineres. Gjennom intensiv profilering av de største næringslivsaktørene vil det dessuten være mulig å utveksle - dog hensyntatt konfidensialitet - informasjon mellom land – for også der å unngå å få overdekning eller underdekning av de multinasjonale selskapene.

Det faktum at de administrative dataene som benyttes i statistikkproduksjonen i Norge (og Norden), nesten uten unntak, bygger på juridisk enhet kan derimot tale for en tilnærming som ligner på det som beskrives som bottom-up i forrige kapittel. På den andre siden er konsern et nivå som mange rapportører kjenner seg som en integrert del av, og det kan lette kommunikasjonen ved at man ser konsernet som en helhet, basert på en mer top-down-tilnærming.

På basis av de nevnte drøftingene anbefaler arbeidsgruppa at SSB bør velge å fortsette med et bottom-up approach for de konsernene der vi ikke har kapasitet til å benytte intensiv profilering. Det kan begrunnes ut fra følgende forhold:

- Top-down metoden er ikke gunstig for Norge, bl.a. fordi vi da mister muligheten til å utnytte de administrative datakildene som benyttes i statistikkproduksjonen for konsernenhetene.
- Top-down bryter også fundamentalt med måten man har utarbeidet nasjonalregnskapet på i Norge, og vil etter arbeidsgruppens vurdering kunne medføre at både nærings- og geografiske data kan få svakere kvalitet.
- Samspillet mellom produksjonsmetoden og de institusjonelle delene av nasjonalregnskapet er viktig for Norge.

- Med utgangspunkt i den informasjonen vi har om de enkelte juridiske enhetene og mangel på konsoliderte data for konsern/segment vil vi komme nærmere foretaket ved å bygge nedenifra og opp.
- Bottom-up metoden vil gi mer stabile enheter siden konsern er mer ustabil enn juridisk enhet.
- En overgang til et annet statistisk foretaksbegrep, vil kunne innebære en stor endring i forhold til dagens situasjon. Det er da lettere å suksessivt implementere et kvalitetsmessig bedre bottom-up prinsipp, da det vil ligne mer på den rådende implementeringen i foretaksregisteret.
- Vi oppfyller dessuten allerede mye av det FRIBS mener er feil i dagens register, dvs. vi identifiserer mange juridiske enheter som kun yter hjelpeaktivitet til konserninterne foretak i Norge (hjelpeenheter) og skiller ut en del utenlandske filialer.
- Lovgivningen/de institusjonelle forholdene i Norge bygger opp under ESAs paragrafer, og vi står igjen med en avgrenset gruppe juridiske enheter som må identifiseres og knyttes opp mot andre enheter.

Ved å velge foreslått metode pålegger vi oss å identifisere og vedlikeholde hjelpeenheter og kunstige enheter i registeret slik at flesteparten av interne leveranser blir oppdaget og konsolidert.

Arbeidsgruppen mener at vi oppfyller de to første punktene i målsetningene under kapittel 5 ved foreslått metode for Norges del.

Med den foreslåtte løsningen vil vi fortsatt ha færre store enheter i Norge sammenlignet med de land som lager foretak basert på segment. Arbeidsgruppa mener at for Norge er samspillet mellom produksjonsmetoden og de institusjonelle delene av nasjonalregnskapet så viktig at vi ikke vil risikere dette for å vise et annet bilde av næringslivets struktur.

Anbefaling: Arbeidsgruppa anbefaler at vi bør velge en tilnærmet bottom-up metode for alle konsern som ikke profileres intensivt. For konsern som profileres intensivt bør vi bruke en kombinasjon av top-down og bottom-up for å inndele konsernet i statistiske foretak.

8. Identifisering og gruppering av ikke-autonome enheter

8.1. Kjennetegn ved juridiske enheter som mangler beslutningsautonomi

I kapittel 7 anbefales det at sammensatte foretak avgrenses til at kombinasjoner av juridiske enheter, som ifølge statistikkregelverket mangler autonomi, koples sammen med den juridiske enheten den betjener. Populasjonen av disse ikke-autonome enheter skal være tydelig definert og grupperes slik at det kan utarbeides et detaljert regelverk for alle kombinasjoner av sammensatte foretak som kan oppstå. Vi vil i dette kapitlet beskrive disse ikke-autonome enhetene nærmere, gruppere de etter hvilken type enhet de tilhører og helt kort fremme noen tanker om hvordan slike enheter kan fanges opp. For å sette opp et fullstendig regelverk for alle kombinasjoner av ikke-autonome enheter knyttet opp mot enheter de betjener trengs det å jobbes empirisk ved at man finner reelle eksempler og bygger opp

regelverket med utgangspunkt i disse. Arbeidsgruppas sammensetning og arbeidets tidsfrist tilsier at et slikt regelverk må utarbeides av en egen ekspertgruppe i etterkant av arbeidsgruppas rapport.

Som nevnt i kapittel 3 er juridiske enheter som mangler tilstrekkelig beslutningsautonomi til å være egne institusjonelle enheter kjennetegnet ved at de

1. er datterselskaper i konsern,
2. ikke er eid av utenlandske enheter,
3. har kun én eier som alene har full kontroll,
4. ikke produserer produkter for salg i markedet, og
5. ikke eier datterselskaper som de styrer.

Slike enheter er begrenset til

- kunstige enheter uten produksjon, opprettet av organisatoriske grunner,
- kunstige enheter som inngår i vertikalt delte produksjonskjeder, og
- hjelpeenheter.

8.2. Hvordan identifiserer vi enheter uten tilstrekkelig beslutningsautonomi?

For enheter som er en del av de konsern som det besluttes å profilere intensivt vil de ikke-autonome enhetene oppdages ved manuell gjennomgang av konsernet. Identifiseringen av ikke-autonome enheter og knytning av disse til enhetene de betjener vil være hovedoppgaven for profileringen.

For resterende konsern vil vi måtte begrense populasjonen av mulige ikke-autonome enheter mest mulig før vi bruker ressurser til å undersøke de nærmere. Heldigvis har vi noen administrative kilder som kan hjelpe oss en bit på vei. Aksjonærregisteret og mva-registeret, i tillegg til nacekoden, vil være sentrale i de maskinelle avgrensningene.

Av aksjonærregisteret kan vi identifisere om selskapet har eiere som ikke er konsernselskaper. Videre kan vi identifisere om selskapet er utenlandsk eid eller kontrollert. Betingelsene 1 – 3 kan følgelig identifiseres ved koblinger mot aksjonærregisteret.

Momspliktig omsetning skal registreres i mva-registeret. I utgangspunktet skulle dette bety (med noen unntak) at selskapet selger produktene sine i markedet og dermed være autonomt, men transaksjoner mellom ulike juridiske enheter kan også registreres med moms. At selskapet ikke er registrert i mva-registeret er heller ikke ensbetydende med at selskapet ikke leverer varer eller tjenester til markedet, bl.a. fordi ikke all omsetning er momspliktig. Selskaper som inngår i konsern er ofte fellesregistrert med konsernselskaper og det er derfor vanskelig, ut fra mva-registeret alene, å se hvilket selskap som faktisk står bak den momspliktige omsetningen. Fellesregistreringer kan imidlertid indikere avhengighetsforhold mellom enkelte konsernselskaper og kan derfor være en god kilde til maskinelle avgrensninger av populasjonen.

Hjelpeenheter er per definisjon avgrenset til bestemte type tjenester og populasjonen kan derfor avgrenses ved bruk av næringskoder i VoF. Vertikal integrasjon vil også være mer sannsynlig innenfor bestemte næringsgrupperinger.

Når vi har gjennomført de maskinelle avgrensningene av populasjonen som er mulige, må vi starte i motsatt ende, dvs. med å lete etter de enhetene som ikke er egne statistiske foretak i denne populasjonen.

8.2.1 Kunstige enheter uten produksjon

Som nevnt i kapittel 4.3 er det i konsern ofte etablert egne selskaper som framstår som «tomme» eller «sovende» ved at de ikke produserer varer eller tjenester. Slike selskaper kan være etablert for å unngå skatt, begrense risiko ved eie av andre selskaper, plassere overskuddslikviditet eller ta opp lån for konsernselskaper, eller rett og slett sørge for en hensiktsmessig inndeling av konsernet. Videre kan konsernet ha opprettet egne selskaper som foreløpig ikke er aktive, men som er tiltenkt en rolle i en mulig fremtidig omorganisering av konsernet. Slike selskaper må kobles sammen med det foretaket som eier dem direkte for å danne et statistisk foretak.

I tillegg til at slike selskaper mangler mva-registrert omsetning, har de også få eller ingen ansatte. For å identifisere slike kunstige enheter kan følgende populasjonen over begrenses ytterligere automatisk, ved å legge på et kriterium om få eller ingen ansatte. Kunstige enheter uten produksjon er imidlertid ikke de eneste enhetene som mangler momspiktig omsetning og ansatte. Det samme kan gjelde konsernspisser og delkonsernspisser som utøver ledelse. Å sikkert skille kunstige enheter uten produksjon fra delkonsernspisser krever manuell kontroll og gjennomgang av trykt regnskap både for selskapene og konsernet. At et konsern har selskaper uten momspiktig produksjon og ansatte i flere nivåer rett under hverandre, dvs. tilsynelatende har doble delkonsernspisser, gir en indikasjon på at det finnes kunstige enheter blant disse selskapene. Har noen av disse selskapene tatt opp lån i markedet, eller ytt konserninterne utlån, er det en indikator på at de utøver ledelse, slik at de ikke er kunstige enheter. En slik indikator må imidlertid vurderes i sammenheng med annen informasjon. Aktiv ledelse forutsetter at det er tilstedeværende personer som kan utøve denne ledelsen. Det er imidlertid ikke mulig å sikkert identifisere hvilke av selskapene som er kunstige enheter, de øverste eller de nederste, uten å kontrollere mot trykt regnskap.

Kunstige enheter uten produksjon skal holdes utenfor produksjonsstatistikken. En rekke slike kunstige enheter er manuelt identifisert i VoF. De er tildelt typekode 04 og nacekoden til selskapet som eier dem direkte som primærnæring, samt 00.000 som hjelpeenhetskode. Slike kunstige enheter kan omfatte alt fra små sovende selskaper, som kun har eiendeler som motsvarer selskapskapitalen, til selskaper med store balanser, som eier datterselskaper og andre verdipapirer. Selskapene kan følgelig være viktige i finansregnskapet, herunder finansregnskapet i utenriksregnskapet. Det er derfor viktig at slike selskaper ikke forveksles med passive eiere som er egne statistiske foretak, siden dette vil føre til at store balanser feilaktig flyttes fra ikke-finansiell til finansiell sektor. Hvis selskapene dessuten er gjeldsfinansiert, kan dette i neste omgang få konsekvenser for kredittindikatoren og bankenes rentefastsettelse. Av den grunn må regler for identifisering og klassifisering av disse enhetene utformes slik at de ikke skaper problemer for realregnskapet, inntekts- og kapitalregnskapet og finansregnskapet.

Det kan være vanskelig å avgjøre om selskaper som eier datterselskaper er aktive eller passive eiere. Som nevnt over vil konsernspisser alltid utøve ledelse³¹. Det samme gjelder delkonsernspisser³², siden delkonsern gjenspeiler konsernledelsens organisatoriske inndeling av konsernet i segmenter, jf. operational rule 3 i annex 2 i fellesnotatet. Dersom selskapet ikke utøver ledelse, men kun er en passiv eier av sine eiendeler, vil antall eiere avgjøre om det er en kunstig enhet eller et passivt holdingselskap som er et eget statistisk foretak.

³¹ Det finnes unntak hvor et konsern har framstår som om det har dobbel konsernspiss. I slike tilfeller kan den reelle konsernspissen være det andre selskapet i hierarkiet i konsernet.

³² Som for konsernspissen, kan det også være doble delkonsernspisser. I så fall, er et av selskapene enten en kunstig enhet eller, hvis det også har eiere utenfor konsernet som kan utøve negativ kontroll, et passivt holdingselskap som er et eget statistisk foretak.

8.2.2 Kunstige enheter som inngår i vertikalt delte produksjonskjeder

Ved vertikal integrasjon produserer en juridisk enhet innsatsvarer som i all hovedsak går inn i neste produksjonstrinn som utføres i en annen juridisk enhet i samme konsern. I denne sammenheng er det gjerne snakk om vareproduksjon, og i forhold til nasjonal statistikk avgrenses produksjonskjeden til nasjonale selskaper³³. Vi har per i dag ikke merket slike enheter spesielt i VoF, men å identifisere slike kjeder vil være viktig for å kunne presentere en fornuftig produksjonsstatistikk, hvor produksjon, arbeid og kapital henger sammen. Enhver form for vareproduksjon bør kunne gi mulighet for salg til markedet. Eksport regnes i denne sammenheng som salg til markedet, uansett om leveransen er til et utenlandsk selskap i samme konsern eller til et uavhengig selskap. Den første avgrensningen av mulighetsområdet for slike kunstige enheter er som nevnt over. Næringskunnskap vil være viktig for å foreta en ytterligere avgrensning.

Vi foreslår at juridiske enheter som inngår i vertikal integrasjon slås sammen til et sammensatt foretak og at de inngående juridiske enhetene merkes etter hvilken rolle de har i produksjonskjeden.

8.2.3 Kunstige delte produksjonsprosesser over landegrensen

En annen type selskaper som kan kategoriseres som kunstige datterforetak er selskaper som opprettes for å betjene et norsk eller internasjonalt multinasjonalt konsern med sentrale innsatsfaktorer, innleie av produksjonskapital eller arbeidskraft. Vi finner flere eksempler på dette innenfor luftfart, oljeservice og skipsfart der norske konsern opererer med egne selskaper innenfor eie og utleie av produksjonskapital, bemanning, management eller kontraktsekspertise. Det sentrale driftsselskapet i Norge fører salgsinntektene fra salg av hovedproduktet konsernet produserer (eksempelvis transporttjenester eller supplytjenester) i regnskapet, mens arbeidskraft og/eller produksjonskapital og sentrale innsattstjenester på papiret leies inn fra de norske datterselskapene. Datterselskapene betjener i tillegg til norsk driftsselskap i noen tilfeller også selskaper innen samme konsern i utlandet. Begrepsmessig har vi ikke hatt noen ens måte å omtale i slike selskaper på i SSB, og tidvis har også slike selskaper blitt omtalt som hjelpeforetak. De er imidlertid i en annen kategori enn enheter som yter hjelpeaktivitet, slik ESA definerer hjelpeaktivitet. Vi mener at slike kunstige enheter må knyttes sammen med norsk driftsselskap til et sammensatt foretak. Driftsselskapet er gjerne også morselskap, men ikke nødvendigvis.

8.2.4 Hjelpeenheter

Hjelpeenheter er ikke autonome og må dermed knyttes sammen med autonome enheter for å danne et foretak. I Norge har arbeidet med å oppdage, vedlikeholde og klassifisere hjelpeenheter og hjelpevirksomhet generelt pågått i flere tiår. Senest i 2015 ble det nedsatt en tverrfaglig arbeidsgruppe som skulle se på antall ansatte i VoF, herunder behandling av hjelpeenheter. Arbeidsgruppa konkluderte den gang med at det ikke var behov for å endre dagens regelverk for hjelpeenheter, men at det måtte tilføres mer ressurser og kunnskap for å oppdage og vedlikeholde hjelpeenheter i registeret.

Dagens regelverk tilsier at hjelpeenheter

1. må inngå i konsern,
2. yte tjenester til andre norske juridiske enheter i konsernet tilnærmet 100 prosent, og
3. tilhøre en næring som er definert som hjelpeaktivitet.

³³ Det er altså en forskjell på det som kan omtales som vertikalt delte produksjonskjeder innen multinasjonale selskaper på tvers av landegrensene og enheter innen nasjonale vertikalt delte produksjonskjeder som vi kan slå sammen.

I tillegg klassifiseres juridiske enheter ikke som hjelpeenheter hvis hjelpeaktiviteten er en primær- eller sekundærvirksomhet i konsernet eller delkonsernet.

Hjelpeenhetene tildeles en egen typekode 04, kodes etter dominerende næring til enheten(e) den yter tjenester til og tildeles en egen hjelpeenhetskode (hjelpe-nace) etter hvilken tjeneste som ytes.

Hjelpeenheter skal knyttes opp mot og konsolideres med det/de juridiske enheter det yter tjenester til. Det er ikke åpnet for å splitte en hjelpeenhet slik at det tilhører to ulike foretak.

Innføring av foretaksenheter i VoF medfører at vi i tillegg til å identifisere hjelpeenhetene innenfor et konsern også må identifisere hvilket/hvilke andre juridiske enheter de yter tjenester til. Tidligere praksis med at vi koder hjelpeenheter til dominerende næring det yter tjenester til vil kunne videreføres, men vi må i tillegg avgrense hvilken/hvilke juridiske enheter den skal inngå i et foretak med. Gitt forutsetningen at egne institusjonelle enheter ikke skal slås sammen pga. at de betjenes av en felles hjelpeenhet vil hjelpeenheten alltid måtte knyttes til én juridisk enhet eller anses å være ett frittstående foretak. Sistnevnte åpnes det for i bl.a. profileringshåndboken.

Det detaljerte regelverket som skal utarbeides bør ta utgangspunkt i at vi kjenner de faktiske forhold, dvs. at vi er sikre på at hjelpeenheten er riktig definert og at vi vet til hvem, og i hvilken grad, det yter interne tjenester. Men etter at prinsippene er fastsatt bør man også bli enige om et mer automatisert regelverk der vi ikke nødvendigvis kjenner til alle detaljer.

9. Automatisk profilering og kompleksitetsindikator

I arbeidsgruppas mandat inngikk å avklare omfang på den automatiske profileringen samt å vurdere dagens kompleksitetsindikator, og om nødvendig foreslå endringer i hvordan konsern som prioriteres til manuell profilering velges ut. Tematikken hører naturlig sammen med profileringsmetoder og arbeidet rundt FRIBS, men fordi arbeidsgruppas anbefalinger rundt dette temaet bygger på anbefalinger knyttet opp mot andre områder i rapporten har vi valgt å plassere problemstillingene her.

9.1. Automatisk profilering

Automatisk profilering er av FRIBS-miljøet i Eurostat ansett å være en godkjent profileringsmetode (A-metode) for små og enkle konsern mens det ikke er å anbefale for store og/eller komplekse konsern. I tidligere arbeidsgrupper om nye statistiske enheter i VoF og innføring av disse i strukturstatistikken vises til to hovedmetoder for automatisk profilering.

I den første metoden anvender man seg av predefinerte kriterier for konsern for å konstruere foretak innenfor konsernet etter gitte konstellasjoner. Da disse kriteriene bygger på både informasjon om konsernet som helhet og de inngående juridiske enhetene vil dette kunne defineres som en hybrid metode, jfr. kapittel 5.

I den andre metoden elimineres de største og mest komplekse konsernene fra populasjonen og deretter brukes automatiske metoder for resterende konsern, ofte med en implisitt betydning at hele den nasjonale delen av konsernet settes lik

foretak. Dette er en typisk top-down metode som benyttes i Nederland og til dels i Frankrike og nå også i Sverige.

Norge valgte i 2017 den første metoden og dannet foretak innenfor samme konsern, sektor og 4-siffer nace.

Arbeidsgruppas anbefaling om bottom-up metode og en avgrensning av sammensatte foretak, dvs. til en klart avgrenset gruppe ikke-autonome enheter knyttet opp mot autonome enheter tilsier at ovennevnte automatiske profilering stoppes. Profilering, utenfor den avgrensede intensive profileringen, begrenses til å avdekke utenlandske filialer, samt til ikke-autonome enheter og knytting av disse til bestemte autonome enheter. Et slikt vedlikehold av registeret vil foregå, på lik linje med andre områder, som en kombinasjon av manuelle og maskinelle rutiner avhengig av enhetenes størrelse og kompleksitet. Eventuelle automatiserte rutiner må utarbeides over tid og i samråd med de aktuelle miljøene, herunder Team profilering.

Anbefaling: Automatisk profilering etter dagens regelverk stoppes. Automatiserte rutiner for å knytte sammen ikke-autonome juridiske enheter med autonome kan imidlertid utarbeides over tid for de delene av populasjonen som har forholdsvis ukompliserte knytninger.

9.2. Kompleksitetsindikator

Ved utforming av en kompleksitetsindikator er det viktig å legge til grunn hva som er formålet med en slik indikator og hvordan den kan brukes.

Opprinnelig ble kompleksitetsindikatoren utviklet av det Nederlandske statistikkbyrået som et verktøy for å skille ut konsern som var for komplekse for å inngå i automatisk profilering etter metode 2 nevnt ovenfor. Andre land nytter en form for kompleksitetsindikator for å utlede hvilke konsern det er størst behov for å profilere manuelt. I mange lands statistikkbyråer har det blitt fastsatt et fast «tak» på hvor mange konserner (eksempelvis 50 eller 100) som skal profileres manuelt. Dette «taket» er dels fastsatt ut fra hvor mange og store nasjonale konsern som er hjemmehørende i det enkelte landet og dels ut fra tildelte ressurser til det enkelte lands statistikkbyrå. Dersom «taket» er knyttet til konsern (det er det gjerne), er utgangspunktet for profilering en «top-down» metode, som beskrevet i kapittel 5.

En kompleksitetsindikator kan i stedet utformes for å peke ut konserner der det med stor sannsynlighet befinner seg ulike former for ikke-autonome enheter og/eller filialer i utlandet, som ledd i arbeidet med å identifisere slike enheter. Tidligere arbeidsgrupper i SSB har forsøkt å formulere forslag til kompleksitetsindikator, og det har vist seg at det er vanskelig å stille opp en indikator som avdekker alle ulike former for kompleksitet. Dette vil også være tilfellet selv om formål med indikator justeres noe. En eventuell kompleksitetsindikator må derfor brukes supplerende og ikke som et nøyaktig virkemiddel. Identifisering av ikke-autonome enheter og filialer i utlandet vil (fortsett) kreve at de som arbeider med populasjonen som grunnlag for statistikk gjør et grundig arbeid med populasjonen og kan avdekke og identifisere ulike problemer og sammenhenger.

Nødvendigheten av en kompleksitetsindikator som et mål på om et konsern bør profileres automatisk eller ikke, forsvinner naturlig nok med arbeidsgruppas anbefaling om bottom-up metode og avvikling av automatisk profilering. Utvalget av konsern til intensiv profilering bør i større grad knyttes opp mot sannsynlige forekomster av utenlandske filialer, interne leveranser og kunstige datterforetak fremfor størrelsen på konsernet. Arbeidsgruppa har ikke prioritert å sette opp noen

detaljerte anbefalinger på dette området. Vi foreslår at dette tas i samarbeid med de aktuelle miljøene, herunder Team profilering og LCU-gruppa.

Anbefaling: Behovet for en kompleksitetsindikator for å skille ut konsern som ikke kan profileres automatisk er ikke lenger til stede.

10. Konsekvenser av arbeidsgruppas anbefalinger og forslag til videre arbeid

10.1. Konsekvenser av arbeidsgruppas anbefalinger

En konsekvensutredning av de anbefalinger som gis i rapporten er ikke en del av mandatet, men arbeidsgruppa ser det som hensiktsmessig å gi sitt syn på sannsynlige konsekvenser av de anbefalinger som gis.

10.1.1 Overordnede konsekvenser

Arbeidsgruppas anbefalinger vil i sum bety at det ikke gjøres store systematiske endringer i måten SSB jobber på.

- Datafangsten vil fortsatt knyttes til juridisk enhet og tallstørrelser vil fortsatt lagres på mikronivå, dvs. juridiske enheter, i tillegg til konsoliderte tall på foretaksnivå.
- Produksjonssystemene i næringsstatistikkene vil i hovedsak kunne baseres på etablerte rutiner, men det må gjøres noen tilpasninger for å etablere og lagre tall for sammensatte foretak, og underliggende og konsistente tall for bransjeenhet(er) og virksomheter knyttet til det sammensatte foretaket.
- I VoF vil hver juridisk enhet klassifiseres med sektor-, nace- og typekode i tillegg til å knyttes opp mot foretaksenheten.
- Nasjonalregnskapet vil være konsistent ved at det er samsvar mellom foretak (og de underliggende enhetene) i realregnskapet og institusjonell enhet i sektorregnskapet.
- Det vil ikke komme tydelige brudd i statistikker som bruker foretak som enhet.

10.1.2 Ressursmessige konsekvenser

Begrunnelsen for at mange land velger en form for top-down metode ved dannelsen av foretak er knyttet til ressursmessige besparelser. Noen land har administrativ innrapportering av konsoliderte tall på nasjonal del av konsern hvilket gjør det fristende å bruke denne enheten som proxy på foretak. Andre land har ikke den type administrativ kilde men har utviklet algoritmer for å automatisk konsolidere tall innenfor konsern, eller underliggende segmenter. Ved å velge en metode som hovedsakelig bygger på bottom-up pålegger vi oss et omfattende arbeid med å identifisere ikke-autonome enheter samt å knytte disse til riktig enhet. Her må det etableres systemer for å sette opp mål for hva som er godt nok.

På den annen side vil vi begrense rapporteringsbyrden og forenkle statistikkproduksjonen, ikke minst når det gjelder konsistens mellom statistikkene. Vi vil anta at det ikke trengs egen datafangst for å innhente tallstørrelser for sammensatte foretak i strukturstatistikken. Det kan dog tenkes at vi vil være nødt til å etablere en egen datafangst for å identifisere og klassifisere viktige hjelpeenheter der vi ikke har andre kilder som gir oss nødvendig informasjon.

10.1.3 Konsekvenser for strukturstatistikk 2019

Arbeidsgruppas anbefalinger betyr at strukturstatistikken for 2019 kan planlegges og gjennomføres etter allerede etablerte rutiner. Dagens system for datafangst og de grunnleggende produksjonssystemene kan videreføres.

I dag holdes imidlertid tall for hjelpeenheter utenfor populasjonen ved publisering, sett bort fra tall for sysselsetting. Tall for hjelpeenheter, kunstige datterselskap og andre ikke-autonome enheter skal i stedet knyttes sammen med autonome enheter i sammensatte foretak. Dette må fremgå både i form av antallet foretak og størrelsen på disse i rapportering til Eurostat.

Vi vil uansett ikke få det tydelige brudd som FRIBS har forventet, særlig i forholdet store vs. små foretak, og det krever en forklaring på hva som er gjort tidligere og hva som gjøres nå.

Videre må det for bruk i nasjonalregnskapet utledes tall på virksomhetsnivå, der tallstørrelsene på virksomhetsnivå nå må knyttes opp mot det nye sammensatte foretaket. Tallstørrelser på virksomhetsnivå på ny populasjon (gitt brudd) kan først innarbeides i nasjonalregnskapet som del av neste hovedrevisjon (2024). For årgangene 2019, 2020 og 2021 vil nasjonalregnskapet dermed (som spesifisert tidligere) ha behov for leveranse av strukturstatistikk basert på både «gammel» og ny populasjon.

10.1.4 Konsekvenser for populasjonsarbeidet

Populasjonsarbeidet rundt konsern og store foretak har den siste tiden vært konsentrert rundt intensiv profilering av et fåtall konsern samt etablering av automatiske rutiner for øvrige konsern, herunder BoP-prosjekt om nye statistiske enheter i VoF. Anbefalingen om å stoppe automatisk profilering og intensifere identifisering av utenlandske filialer og ikke-autonome enheter vil nødvendigvis få konsekvenser for videre arbeid. Arbeidet vil dreies mot nye metoder og rutiner for å identifisere hjelpeenheter og kunstige, selv om det fortsatt vil være behov for å automatisere enkle knytninger mellom de ikke-autonome enhetene som identifiseres og autonome enheter. Vi ser også for oss at nye arbeidsmetoder vil føre til et økt samarbeid mellom VoF og fremfor alt strukturstatistikken.

10.2. Arbeidsgruppas forslag til videre arbeid

10.2.1 Identifisering og klassifisering av konsernmor, delkonsernmor og passive eiere

Arbeidsgruppa gir anbefalinger om identifisering av konsernmødre og avgrensning mot passive eiere. Konsernmødre/delkonsernmødre er aktive eiere som anses å være egne institusjonelle enheter og danner derfor egne foretak. Det samme gjelder passive eiere av konsern. Skillet mellom aktive og passive eiere er viktig for sektor- og næringsklassifisering. Arbeidsgruppas arbeid har vært avgrenset til å bestemme foretaksenheten. Klassifisering av sektor- og næringskoder for disse ligger utenfor gruppas mandat og vi foreslår derfor at denne problemstillingen overlates til en egen ekspertgruppe som starter opp arbeidet etter sommerferien. Denne ekspertgruppen bør bemannes av seksjoner som i dag er representerte i sektor- og næringsforum.

10.2.2 Identifisering av ikke-autonome enheter

Arbeidsgruppas anbefaling om en profileringsmetode som hovedsakelig bygger på bottom-up prinsippet setter krav til at ikke-autonome selskaper oppdages, grupperes og merkes i VoF. I rapporten beskrives ulike typer av ikke-autonome selskaper sammen med noen ideer om hvordan identifisere disse. Arbeidsgruppa foreslår å nedsette en egen ekspertgruppe for å utarbeide rutiner og metode for å

systematisk identifisere ikke-autonome selskaper i VoF. Naturlige oppgaver for en slik ekspertgruppe vil være å ytterligere spesifisere kjennetegn ved de ulike ikke-autonome selskapene, foreslå maskinelle rutiner for å oppdage og klassifisere slike enheter samt å foreslå grenser for hva som kan behandles maskinelt og hva som må ses på manuelt.

10.2.3 Regelverk for sammensetning av foretak

Arbeidsgruppa anbefaler at et detaljert regelverk for sammensetning av foretak, dvs. de ikke-autonome selskapene nevnt ovenfor knyttet sammen med enheten de betjener, og regler for konsolidering av tall for disse foretakene videreføres i en egen ekspertgruppe med oppstart umiddelbart etter sommerferien. Denne gruppa bør ledes av S424 og være representert med deltagere fra strukturstatistikk, korttidsstatistikk og NR.

Vedlegg A: Mandat for koordinering av arbeidet med statistiske foretak i SSB

Bakgrunn

I nasjonalregnskapet og i den nye rammeverksforordningen for næringsstatistikk (FRIBS) er et sentralt element at medlemslandene i størst mulig grad etterlever intensjonen bak forordningen fra 1993 om statistiske enheter. Dette innebærer for eksempel at praksis om å likestille juridiske enheter med statistiske foretak ikke er en akseptert ordning. Norge har forpliktelser til å levere strukturstatistikk i henhold til statistiske foretak i 2020 for årgangen 2018.

Arbeid med statistiske enheter har pågått i mange år i SSB, og viktig i denne sammenhengen er det tverrfaglige prosjektet som startet opp i 2015 som bl.a. skulle utvikle en metode for å identifisere og innføre nye statistiske enheter i VoF. I 2017 arbeidet en tverrfaglig arbeidsgruppe videre med hvordan nye statistiske enheter skulle implementeres i strukturstatistikken, og etter hvert også i andre statistikker som nå reguleres av FRIBS.

Etter at det oppstod en diskusjon om hvordan man skal definere statistiske foretak i økonomisk statistikk, ble det holdt et fellesmøte 15. januar 2020 mellom avdelingene 200 og 400 for nærmere drøftinger. I dette møtet ble det vedtatt å etablere et tverrgående samarbeid som skal sikre at de statistiske enhetene etableres i tråd med forordning no 696/93 om statistiske enheter og at prinsipper og metoder for etablering av statistiske foretak i VoF for bruk i den næringsmessige- og økonomiske statistikken, herunder nasjonalregnskap og strukturstatistikk, klargjøres.

Formål

Definisjonene av de nye statistiske foretakene må være omforent mellom A200, A300 og A400. Målet er å enes om hvordan definisjoner gitt i forordning 696/93 rent praktisk skal implementeres i VoF slik at man sikrer at statistikker benytter de samme enheter i VoF ut fra de krav som er lagt i forordninger.

Det må sikres at alle enhetene i nærings- og økonomisk statistikk (så langt det er hensiktsmessig) er tilpasset ESA 2010-definisjonene av statistiske foretak, foretaksregisterforordningen fra 2008 (erstattes av FRIBS fra 2021) og forordningen om statistiske enheter fra 1993.

Premissene og rammene

Arbeidet med de statistiske foretakene skjer innenfor rammene av definisjonene i ESA 2010 og foretaksregisterforordningen fra 2008 (erstattes av FRIBS i 2021) og forordningen om statistiske enheter fra 1993. Det skal samtidig legges til grunn at de statistiske foretakene må være av en slik karakter at de etterlever bl.a. FRIBS-forordningen, og andre forordninger som dekker næringslivsstatistikker.

Arbeidet skal bygge på tidligere relevant arbeid og avklaringer vedrørende avgrensning av statistiske foretak.

Arbeidet skal organiseres som en møteserie hvor ressurspersoner fra Avdeling for økonomisk statistikk, Avdeling for nærings- og miljøstatistikk og Avdeling for person- og sosialstatistikk deltar og får ansvar for ulike deler av arbeidet. Arbeidet ledes av Anders Haglund.

Mandat

Gjennomgang av regelverket gitt i ESA 2010, foretaksregisterforordningen fra 2008 og forordningen om statistiske enheter fra 1993. Hensikten er å sikre en felles forståelse av regelverket.

Enes om praktisk tilnærming/tolkning av regelverket. Målet er å etablere en omforent forståelse av definisjonen av enterprise/statistisk foretak (og følgelig også bransjeenhet, KAU) gitt kravene i ESA og forordningene fra 2008 og 1993. Det forutsettes at alle statistikker som skal benytte ENT i FRIBS bruker de samme enhetene som er definert i VoF.

Vurdere hvordan særlig nordiske land, har løst eller foreslått å løse den praktiske tilnærmingen ved etablering av statistiske foretak ENT og bransjeenhet KAU, og i den grad det er hensiktsmessig vurdere sammenfallende metoder for Norge.

Avklare krav til statistiske foretak og de juridiske enhetene som det kan bestå av, og foreslå fremtidig metode for automatisk etablering av statistiske foretak. Herunder:

- Avklare teoretisk og praktisk tilnærming til begrepet autonomi,
- Foreslå kriterier/regler som kan benyttes for å identifisere juridiske enheter som har beslutningsautonomi, herunder automatisk identifisering.
- Vurdere behovet for kobling mellom hjelpeenheter og det eller de enheter de yter tjenester til.
- Vurdere dagens kompleksitetsindikator, og om nødvendig foreslå endringer i hvordan konsern som prioriteres til manuell profilering velges ut.
- Avklare omfang på den automatiske profileringen. Er det grunn til å revurdere dagens praksis med automatisk profilering innenfor samtlige konsern (finansiell sektor og offentlig sektor er ikke inkludert i dagens rutiner)

Vurdere oppfølgingsaktiviteter for best mulig å sikre enighet internt i SSB på lengre sikt, når det gjelder håndtering av økonomiske variable og datafangstbehov.

Arbeidet skal trekke på ressurspersoner i de respektive avdelingene, og andre miljøer etter behov, herunder involvering av bl.a. sektorforum, næringsforum, profileringsteamet og bl.a. LCU-enheten. Det skal skrives referater fra møtene. Referatene skal oversendes alle relevante seksjonssjefer på avdeling 200, 300 og 400.

Det skal innen 15. juni 2020 avgis en skriftlig rapport til de 3 fagdirektørene om prinsippene for avgrensning av statistiske foretak for videre behandling (f.eks. behov for høring) og eventuelt vedtak. Rapporten skal også beskrive kjennemerker som er og skal vurderes i videre arbeid, herunder arbeid med automatiske rutiner.

Dersom arbeidet med mandatet underveis avslører behov for endring i regelverk knyttet til hjelpeenheter, holdingsselskaper og hovedkontor arbeides dette med videre men utenfor dette mandatet (ulike ekspertgrupper bør da nedsettes).

Vedlegg B: Notice of intention of THE BSDG AND THE DMES

EUROPEAN COMMISSION
EUROSTAT

Directorate G: Global Business Statistics
Unit G-1: Business statistics - coordination and registers

Notice of intention of the Business Statistics Directors Groups and the Directors of Macroeconomic Statistics on the consistent implementation of Council Regulation (EC) No 696/93 on statistical units

Drafted by the Eurostat Task Force “Statistical Units”

Adopted by the ESS Directors of Business Statistics (BSDG) and Macroeconomic Statistics (DMES)

25-26 June 2015

NOTICE OF INTENTION OF THE BSDG AND THE DMES on the consistent implementation of Council Regulation (EC) No 696/93 on statistical units

Considering the background

- Council Regulation (EEC) No 696/93 of 15 March 1993 on the statistical units for the observation and analysis of the statistical production system in the Community was and is meant to bridge the gap between the different administrative structures in the Member States of the ESS and harmonised statistical practices concerning statistical units. However, legal and administrative developments as well as changes in the structure of the economy since its adoption have widened the gap between the statistical units to be used in business statistics and those which are used as input for creating them. There is thus a need for guiding its operationalisation in order to promote business statistics' relevance and comparability.
- Implementation of Council Regulation (EEC) No 696/93 is needed where and when it is invoked by other Regulations. In this respect Council Regulation (EEC) No 177/2008 on business registers for statistical purposes is of particular importance, since it underlies the system of business statistics and statistics that take business statistics as an input, such as National Accounts.
- It needs to be emphasised that Member States are obliged to follow the ESA 2010, Balance of Payments Regulation and other European statistical regulations beyond those regulations governing European business statistics. These Regulations may require different statistical units as the basis, for example the local kind-of-activity unit used in the National Accounts. These requirements go beyond the ones for European business statistics.
- The compliance with Council Regulation (EEC) No 696/93 is needed in order to achieve good quality business statistics, National Accounts and related statistics like Balance of Payments and Regional Accounts, in accordance with the European Statistics Code of Practice. This is needed for the users of statistics at the national level as well as the supra-national level, who request comparability and coherence across statistical domains and across the ESS of business statistics and statistics based on them.

Considering recent developments

- The compliance with Council Regulation (EEC) No 696/93 is a necessary condition for meeting the increasing need for consistent data on cross-border aspects of the statistical system in the European Union, including those on global value chains, as described in the Riga Memorandum *Towards better measurement of the globalised economy*, adopted by the ESSC on 26 September 2014.
- The compliance with Council Regulation (EEC) No 696/93 is implicit in the ESS Vision 2020 and the ESS business architecture, which is currently being developed. Improving coherence of business statistics and National accounts and related statistics is a key objective for the ESS for the future. Statistical units are not necessarily directly observed and statistical

information on these units is then constructed using data from input units which can serve multiple purposes and are not necessarily identical to the output units.

In the context of FRIBS, the decision was taken not to replace Council Regulation (EEC) No 696/93 with a new regulation but to focus on the proper implementation of the existing Regulation. However, the discussion leading to this decision showed that a more fundamental discussion on statistical units, separate from the Regulation 696/93, has to take place. In this respect, it is important to note that the Advisory Expert Group (AEG) on National Accounts already agreed to the creation of a Task Force on Statistical Units (TFSU) to take stock of the 2008 SNA recommendations on statistical units (including institutional units), and to reflect whether or not the recommendations on statistical units need to be adjusted in the future. At EU level this discussion will, from the beginning, involve also the ESCB. New or revised statistical units need to be coordinated on a global basis in order to avoid an increase in asymmetries.

Considering the work of the Eurostat Task Force on Statistical Units

- The Eurostat Task Force on Statistical Units, created on 22 April 2013 and extended on 2 December 2014 (henceforward called the Task Force), has drafted a set of Operational Rules for statistical units as defined in Council Regulation (EEC) No 696/93, taking into consideration ESA 2010 and BPM 6.
- The Task Force has also developed Guiding Principles for the implementation of the Operational Rules in statistical business registers and business statistics.
- The Task Force has taken note of the results of the ESSnet on Profiling and the ESSnet on Consistency as well as the on-going work on the EuroGroups Register and the national Statistical Business Registers.
- The Task Force has taken into account:
 - Administrative/legal changes, changes in the structure of the economy and the creation and development of the ESS that took place after the adoption of Council Regulation (EEC) No 696/93.
 - In particular, new legislation concerning business statistics, the evolution of international accounting standards, changes in the international statistical systems, and the development of business statistics with the enterprise unit at its centre.
- The Task Force also included international experts from National Accounts nominated by the European Statistical System Directors of Macroeconomic Statistics as well as from the ECB and the OECD to assist in bridging the links between business statistics and National Accounts, as well as other users such as Balance of Payments and Regional Accounts.

Considering the consultation of the European Statistical System and the European System of Central Banks

- The outcomes of a consultation process with the National Statistical Authorities and ESCB members have been taken into account by the Task Force.

- The principle of subsidiarity implies that Member States are free to organise data collection, processing and analysis for business statistics in a way that they deem optimal, taking into account their national administrative structure, provided that the quality requirements of ESS business statistics, National Accounts and related statistics like Balance of Payments and Regional Accounts are met.
- The further implementation of Council Regulation (EEC) No 696/93 is being supported throughout the European Statistical System.

Way forward through a joint notice of intention: The European Statistical System Business Statistics Directors Group (BSDG) and the Directors of Macroeconomic Statistics (DMES)

- Adopt the:
 - Operational Rules for statistical units (annexed to this notice of intention) as leading reference for the interpretation of Council Regulation No 696/93;
 - Guiding Principles for the implementation of the Operational Rules in statistical business registers and business statistics (annexed to this notice of intention). They can be used as background in order to enhance compliance with Council Regulation (EEC) No 696/93.
- Recognise that through this approach:
 - Fully meeting the ESS statistical business registers and business statistics quality requirements may involve costs and efforts for NSIs.
 - National conditions are taken into account by respecting the proportionality and subsidiarity principles, by which NSIs are allowed to organise data collection, processing and analysis in a way that they deem optimal, provided that the ESS quality requirements are met.
 - Guiding principles are available to help Member States if they so wish so that investments can focus on real and substantial benefits. This is intended to lead to greater compliance, and in turn improved comparability and relevance of European statistics.
- Encourage the on-going efforts in the context of the EuroGroups Register and the national Statistical Business Registers to improve coordination and consistency across Member States for situations where enterprise groups operate across borders, thereby ensuring an accurate description of the activities of the enterprise group in the EU without double counting or omissions and consistent with the methodology of National Accounts and Balance of Payments, improving the quality of the data at national level and providing the basis for meeting the increasing need for data on cross-border aspects of the statistical system in the European Union, including those data to better inform the work on global value chains.
- Call for the continuous sharing of knowledge and practices by ESS-members for statistical purposes, where needed, in order to implement Council Regulation (EEC) No 696/93 in a co-ordinated way.
- Call for the organisation of a more fundamental discussion on statistical units, separate from the Regulation 696/93. This would include

reconsidering the choice of statistical units used in National Accounts, BoP and beyond. The Task Force on Statistical Units has reflected upon criteria³⁴, which can be used as a starting point.

Annexes attached cover:

- Operational Rules for statistical units as defined in Council Regulation (EEC) No 696/93
- Guiding Principles for the consistent implementation of the Operational Rules in statistical business registers and business statistics

³⁴ See TF SU 18-19 March 2015 doc_8 Criteria for choosing the relevant statistical units
Path: /CircaBC/ESTAT/bsdg/Library/BSDG public/Links to relevant working groups and task forces/Task Force Statistical Units/Meetings/Task Force Statistical Units March 2015
URL: <https://circabc.europa.eu/w/browse/c25dd6dc-1ddb-44b0-97ed-9bf115dbc414>

Annex 1 to the Notice of intention of the Business Statistics Directors Groups and the Directors of Macroeconomic Statistics on the consistent implementation of Council Regulation (EC) No 696/93 on statistical units

Guiding principles for the implementation of the statistical units in National Statistical Authorities for business registers and business statistics

Drafted by the Eurostat Task Force “Statistical Units”

Adopted by the ESS Directors of Business Statistics (BSDG) and Macroeconomic Statistics (DMES)

25-26 June 2015

1. Introduction

- (a) This paper provides a set of *guiding principles* for the implementation of the Council Regulation No 696/93 on statistical units in National Statistical Authorities (NSAs) for business registers and business statistics and coordinated with National Accounts/Balance of Payments, combining both the producer and user perspective. These guiding principles should be considered alongside the Operational Rules supporting the Joint BSDG and DMES Notice of Intention.
- (b) This paper is organised as follows:

- Terminology and scope
- Business registers and business statistics
- Methods to apply the operational rules
- Quality requirements
- Quality evaluation
- Coordinated implementation

2. Terminology and scope

- (a) In this document, the guiding principles are shorthand for the main guidelines, criteria and principles to be applied for the implementation of the statistical units in business registers and business statistics. The guiding principles are restricted to the following types of statistical units:

- Enterprise group
- Enterprise
- Kind of activity unit
- Local unit
- Local kind of activity unit³⁵

- (b) In the context of the guiding principles, the term statistical unit applies to the unit referred to in the output of business statistics. These can be distinguished from those units from which the data are actually collected in the process of producing the output.

- (c) The operational rules cover these units.

- (d) Although the focus in this document may be viewed as the enterprise, it is important to note that the same principles apply to the other units as appropriate.

- (e) In the context of the guiding principles, the term business statistics does not comprise National Accounts but business statistics is an essential data source feeding into the production of the National Accounts.

3. Business registers and business statistics

- (a) The types of statistical units (output units) to be included in business registers and used in business statistics are identified in the regulations governing those business statistics.

- (b) It is important to recognise the role, and links, of the kinds of input unit(s) used to create statistical units in business registers and business statistics. These

³⁵ The importance of a correct delineation of the LKAU has to be emphasised for National Accounts, in particular for units which are vertically integrated.

include:

- Administrative unit³⁶ – this entity is defined for administrative purposes.
- Legal unit – this entity is recognised by law or society independently of the persons or institutions that own them (either legal person or natural person).
- Reporting unit³⁷ – this entity is defined as the unit from which data about an observation unit are collected.

(c) At the national level, for several Member States the links to the administrative unit(s) are critical to generating and maintaining a high-quality business register. There should also be clear conceptual and practical links between the different types of statistical units as well as the corresponding legal units. Input units are therefore not necessarily identical to the statistical (output) units. Statistical (output) units can be artefacts that need to be constructed and which are not directly observable.

(d) In the case of multi-national enterprise groups it is important that the statistical units are determined in a coordinated and consistent way across the Member States.

4. European Statistical System good practices to apply the operational rules

(a) For statistical units, the Task Force on Statistical Units has elaborated a set of operational rules. These operational rules were drafted in order to provide agreed solutions to problems of unit delineation for common situations that may be encountered by NSAs. For such situations, these solutions result in coordination across ESS Member States as well as across statistical domains.

(b) In some cases but certainly not all cases, these operational rules can be applied *automatically*. The results intended by operational rules can also be approximated by making use of nationally defined automated rules that operate on administrative units or legal units.

(c) Due to the complexity in delineating large and complex economic organisations, an alternative approach is to apply the operational rules *manually* (profiling)³⁸. In this context, complex organisations tend to be large groups of legal units operating within a single nation or multi-national enterprise groups.

(d) Wherever appropriate, and possible, the recommendations from the ESSNets on ESBRS, Profiling and Consistency should be considered and applied.

5. Quality requirements (European Statistics Code of Practice, principles 12-15)

(a) It is up to NSAs to organise data collection for the business register and for business statistics in a way that they deem optimal, given their national

³⁶ An administrative unit does not necessarily need to be as well a legal unit. For example, a legal unit may own several local units in different municipalities. Each of these local units may be registered as an administrative unit, e.g. in the administration of the municipality or for labour-administration purposes. The legal unit is a subcase of the administrative unit.

³⁷ Reporting units may be e.g. the administrative unit or the legal unit. The reporting unit may be identical to the statistical unit.

³⁸ It should be noted that some of the operational rules are related to profiling. In business statistics, the term profiling is normally used for the activity of sending staff to the headquarters of a large business (group) to discuss the delineation of statistical and reporting units on the basis of the operating structure of the business. If no visit is carried out and just public information (annual reports, information from the website of the business, etc.) plus survey information is used, then this is called "light profiling" or "desk profiling". In both cases, it is a "manual" activity.

administrative systems, provided that the requirements for ESS business registers and business statistics are met.

(b) For enterprise groups and enterprises, NSAs are required to apply appropriate statistical units' delineation approaches, in line with the legal requirements for European statistics.

(c) In case a NSA discovers a specific situation that may not be explicitly covered in the set of operational rules, it still has to choose between the different methods of delineation (automated rules, manual delineation of statistical units and the use of administrative units) as proxies for statistical units. This is up to the NSAs, provided that the requirements for European statistics are met.

6. Quality evaluation

(a) Due to the range of legal, taxation and regional structural differences across Member States as well as the burden on business, resource and time limitations, it may not always be possible to implement best practice. Thus the different operational rules for the different types of units and associated guidance will be categorised as A, B and C quality-approaches, depending on the complexity and size of the enterprise group, where:

- A methods: most appropriate methods ("A" methods are deemed to meet recommended or best practice, for example, application of manual profiling to deal with all the large, difficult or complex cases of enterprise groups. In the case of multinational enterprise groups, the national delineation approaches need to take into account the complexity of the enterprise group and its global structure).
- B methods: those methods which can be used in case an A method cannot be applied ("B" is deemed to cover alternatives to recommended or best practice but which form good practice. For example, manual or automatic delineation approaches are applied to simple multi-national enterprise groups at the national level, with appropriate consideration of the global structure of the delineated national enterprises).
- C methods: those methods which shall not be used ("C" is deemed to recognise the application of the rules, for example in an uncoordinated way to simpler cases or to specific situations addressed without a rules based approach).

Table: Application of A, B and C methods for delineation of Enterprise Groups

	Manual intensive profiling	Manual Desktop profiling	Automatic methods
Large and complex ³⁹	A	B	C
Large and simple	A	A	C
Small and complex	A	A	B
Small and simple	A	A	A

(b) NSAs must be able to demonstrate in a plausible way that the quality requirements for ESS business registers and business statistics are met. This means that they can convincingly justify the choice made for the threshold for applying the different methods and that the impact of any automated rules has been tested.

³⁹ Large: significant impact in the NACE classes in question

Small: negligible impact in the NACE classes in question

Complex: e.g. many legal units with many different activities and delivery-relations between the units

Simple: e.g. one activity in all legal units and ancillary activities)

7. Organising a supported implementation

- (a) NSAs that do not currently meet the quality requirements for ESS business registers and/or business statistics require an organised and agreed roadmap towards implementation of the changes that are needed. It is proposed that the NSAs focus in particular on the business registers. Naturally, this would most probably lead to a subsequent focus on business statistics, followed by the statistics further upstream (such as national accounts).
- (b) Where significant differences occur between the old and new method of delineation of statistical units, their effect on statistics has to be quantified and coordinated with the users.
- (c) For business statistics, a linked programme between the short-term statistics and the annual statistics is recommended. This may entail that for at least one period that SBS data will be established according to the old and new ways of producing the data. This will provide details of the scale of the discontinuities and allow users (like National Accounts, Regional Accounts, etc.) to plan for, and address, the impact of the changes which may affect key short-term and annual aggregates. The same principle will apply to other statistical domains whereby at least a single period exists to develop the join between old and new and avoid discontinuities. More detail may be produced by the specific Working Groups upon request by Member States.
- (d) Once the quality criteria for statistical business registers are met, it is recommended that business statistics implements the changes following an organised approach and timetable.
- (e) After the business statistics have been produced, a natural likely next step would be to take the implementation of the data changes through the other domains concerned. Again, the same principles as above apply, in particular the avoidance of discontinuities.
- (f) There is a key extension of the coordinated implementation within NSAs that should be considered. Where enterprise groups operate across borders, there will be a benefit from greater coordination and collaboration between and across Member States to ensure good quality structures and associated data which meet both national and ESS needs. This aspect is being addressed in the context of the EuroGroups Register and the ESS.VIP ESBRS as well as developing international profiling across the Member States.

Annex 2 to the Notice of intention of the Business Statistics Directors Groups and the Directors of Macroeconomic Statistics on the consistent implementation of Council Regulation (EC) No 696/93 on statistical units

**Definition of Statistical Units as in CR 696/93, Annex Section III and IV:
Statistical Units definitions**

Operational rules for its implementation as developed by the Task Force Statistical Units

Drafted by the Eurostat Task Force “Statistical Units”

Adopted by the ESS Directors of Business Statistics (BSDG) and Macroeconomic Statistics (DMES)

25-26 June 2015

Operational rules for the consistent implementation of statistical units as defined in Council Regulation 696/93

The Statistical Units Regulation (CR 696/93) was adopted one year after the implementation of the Single Market. Its purpose was to provide a basis for consistent and integrated European statistics with the quality and contents required for its management.

The establishment of the Single Market aimed at growing international activities of the enterprises, which resulted first in an increase of international trade but then also in a growing volume and number of direct investments in other countries. Enterprises originally operating only from their home country became more global and are today located in several countries. At the same time the legal complexity of the enterprises increased. Enterprises, which used to consist of one legal unit, split up their activities into a number of legal units in very different ways. This has its origins in tax-, liability-, tariff- and other reasons, not directly related to the economic purpose of the enterprise. Both tendencies also occur for a growing number of small and medium-sized enterprises.

In this changing economic world a mere equation of legal or administrative units with statistical units displays a more and more unrealistic picture of the economy. Moreover, legal and administrative units are designed for purposes which are not primarily connected to statistics and the legal and administrative systems of the Member States are not fully harmonised, so that units created by them may not be comparable.

In order to achieve a uniform interpretation and implementation of statistical units definitions, which makes it possible to compare the data of the different Member States, the ESSnet Consistency was launched in the framework of the MEETS programme and had proposed a reformulation of the definitions of the statistical units enterprise, enterprise group, kind of activity unit and local kind of activity unit complemented with operational rules. A second ESSnet established under the MEETS programme, the ESSnet profiling, concentrated on enterprise and enterprise group definitions and operational rules and developed practical guidance and methods for profiling with a focus on the tendencies towards globalisation and increasing complexity of enterprise structure. In both ESSnets several Member States collaborated. Based on this work, a Eurostat Task Force has been established to develop a set of operational rules for the interpretation and implementation of Council Regulation 696/93.

The mandate of the Task Force Statistical Units was adopted by the European Statistical System Business Statistics Directors Group and supported by the Directors of Macroeconomic Statistics at their respective meetings in December 2014. The objective of the Task Force was to provide guidance on and ultimately to foster an improved and comparable implementation of statistical units as laid down in Council Regulation 696/93.

Emphasis was put on consistency with ESA 2010 (and SNA 2008), the BoP Regulation and other EU legislation. Therefore the Task Force comprised experts from business registers and business statistics, National Accounts, Balance of

Payments and other statistical areas, coming from Member States, Eurostat, the ECB and the OECD .

The rules can be understood as a compromise and some Member States may consider them as second best solutions. However, from a users' perspective, consistency and comparability across domains and countries should be given priority. The operational rules are meant to cover the vast majority of cases. In their application, all rules should be jointly considered rather than looked at an individual rule in isolation.

This document contains the set of operational rules developed by the Task Force Statistical Units. They were reviewed by the Working Group on Business Registers and Statistical Units, the National Accounts Working Group and the Balance of Payments Working Group. Further the CMFB and its dedicated subgroup on FRIBS and BoP/IIP were consulted. These operational rules were adopted by the Business Statistics Directors Group and the Directors of Macroeconomic Statistics at their parallel meetings 25-26 June 2015 in Luxembourg.

Operational rules have been developed for the following statistical units: enterprise, enterprise group, kind of activity unit, local unit, local kind of activity unit. In addition examples for ancillary activities are given. Each operational rule is preceded by the respective part of Council Regulation 696/1993. In some cases, further guidance has been added.

The Task Force did not develop operational rules for the institutional unit as it does - in general - not form part of the target population of Business Statistics. Further guidance on the application of the institutional unit may be found in Council Regulation 696/93 and in ESA.

Statistical Units

Enterprise

Definition CR696/93

The enterprise is the smallest combination of legal units that is an organizational unit producing goods or services, which benefits from a certain degree of autonomy in decision-making, especially for the allocation of its current resources. An enterprise carries out one or more activities at one or more locations. An enterprise may be a sole legal unit.

Explanatory note

The enterprise thus defined is an economic entity which can therefore, under certain circumstances, correspond to a grouping of several legal units. Some legal units, in fact, perform activities exclusively for other legal units and their existence can only be explained by administrative factors (e. g. tax reasons), without them being of any economic significance. A large proportion of the legal units with no persons employed also belongs to this category. In many cases, the activities of these legal units should be seen as ancillary activities of the parent legal unit they serve, to which they belong and to which they must be attached to form an enterprise used for economic analysis.

Operational Rules

(1) Operational rule: Characteristics of an enterprise

A unit is deemed to be an enterprise if it

- a. operates the necessary factors of production (e.g. human resources, capital, technology, land and in particular management) and*
- b. accesses the necessary controlling systems, e.g. an integrated cost calculation, which covers the main, secondary and ancillary activities of the unit deemed as enterprise and*
- c. has adequate managerial structures, i.e. managers that can decide about the production process and about the economic transactions.*

(2) Operational rule: Activity of an enterprise

An enterprise is deemed as active in a certain period if it generates turnover, employs staff or makes investments in the period⁴⁰.

(3) Operational rule: Identification of Enterprise in case of an Enterprise Group

In case of an enterprise group, the identification of the statistical unit enterprise should in principle be made on the basis of the structure and the perimeter of the enterprise group reflected in the national Statistical Business Registers and in the EGR.

Further guidance:

⁴⁰ Holding assets and/or liabilities may also be considered to be an activity, in which case the operational rules for HO/HC/SPEs apply.

- *It should be noted that some enterprise groups may decide to organise their activities in various so-called profit-centres or operating segments⁴¹.*
- *Each of these operating segments can be considered, for statistical purposes, as a starting point for the identification of an enterprise inside the enterprise group.*
- *Inside an operating segment there may be one or more legal units, or parts thereof, which are organisationally integrated with each other but not with the rest of the segment and have the factors of production at their disposal. Such units have to be considered as an enterprise, if they operate under an own management and do not carry out ancillary or vertically integrated activities⁴².*
- *The application of operational rule “Identification of Enterprise in case of an Enterprise Group” may result in an enterprise being equal to enterprise group. This is the case if an enterprise group performs its activities under a single management and operates as one organisational unit.*

(4) Operational rule: Ancillary legal units⁴³

If a legal unit performs one or more ancillary activities for other legal units within the same enterprise group, it has to be considered as an ancillary legal unit. In this case it is not considered an enterprise. The outputs of the ancillary legal unit have to be considered as inputs for the other units of the enterprise group and its data have to be consolidated within the enterprises which consume these outputs. In case the output of the legal unit, which performs one or more ancillary activities, is only partly consumed by other legal units, and the legal unit sells to a third party on a regular basis, it may be treated as an enterprise.

A legal unit or part thereof located in one country may carry out exclusively ancillary activities inside an enterprise group and deliver its services to more than one enterprise of the enterprise group it belongs to. If the enterprises that receive the ancillary services have locations in one or more other countries the legal unit providing these services is by convention treated as an enterprise and is classified according to the activity it is performing.

(5) Operational rule: Vertically integrated legal units⁴³

A vertically integrated enterprise is one in which different stages of production are carried out in succession by different parts of the same enterprise. The output of one stage becomes an input for the next stage, only the output from the final stage being actually sold on the market⁴⁴.

⁴¹ In general the profit centre equals the operating segment, but it can also be different. An operating segment as defined in IFRS is a component of an enterprise group that has discrete financial information available, and whose results are reviewed regularly by the entity's chief operating decision maker for purposes of performance assessment and resource allocation. An operating segment manager is accountable to the chief operating decision maker for the results of the segment.

⁴² Vertical Integration: The output of one stage becomes an input for the next stage, only the output from the final stage being actually sold on the market (Source: SNA 2008 paragraph 5.23).

⁴³ This operational rule may also apply to operating segments by analogy. It applies also to legal units managing only factors of production, such as land, buildings, equipment or staff for other legal units.

⁴⁴ Source: SNA 2008 paragraph 5.23.

A legal unit is vertically integrated, if its output is used as a pre-product in another legal unit of the same enterprise group. In this case, the vertically integrated legal unit or operating segment is merged inside the group with the legal unit using the output. The merged legal units have to be considered as one enterprise⁴⁵.

(6) Operational rule: Enterprises active in more than one country

Application of the enterprise concept may lead to identifying enterprises active in more than one country. In such cases, there will be links of the national part of the unit with the EGR. For national statistics the national part of the unit is to be considered an enterprise. Such a resident unit is regarded an enterprise unit in the economic territory where it is located. However in some specific cases this may lead to more than one national enterprise. Techniques like European profiling will aid such consistency.

Operational Rules for Head Offices, Holding Companies and Special Purpose Entities

Explanatory notes

Head Offices (HOs), Holding Companies (HCs)⁴⁶ and Special Purpose Entities (SPEs) have special characteristics.

- *The activities of a HO include the overseeing and managing of other legal units of the enterprise, supporting their day-to-day operations.*
- *A HC is described as a legal unit that holds the assets of other legal units but does not undertake any management activities.*
- *SPEs, as identified in operational rule 4, often have only limited presence in the country where they are registered. In general, SPEs are not seen to have autonomy of decision and are combined with one or more legal units to an enterprise. An important question is whether a HO/HC/SPE has autonomy of decision, which has to be answered in order to be able to delineate the enterprise. For example, a legal unit wholly owned by a parent legal unit may just be created to avoid taxes. Generally, such legal units do not satisfy the definition of an enterprise because they lack the ability to act independently from their parent and their accounts have to be consolidated with those of the parent. Therefore, in the first place, the autonomy of decision of the legal unit has to be assessed.*

The following rules are based on ESA and the final report by the Task Force on Head Offices, Holding Companies and Special Purpose Entities (SPEs)⁴⁷. They regulate how to distinguish Head offices from Holdings and in which cases these

⁴⁵ The rule should be seen in connection with the other rules, in case not all the output is absorbed by the other unit, it still has to be checked, whether the unit delivering the output has autonomy or not and forms an organisational unit with the unit using the output.

⁴⁶ For the definition of Head Offices and Holdings see: Final report from the Task Force on the classification of Holdings and Head Offices" 11 March 2015, Path: CircaBC/ESTAT/nacecpacon/Library/Methodological documentation

URL: <https://circabc.europa.eu/w/browse/1bd8d8bc-ddc5-4cbd-a023-2a32e6e7088e>

⁴⁷ http://ec.europa.eu/eurostat/documents/737960/738007/Final_Report_Task_Force_SPEs.pdf/9390b392-62d3-45b4-a4ee-fd9ed7a78da2 and <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna/nn37-en.pdf>

entities are characterised as institutional units. The rules refer to Head offices and Holding companies of very large enterprise groups owning subsidiaries. A head office of a huge international enterprise group is clearly in the scope of these rules, whereas a legal unit, employing the chairman of a small or medium sized enterprise, which may have moreover e.g. the purpose to reduce liability, does not fulfill the criteria of being an institutional unit; and is hence not in the scope of these rules.

(1) Operational rule: Identification of the enterprise characteristics

To identify the enterprise characteristics of a HO/HC/SPE the following conditions apply:

- a) A HO/HC/SPE owned by a non-resident parent is to be considered by convention as an enterprise.*
- b) A HO/HC/SPE owned by multiple owners, and not controlled by any other legal unit, should be considered as a separate enterprise.*
- c) For a HO/HC/SPE wholly owned by a single resident unit, having no employees and no compensation of employees are not sufficient criteria for lack of independence; in such cases, further investigation is needed.*
- d) HOs are always considered to have autonomy of decision.*
- e) Governments' (and corporations') use of SPEs is normally to raise finance. Such SPEs are not separate institutional units when resident. Non-resident SPEs of governments are recognized as separate institutional units. At the same time, all stocks and flows between general government and the non-resident SPE are recorded in the general government and SPEs accounts; including imputed transactions reflecting general governments borrowing from the non-resident SPE.⁴⁸*

(2) Operational rule 2: Identification of Head Offices and Holding Companies

HOs and HCs have relations to other entities, namely, their subsidiaries. Hence, information on the structure of their balance sheet is one tool to determine whether an entity is a HO, HC or another type of unit. In order to identify these entities the following practical rule should be applied:

- A legal unit having at least 50% of its assets consisting of investments in its subsidiaries can be considered to be of the type of HO or HC.*

(3) Operational rule: Distinction between Head Offices and Holding Companies

A HO may have noticeably fewer employees than the legal units it oversees and manages. However, having zero employment is a clear indication of not being a HO. On the other hand, HCs simply holding assets may do this with very few or without any employed personnel. Employment thresholds for the delineation between HOs and HCs should be determined taking into account national circumstances. In particular, national legislative requirements for the number of employees of HCs should be taken into account.

⁴⁸ See ESA 2010, para 20.47- 20.48

- *In general, employment of three or more persons is a first indicator for a legal unit to being a HO.*

(4) Operational rule: Identification of SPEs

In order to identify SPEs the following practical rules should be applied:

- SPEs are always related to another legal unit, often as a subsidiary of that legal unit.*
- SPEs have large balance sheets; usually with no non-financial assets. Therefore, investment income and holding gains are major elements of their accounts.*
- SPEs have few or no employees.*
- The production of SPEs is very limited. Usually fees are charged from the parent company.*
- SPEs are often ultimately controlled by a non-resident parent, directly or indirectly.*

Enterprise group

Definition CR696/93

An enterprise group is an association of enterprises bound together by legal and/or financial links. A group of enterprises can have more than one decision-making centre, especially for policy on production, sales and profits. It may centralize certain aspects of financial management and taxation. It constitutes an economic entity which is empowered to make choices, particularly concerning the units which it comprises.

Explanatory notes

1. For certain observations and analyses it is sometimes useful and necessary to study the links between certain enterprises and to group together those which have strong ties with each other.

A number of exercises are underway but not finished concerning the concept of the group of enterprises. It is defined here starting from the concept of accounting group as given in the Seventh Council Directive 83/349/EEC (OJ No L 193, 18. 7. 1983, p. 1). This Directive came into force for the first time for consolidated accounts of the financial year which began in 1990. Directive 90/605/EEC (OJ No L 317, 16.11.1990, p. 60) extended the scope of application of the Seventh Directive.

2. Within the meaning of the Seventh Directive, a group is presumed to exist where 20 % of the capital or voting rights are held or controlled by another enterprise. Provisions regarding the control of the power to appoint directors must be taken into account. Behind financial (majority) control, the aim is to take into account where the control really is.

3. This definition as it stands is not suitable for statistical analysis because 'accounting groups' do not constitute mutually exclusive, additive groups of enterprises. A statistical unit known as 'enterprise group' based on the 'accounting group' concept must be defined by applying the following amendments:

- consider accounting groups at the highest consolidation level (group head),
- include in enterprise group units whose accounts are entirely integrated in those of the consolidating company,
- add majority-controlled units whose accounts are not included in the overall consolidating by virtue of application of one of the criteria allowed by the seventh Directive, i. e. difference in the type of activity or small relative size,
- discount temporary links of less than a year.

4. An enterprise group is a set of enterprises controlled by the group head. The group head is a parent legal unit which is not controlled either directly or indirectly by any other legal unit. The subsidiary enterprises of a subsidiary enterprise are considered to be subsidiaries of the parent enterprise. However there are some forms of cooperative or mutual associations where the parent enterprise is actually owned by the units of the group.

5. Enterprise groups are often bound together by various types of links such as ownership, controlling interest and management. These units are often linked with units of the same family from several different generations. The enterprise group unit often corresponds to a conglomerate bound together by a network of complex relationships and frequently covers a very wide range of activities. Subgroups can be identified within enterprise groups.

6. It is useful to recognize all (majority and minority) links between the group head and the controlled enterprise via the network of subsidiaries and sub-subsidiaries. This allows the group's entire organization to be depicted.

7. In view of the implications of the different accounting directives, an attempt should always be made to distinguish between basic units of the group that belong to non-financial enterprises and those which must be classified as financial institutions. In the case of the latter, a distinction must be drawn between units that are credit institutions and those that are insurance enterprises. Some enterprise groups span the whole world, but need to be analysed for the economic territory of the Community and for that of each Member State.

8. The enterprise group unit is particularly useful for financial analyses and for studying company strategies, but it is too varied in nature and unstable to be adopted as the central unit for observation and analysis, which remains the enterprise. It is used for compiling and presenting certain information.

Additional explanatory text

The explanatory notes formulated in Regulation 696/93 state that they have been formulated while some exercises concerning the concept of the group had been still underway. They also contain references which have become outdated in the 20 years following. Therefore clarifications and updating were necessary:

The Seventh Council Directive was repealed and replaced by Directive 2013/34/EU.

Naming conventions

The parent legal unit which is not controlled by any other unit and thus the head of the enterprise group, does not need to be subject to accounting obligations. This may e.g. be the case if the group head is a natural person or the government. Consequently, the unit at the highest consolidation level is not in every case identical with the group head. Moreover, the management of an enterprise group is not necessarily employed by the group head or in the unit at the highest consolidation level. As well there may be more than one decision centre. In this case the decision centre, which prepares the decisions that concern the whole group, needs to be identified.

For the purpose of clarity, the following terms should be used:

- a. Controlling unit: Global⁴⁹ Group Head (GGH)*
- b. Managing unit: Global⁴⁹ Decision Centre (GDC)*
- c. Consolidating unit: Highest Level Consolidating Unit (HLC)*

Clarification of the definition of an EG

An EG can be described as a cluster of legal units under the same control. This may imply that an enterprise group corresponds to only one enterprise.

Operational Rules

(1) Operational rule: Control

Control over a legal unit is defined as the ability to determine general corporate policy. It can be exercised by (a) owning more than half of the voting shares, (b) having the right to appoint or remove a majority of the members of the management, (c) having the right to exercise a dominant influence over the legal unit (d) controlling more than half of the shareholders' voting power of another legal unit directly or indirectly, or otherwise (e) proving that there is de facto control exercised. Indirect control refers to controlling a legal unit via another legal unit. This includes also cumulative control, i.e. controlling two or more legal units that together own more than half of the voting shares of the legal unit in question.

An EG is controlled by its Global⁴⁹ Group Head (GGH). The GGH is defined as the unit (legal or natural person) which controls all legal units of the group and is not controlled by any other legal unit.

(2) Operational rule: Management and Control

An enterprise group is always controlled by only one GGH. Typically one GGH controls one enterprise group, however it is possible for a GGH to control more than one enterprise group. One sign that the GGH controls several enterprise groups might be the consolidation of the accounts appearing on a level below the GGH and the existence of several consolidated accounts.

The unit carrying out the actual management of the EG is named the Global⁴⁹ Decision Centre and it is not necessarily identical with the GGH.

⁴⁹ Also in enterprise groups which are purely domestic, i.e. they are located completely in one country, the terms Global Group Head and Global Decision Centre apply. The word "global" does not refer to global in the sense of "worldwide" but in the sense of "overarching" as there might be more than one decision centre within the group. If e.g. an enterprise group comprises more than one enterprise, these enterprises may also have decision centres. However, these decision centres do not make decisions about the enterprise group. Only in the Global Decision Centre decisions about the group are made.

(3) Operational rule: Consolidation and Control

According to the Directive 2013/34/EU (Article 22) shares of affiliates' undertakings have to be listed in the balance sheet of a company.

All the legal units consolidated in full in the EGs accounts form part of the EG. If the global group head is identical with the highest level consolidating unit, it is included in the accounts as well. Legal units not consolidated but controlled by the GGH form also part of the EG. If the difference between the consolidation perimeter and the legal perimeter concerns statistically non-significant legal units, the consolidation perimeter is relevant for statistical purposes.

If the GGH does not produce consolidated accounts and reports, the legal unit below the GGH which has to produce consolidated accounts and annual reports is called the Highest Level Consolidating Unit (HLC) and determines the consolidation perimeter of the enterprise group.

Kind-of-activity unit (KAU)

Definition CR696/93

The kind of activity unit (KAU) groups all the parts of an enterprise contributing to the performance of an activity at class level (four digits) of NACE Rev. 1 and corresponds to one or more operational subdivisions of the enterprise. The enterprise's information system must be capable of indicating or calculating for each KAU at least the value of production, intermediate consumption, manpower costs, the operating surplus and employment and gross fixed capital formation.

Explanatory notes

1. The KAU was devised as an observation unit in order to improve the homogeneity of the results of statistical surveys by activity and hence the international comparability of these results, since at the level of the enterprise different types of horizontal and vertical integration can be observed at both national and international level. An entity which only carries out ancillary activities for the enterprise to which it belongs cannot be considered as a separate KAU. In fact the KAU corresponds to the operational definition given in paragraph 96 of the introduction to ISIC Rev. 3.

2. The KAUs falling within a particular heading in the NACE Rev. 1 classification system can produce products outside the homogeneous group, on account of secondary activities connected with them which cannot be separately identified from available accounting documents. Conversely, the KAUs classified under a particular heading in the classification system on the basis of a principal activity do not produce the entire output of homogeneous groups of specific products because the same products can be produced in secondary activities of KAUs falling under some other classification heading.

3. The internal accounts of enterprises (e. g. profit or cost centres) have often been developed according to criteria that are close: the activity concept. They enable the supply of data at KAU level, so that these can be observed.

4. All the costs of ancillary activities of an enterprise must be allocated to the principal and secondary activities and thus to the KAUs observed within the enterprise.

Additional explanatory text:

In the currently valid ISIC Rev. 4 the operational definition of the KAU is given in paragraph 85.

In all cases where NACE Rev. 1 is quoted in the definition of the KAU of CR 696/93, the rules of the currently valid NACE Rev. 2 are identical.

Operational Rules**(1) Operational rule: Thresholds**

In the practical implementation, the delineation of KAU may be restricted to enterprises which because of their size (e.g. production value) have:

- (i) a significant influence on the aggregated (national) data at NACE activity level,*
and
- (ii) at the level of the individual enterprise, as guidance one secondary activity accounts for:*
 - more than 30% of its total production at the 4-digit (class) level of the valid NACE classification,*
or
 - more than 20% of its total production at the 2-digit (division) level of the valid NACE classification.*

(2) Operational rule: Other KAUs

In the case of enterprises which are not covered by rule 1, the KAU is considered to be equal to the enterprise.

(3) Operational rule: Estimates

In case that not all of the economic indicators are available from the respondents, they may also be estimated by the national statistical authorities.

Remarks:

(a) KAUs do not have to be delineated for all enterprises. The delineation of KAUs can be restricted to only those enterprises which – because of their size – are considered as relevant nationally. Possible criteria for relevance at national level are turnover or employment. This operational rule leaves the decision of how far to go with the delineation of individual enterprises, to the NSIs.

(b) The delineation of KAUs is relevant only for enterprises which are (i) heterogeneous, and (ii) the secondary activities of which are so important that not to delineate these enterprises into KAUs would have a significant negative impact on the accuracy of the measurement of national production, at the level of NACE activities.

The number of KAUs to be delineated will thus depend, on the one hand, on the desired level of accuracy (of the indicator in question), and on the other hand, on the concrete economic structure, in a given country and at a given point in time, i.e. the number and size of the enterprises, their heterogeneity at activity level, and their organisation.

(c) The thresholds (of 30% and 20% respectively) quoted in operational rule (1) as guidance mean that NSIs may delineate more KAUs. Examples could be where one of the secondary activities of an enterprise is of little significance for the enterprise in question (i.e. it would contribute less than 30% or 20% to the enterprise's total production) but where that particular secondary activity is of national significance (e.g. if the enterprise in question is the only national producer in that specific NACE activity).

Local unit

Definition CR696/93

The local unit is an enterprise or part thereof (e. g. a workshop, factory, warehouse, office, mine or depot) situated in a geographically identified place. At or from this place economic activity is carried out for which - save for certain exceptions - one or more persons work (even if only part-time) for one and the same enterprise.

Explanatory notes

1. If a person works in more than one place (maintenance or surveillance) or at home, the local unit is taken to be place from which instructions emanate or from where the work is organized. It must be possible to specify the employment attached to any local unit. However, all legal units that serve as the legal basis for an enterprise or a part thereof must have a local unit which is the registered office, even if nobody works there. Moreover, a local unit can comprise only ancillary activities.

2. A geographically identified place must be interpreted on a strict basis: two units belonging to the same enterprise at different locations (even within the smallest administrative unit of the Member State) must be regarded as two local units. However, a single local unit may be spread over several adjacent administrative areas, in which case, by convention, the postal address is the determining factor.

3. The boundaries of the unit are determined by the boundaries of the site, which means for example that a public highway running through does not interrupt the continuity of the boundaries. The definition is similar to the one in paragraph 101 of the introduction to ISIC Rev. 3 in that it concerns localization in the strict sense of the term, but differs from the definition in paragraph 102 in that this strict sense may not vary according to the statistics under consideration. In addition, the criterion of persons working in the unit is normally applied.

4. The ESA-REG (the regional application of the ESA) uses the same definition of local unit for regional accounts purposes.

Additional explanatory text:

In the currently valid ISIC rev. 4 the operational definition of the Local unit is given in paragraph 86.

Operational Rules

(1) Operational rule: Identification

For the identification of a local unit the physical geographic location has to be identified. Such a single physical location is normally best approximated by the postal address. Several physical locations of the same enterprise within the same

community or within the same region are to be treated as several local units of that enterprise.

(2) Operational rule: Physical geographic location

A physical location of a local unit may be found within a building, may correspond to one building or may comprise more than one building. In the latter case the various buildings do not form separate local units if they are physically close together and have a common postal address.

(3) Operational rule: Local unit without postal address

A local unit may not be situated in a building at all. If in that case the other criteria are fulfilled a separate local unit should be identified. In such a case a postal address may not exist; however, the geographical identification could be represented by geographical coordinates or other measures.

(4) Operational rule: Activities performed outside physical locations

Certain economic activities are performed outside the physical locations of the enterprise, for instance at the customer's address, at fairs, door-to-door sales, etc. These types of location should not be considered to be local units, but instead the site from where the activity is organised should be considered to be the local unit. Such activities are treated as if they are carried out at the local unit from which they are organised. The same holds for activities in transportation where the real economic service is the transportation of goods and persons over the area.

(5) Operational rule: Activities performed at private residence

In case that the economic activities are performed at the private residence of the entrepreneur, this address is also the address of the local unit of the enterprise.

(6) Operational rule: Localities without staff

Local units should have one or more persons working (even if only part-time). However, in case of seasonal activities the unstaffed premises in a certain period of the year should be viewed as a local unit. In the cases of all other premises and installations, where no persons are working and the unit is not equivalent to the enterprise, these should not be treated as a separate local unit, but are incorporated in the local units from which they are operated and controlled.

(7) Operational rule: Activities of local units

At a local unit more than one activity of the enterprise may take place. A local unit may also comprise only ancillary activities.

(8) Operational rule: Local units of an enterprise

Each enterprise has at least one local unit, namely the location where the enterprise is registered as legal unit (e.g. in the trade register). In the case that the registered business address is at a separate location than the other local units of that enterprise, still that location forms a separate local unit, even if no one is working there.

Local kind-of-activity unit (local KAU)**Definition CR696/93**

The local kind-of-activity unit (local KAU) is the part of a KAU which corresponds to a local unit.

Explanatory notes

1. Each KAU must have at least one local KAU; however, the KAU can be made up of a grouping of parts of one or more local units. On the other hand, a local unit may in certain circumstances comprise solely a group of ancillary activities. In this instance, a supplementary classification of the local unit is possible. Furthermore, each enterprise should have at least one local KAU.

2. The local KAU corresponds to the operational definition of the establishment as given in paragraph 106 of the introduction to ISIC Rev. 3.

H. Local unit of homogeneous production (local UHP)

The local unit of homogeneous production (local UHP) is the part of a unit of homogeneous production which corresponds to a local unit.

Additional explanatory text:

In the currently valid ISIC Rev. 4 the operational definition of the LKAU is given in paragraph 87.

Operational Rules**(1) Operational rule: Cases in which LKAU may be delineated**

In case where in one location an activity is prevailing, which is not the main activity of any KAU of the enterprise, and this activity accounts on enterprise level for less than the threshold to form a KAU, an additional KAU may be delineated so that correct LKAUs can be formed.

(2) Operational rule: several local units in same NUTS region

It is not requested that the LKAUs strictly form part of a KAU corresponding to a single local unit. It is also acceptable when the LKAU comprises the sum of all respective activities performed within the lowest level of NUTS for which LKAUs are required.

(3) Operational rule: Ancillary activities

In case that in a local unit only ancillary activities are carried out, this unit is treated as a LKAU and classified according to the activity of the KAU (for national statistics) as well as of the ancillary activity (for regional statistics).

Ancillary activities

Definition CR696/93

1. An activity must be regarded as ancillary if it satisfies all the following conditions:

(a) it serves only the unit referred to: in other words, goods or services produced must not be sold on the market;

(b) a comparable activity on a similar scale is performed in similar production units;

(c) it produces services or, in exceptional cases, non-durable goods which do not form part of the unit's end product (e. g. small implements or scaffolding);

(d) it contributes to the current costs of the unit itself, i. e. does not generate gross fixed capital formation.

2. The distinction between ancillary, principal and secondary activity can be illustrated by a few examples, as follows:

- production of small implements for the unit's use is an ancillary activity (in accordance with all criteria),

- own-account transport is normally an ancillary activity (in accordance with all criteria),

- sales of own products are an ancillary activity because, as a general rule, it is not possible to produce without sales. However, if it is possible to identify a retail sales point within a production enterprise (direct sales to end-user) which may be, for example, a local unit, this sales point - exceptionally and for the purposes of certain analyses - may be regarded as a kind-of-activity unit. This observation unit then forms the subject of a twofold classification, i. e. in terms of the (principal or secondary) activity it performs within the enterprise and in terms of its own activity (retail sale).

3. Thus, the general rule is that, since production processes are not usually viable without the support of ancillary activities, these ancillary activities should not be isolated to form distinct entities, even if they are carried out by a distinct legal entity or at a distinct place, and even if separate accounts are kept. Furthermore, the ancillary activity is not taken into account when classifying the activity of the entity by which the ancillary activities are carried out. The best example of an entity carrying out ancillary activities is the central administrative department of registered office.

4. Having regard to the definition in point 1, the following activities must not be considered as ancillary activities:

(a) the production of goods or work carried out which forms part of fixed capital formation - in particular, construction work for own account. This is in line with the method used in NACE Rev. 1, where units carrying out construction work for own account are classified under the building industry if data are available;

(b) production, a significant part of which is sold commercially, even if much is used as consumption in connection with the principal or secondary activities;

(c) the production of goods which subsequently become an integral part of the output of the principal or secondary activity - e. g. production of boxes, containers, etc. by a department of an enterprise for use in packing its products;

(d) the production of energy (integrated power station or integrated coking plant), even where this is consumed in its entirety in the principal or secondary activity of the parent unit;

(e) the purchase of goods for resale in unaltered state;

(f) research and development. These activities are not very widespread and do not produce services which are used in current production.

In all these cases, if separate data are available for these activities, they should be regarded as distinct activities and subsequently recognized as KAUs.

5. If ancillary activities are carried out for the benefit of a single entity, these activities and the resources they use will constitute an integral part of the activities and resources of that unit. However, if the activities of the statistical unit and the corresponding ancillary activities are not carried out in the same geographical area (defined in terms of the zones delimited for the purposes of statistical surveys), it may be desirable to collect separate supplementary information on these units for the categories of data which have to be classified in terms of geographical areas, even if the units only carry out ancillary activities.

6. If ancillary activities are carried out basically for the benefit of two or more kind-of-activity units, the cost of these ancillary activities must be spread over all the kind-of-activity units which they support. If data are available on the proportion of the costs which can be assigned to each of these distinct activities, the costs should be broken down accordingly. However, should no information of this kind be available, the cost of the ancillary activity should be broken down over the principal and secondary activities proportionately to the value of output minus intermediate costs excluding the costs of the ancillary activities themselves. If this method proves too difficult in practice, the cost of the ancillary activity may simply be broken down proportionately to the value of output.

7. If ancillary activities are organized in such a way as to serve two or more entities of a multi-unit enterprise, they may constitute a group of ancillary activities at a distinct location. In this case, in the same way as it would be desirable to cover certain activities completely even if they are carried out independently or by entities which are engaged exclusively in ancillary activities (such as computer services), it could be useful to allow for supplementary classifications. For this purpose these ancillary entities could then be classified according to their own activities as well as being classified under the activity of the unit to which they belong.

8. It is possible that an activity starts out as ancillary but subsequently begins to provide services for sale to other entities. An activity of this kind may develop to the point where it ceases to be an ancillary activity and must therefore be regarded as one of the principal or secondary activities of an entity. The only way of deciding whether a given activity should be regarded as an ancillary activity or a principal or secondary activity is to assess the role it plays in the enterprise as a whole.

Additional explanatory text:

Points 4 (a)-(f) of the ancillary activities definition of CR 696/93 are in line with the method used in NACE Rev. 2 (Paragraph 53).

Operational Rules

(1) Operational rule: Examples of possible ancillary activities⁵⁰

1. Distribution and logistics

Trade services of own products

Freight transport services

Cargo handling services

Storage and warehousing services

Freight transport agency services and other freight transport services

Postal and courier services

2. Marketing, sales- and after sales services including help desks and call centres

Marketing management consulting services

Advertising services and provision of advertising space or time

Market research and public opinion polling services

Advertising and related photography services

Telephone call centre services

Trade show assistance and organization services

3. ICT services

Information technology (IT) consulting and support services

Hosting and information technology (IT) infrastructure provisioning services

IT infrastructure and network management services

Telephony and other telecommunications services

Internet telecommunications services

4. Administrative and management functions

Legal and accounting services

Management consulting and management services

Business consulting services

Other management services, except construction project management services

Combined office administrative services

Specialized office support services

⁵⁰ Compare: Global Value Chains and Economic Globalization Project Report (GVC-EGP), page 26 Table 2; URL: http://www.cros-portal.eu/sites/default/files/Item_3_Sturgeon_GVC-EGP_Report_v.10-02-12.pdf

Vedlegg C: Sammenheng mellom konsern i norsk lovgivning og foretaksgruppe i forordning 696/93 og felleserklæringen

1. Foretaksgruppe (enterprise group) i forordning 696/93 og felleserklæringen av juni 2015

Forordning 696/93 om statistiske enheter og felleserklæringen mellom BSDG og DMES av juni 2015 om konsistent implementering av forordningen omtaler foretaksgruppe (enterprise group). Begrepet var under utredning da forordningen ble vedtatt, men forordningen stiller opp enkelte kjennetegn for statistisk avgrensning. Felleserklæringen viser til forordningen og gir en nærmere presisering av begrepet. Både av forordningen og felleserklæringen framgår det at en foretaksgruppe utgjør en økonomisk enhet og består av juridiske enheter med sterke knytninger til hverandre. Gruppen kontrolleres av en enhet (group head) som ikke er kontrollert av noen annen juridisk enhet. Den kontrollerende enheten har myndighet til å ta strategiske beslutninger om alle enhetene som inngår i gruppen. Gruppen kan imidlertid ha flere beslutningssentre knyttet til ulike områder. Dersom den kontrollerende enheten kontrollerer flere foretaksgrupper, kan det tenkes tilfeller hvor et beslutningssenter på et nivå under den kontrollerende enheten utfører ledelsesoppgaver for hver av foretaksgruppene⁵¹. Det vises til at dette gjerne kommer til uttrykk ved at den regnskapsmessige konsolideringen skjer på et nivå under den kontrollerende enheten.

At det foreligger et konsolidert regnskap for en gruppe av juridiske enheter er ifølge felleserklæringen en tilstrekkelig betingelse for at de juridiske enhetene inngår i en foretaksgruppe. Det er imidlertid ingen nødvendig betingelse, siden kravet om å utarbeide konsolidert regnskap ikke gjelder alle juridiske eiere⁵². Videre er det ikke nødvendigvis krav om at alle selskaper som er kontrollert av den kontrollerende enheten skal omfattes av det konsoliderte regnskapet⁵³. Felleserklæringen definerer alle juridiske enheter som er kontrollert som en del av foretaksgruppen, uavhengig av om de er omfattet av det konsoliderte regnskapet eller ikke.

2. Sammenheng mellom foretaksgruppe iht. forordning 696/93 og konsern i norsk lovgivning

Forordningen og felleserklæringen har begge som utgangspunkt at en foretaksgruppe utgjør en økonomisk enhet og at den kontrolleres av en enhet (med enkelte unntak knyttet til sammenslutninger). Det er også utgangspunktet for konsern i norsk lovgivning. Så langt ser altså foretaksgruppe i EU og konsern i Norge ut til å være sammenfallende.

⁵¹ Felleserklæringen er ikke klar på om gruppen av selskaper da skal betraktes som en eller flere foretaksgrupper. Erklæringen drøfter heller ikke om dette betyr at enheten som eier alle foretaksgruppene i realiteten ikke har kontroll over gruppene. Spesielt drøftes det ikke om de juridiske enhetene som er beslutningssentre for de enkelte foretaksgruppene har overtatt beslutningsmyndigheten fra den kontrollerende enheten, eller om de kun utfører administrative oppgaver for denne enheten. Naturlig nok er det da heller ingen drøfting av om eventuell beslutningsmyndighet er delegert og kan trekkes tilbake.

⁵² Felleserklæringen viser til at forvaltningen eller fysiske personer ikke har krav til å utarbeide konsernregnskap om de kontrollerer foretaksgrupper.

⁵³ Det er ikke gitt noen eksempler på når kontrollerte selskaper ikke blir omfattet av det konsoliderte regnskapet, men drøftingen tar utgangspunkt i det nye regnskapsdirektivet (direktiv 2013/34/EU) som erstatter både tidligere fjerde og sjuende regnskapsdirektiv, dvs. både direktivet for selskapsregnskapet og for konsernregnskapet.

I og med at norsk regnskapslovgivning krever at selskaper utelates fra konsolidering dersom de bidrar til å gi et misvisende bilde, vil ikke konsernregnskapet omfatte selskaper som ikke betraktes som en del av den økonomiske enheten (med enkelte unntak⁵⁴), selv om de er kontrollert av konsernmor. Felleserklæringen uttaler derimot at alle juridiske enheter som er kontrollert av group head skal betraktes som en del av foretaksgruppen, uavhengig av om de inngår i det konsoliderte regnskapet eller ikke. Dette kan bety at det er et avvik mellom foretaksgruppe i EU og konsern i norsk lovgivning. I og med at utgangspunktet for avgrensningen er felles og norsk regnskapslovgivning er tilpasset EUs nye regnskapsdirektiv, har dette trolig en annen forklaring: At felleserklæringen her kun omtaler selskaper som inngår i den økonomiske enheten, men som er holdt utenfor konsolidering fordi de er uvesentlige for analysen av regnskapet – siden det i lovgivningen er åpnet for at disse *kan* holdes utenfor konsolidering?

I Norge vil det alltid være den enheten som kontrollerer hele konsernet med alle sine delkonsern, dvs. morselskapet, som har plikt til å utarbeide konsolidert regnskap⁵⁵. Kravet om at konsernregnskapet skal gi et rettviseende bilde av konsernet og dets stilling, innebærer at passive eiere skal utelates fra konsolidering. Passive eiere utøver ikke kontroll og ledelse og er således ikke en del av den økonomiske enheten som konsernet utgjør, og heller ikke morselskap ifølge loven. Når felleserklæringen uttaler at group head som kontrollerer flere konsern ikke nødvendigvis inngår i et konsolidert regnskap, kan det derfor stilles spørsmål ved om avgrensningen av foretaksgruppe i felleserklæringen er videre enn konsern i norsk lovgivning. Betyr det at også passive eiere er inkludert i foretaksgruppen slik felleserklæringen avgrenser denne? Men passive eiere utøver ikke kontroll, og felleserklæringen avgrenser foretaksgruppen til juridiske enheter som er *kontrollert* av group head. Det er derfor mer sannsynlig at uttalelsen skyldes at group head i enkelte land er fritatt for plikten til å utarbeide konsolidert regnskap for hele konsernet, når hvert av delkonsernene har utarbeidet konsolidert regnskap – i motsetning til hva som er tilfelle for morselskap i Norge.

Som nevnt over definerer den norske lovgivningen konsernet ut fra morselskapet, som er det selskapet som har myndighet til å lede og organisere konsernet. At morselskapet kontrollerer og leder konsernet er imidlertid ikke til hinder for at ledelsesoppgaver delegeres til andre konsernselskaper. Delegering av ledelsesoppgaver kan skje ved at nærmere definerte administrative oppgaver, som regnskapsføring, juridisk rådgivning, likviditetsstyring og andre typer felles-tjenester, legges til egne selskaper. Slike selskaper kan ofte mangle beslutnings-autonomi, slik at de må knyttes sammen med morselskapet for å danne et statistisk foretak. Delegering av ledelsesoppgaver kan også skje ved at konsernmor deler konsernet inn i flere delkonsern, hvor delkonsernspisser innenfor visse rammer overtar ledelsen av delkonsernene. Den overordnede kontrollen, planleggingen og ledelsen er likevel alltid plassert hos konsernmor. Eksempelvis er det kun konsernmor som har myndighet til å organisere konsernet, herunder delegere myndighet og foreta beslutning om kjøp og salg av konsernselskaper. Dersom konsernet ikke utvikler seg i den retningen som morselskapet har planlagt, kan konsernmor når som helst omorganisere konsernet og trekke tilbake delegert myndighet. Med andre ord vil en konsernmor iht. norsk lovgivning alltid lede konsernet.

Felleserklæringens uttalelse om at det kan tenkes tilfeller hvor den faktiske ledelsen er overlatt til en enhet på et lavere nivå når group head kontrollerer flere

⁵⁴ Hvis de ikke bidrar til å gi et misvisende bilde, er det ikke noe i veien for at selskaper som ikke betraktes som en del av den økonomiske enheten, dvs. konsernet, likevel konsolideres inn i konsernregnskapet.

⁵⁵ Vi ser bort fra unntakene hvor forvaltningen eller enkeltpersonforetak kontrollerer konsernet, et unntak som også er nevnt i felleserklæringen, jf. fotnote 2.

konsern, kan være vanskelig å relatere til norske forhold. Uttalelsen er ikke nærmere forklart. Det er verken forklart hva som da blir group heads rolle, om det ligger noen begrensning i ledelsen som kan utøves av den underliggende enheten, eller hvilken avhengighet som eksisterer mellom den underliggende enheten og group head. Imidlertid er group head ifølge felleserklæringen kjennetegnet ved at enheten har kontroll og kan utøve strategisk ledelse over en foretaksgruppe. Kriteriene felleserklæringen stiller opp for at en enhet utøver slik kontroll, er de samme kriteriene som gjelder for morselskap ifølge norsk lovgivning. Med dette som bakgrunn er det naturlig å slutte at felleserklæringen beskriver en situasjon som er vanlig i større konsern; at den kontrollerende enheten delegerer deler av myndigheten ned til et delkonsern, som igjen delegerer deler av myndigheten ned til foretakene i delkonsernet. I så fall har group head fortsatt kontrollen og den overordnede ledelsen av konsernet, på samme måte som morselskaper har det iht. norsk lovgivning. Group head kan da når som helst omorganisere konsernet og trekke den delegerte myndigheten tilbake.

Avgrensningen av foretaksgruppe i felleserklæringen er ikke klart definert. Derfor kan vi ikke med sikkerhet vite at konsern i norsk lovgivning er fullt ut i samsvar med foretaksgruppe i felleserklæringen. Foretaksgruppe i forordning 696/96 og i felleserklæringen beskrives imidlertid som en gruppe juridiske enheter som utgjør en økonomisk enhet. Konsernet er i Norge den eneste økonomiske enheten over juridisk enhet, slik at det uansett er denne som må ligge til grunn for arbeidet i Norge.

Vedlegg D: Mer om avgrensning av konsern og konsernregisteret i VoF

1. Kjennetegn som kan hjelpe oss å avgrense konsern og identifisere konsernspiss

Som vist over er det ikke nødvendigvis enkelt å avgrense et konsern og observere konsernspissen. Vi får heller ikke noe hjelp av begrepene som benyttes i formålene eller i dagligtale. Disse begrepene er upresise samlebegrep som blant annet kan omfatte konsernspisser, delkonsernspisser og andre selskaper som investerer i aksjer og i andre verdipapirer. I tillegg til at begrepene er upresise, har de vist seg å endre seg over tid.

Før år 2000 og på begynnelsen av 2000-tallet ble konsernspisser gjerne omtalt som hovedkontorer. Dette begrepet var relativt presist ut fra vår avgrensning, selv om det også omfattet delkonsernspisser. I begge tilfeller lå det et element av ledelse og kontroll i begrepet, men begrepet kunne også bli benyttet om enheter som kun leverte administrative tjenester uten å utøve ledelse. Etterhvert overtok begrepet holdingselskaper. Dette begrepet ble imidlertid også benyttet om selskaper som var passive eiere, og om selskaper som kun investerte i mindre aksjeposter og i andre verdipapirer. Begrepet benyttes også i dag, men etter hvert har investerings-selskaper blitt et mer og mer vanlig begrep til erstatning for holdingselskap. Der hvor man i regnskapene fram til for noen år tilbake kunne lese at selskapet var et holdingselskap, kan man nå ofte se at selskapet omtaler seg som et investerings-selskap. Dette gjelder også for selskaper som leder datterselskaper. Omfanget av investeringsselskaper er muligens også noe videre enn holdingselskaper, siden også selskaper som investerer i andre investeringsobjekter enn verdipapirer, som f.eks. eiendom og kunst, kan benytte begrepet.

Ansatte er ikke et kriterium som kan benyttes for å identifisere konsernspisser i Norge, og skille disse fra passive eiere. I Norge er det ikke noe krav om at et foretak må ha ansatte. Det er heller ikke noe i veien for at eier organiserer konsernet slik at ulike administrative oppgaver utføres av underliggende enheter og at eieren selv sitter igjen og leder og kontrollerer konsernet gjennom styret. Kompensasjon for arbeidet tas da ut som utbytte og konsernbidrag fra konsernselskapene. At arbeidskompensasjon tas ut i form av utbytte og konsernbidrag skaper en utfordring for Skatteetaten (og for SSB). Det har ført til at Skatteetaten i enkelte tilfeller omklassifiserer utbytte til lønn i personbeskatningen. Dette er blant annet omtalt i innlegg på internett hvor fordeler og ulemper ved å lede selskaper gjennom å opprette et holdingselskap er drøftet⁵⁶.

Heller ikke selskapsregnskapene gir oss hjelp til å identifisere konsernspisser. Dersom et selskap oppfatter at dets virksomhet er knyttet til investering i verdipapirer, kan det føre finansinntekter som driftsinntekter i regnskapet⁵⁷. Det betyr at passive eiere uten annen virksomhet enn å investere i verdipapirer ofte vil føre finansinntekter som driftsinntekter. Det samme kan gjelde for konsernspisser som ikke utøver annen virksomhet enn å lede konsernet. Dersom deres perspektiv er at ledelsen av konsernet er knyttet til investeringen i verdipapirer, vil også de føre finansinntektene som driftsinntekter. Følgelig klarer vi ikke å skille mellom konsernspisser og passive eiere ut fra selskapsregnskapet.

⁵⁶ Et eksempel finnes her: <https://www.dnbnyheter.no/bedrift/dette-trenger-du-a-vite-om-holdingselskap/>

⁵⁷ Som følge av kravet om at regnskapet skal vise et rettviseende bilde av virksomheten, anbefales denne føringen når investeringen utgjør hovedvirksomheten i selskapet. Dersom selskapet har en virksomhet som ikke er ubetydelig utover investeringen, kan imidlertid det samme kravet – om at regnskapet skal vise et rettviseende bilde – innebære at finansinntekter ikke skal føres som driftsinntekter i regnskapet.

For konsern av en viss størrelse har konsernmor plikt til å utarbeide konsernregnskap. Når det foreligger konsernregnskap for konsernet, kan vi følgelig finne vil morselskapet i konsernet, konsernspissen, som det øverste selskapet som stiller opp et konsolidert regnskap for konsernselskapene. Men dette er informasjon som vi først kan skaffe oss ved manuell kontroll.

Å identifisere og avgrense konsern og konsernspisser maskinelt ser rett og slett ikke ut til å være mulig, siden et selskap kan være konsernmor som følge av avtale, og regnskapsreglene ikke skiller mellom konsernspisser og passive eiere. I de fleste tilfeller vil imidlertid selskaper som eier mer enn 50 prosent av aksjene også være konsernspisser. Det finnes kjennetegn som kan indikere at det sannsynligvis forholder seg slik, og kjennetegn som kan indikere at det muligens ikke forholder seg slik. Ingen av disse kjennetegnene kan benyttes til automatisk koding, men de kan bidra til å avgrense den massen som bør kontrolleres nærmere manuelt.

Finansiering av verdipapirplasseringer gjennom låneopptak er ikke vanlig for eiere som eier store aksjeposter. Derimot kan finansiering av konsernet skje gjennom konsernspissen. At et selskap som eier andre selskaper har lån av en viss størrelse, kan derfor være en indikasjon på at selskapet er konsernspiss. I og med at konsernspissen kan organisere konsernet slik at det er egne selskaper som forestår låneopptaket for hele konsernet, eller ha delegert myndigheten til å ta opp lån til konsernselskapene, er ikke dette en nødvendig betingelse for at selskapet er en konsernspiss. I næringsoppgaven er det egne poster for lån og gjeld til og fra konsernselskaper. Dersom eier har slike poster, vil det som regel bekrefte at eier er konsernspiss. Imidlertid har vi ved manuell gjennomgang av selskaper funnet eksempler på at selskaper både fører beløp på disse postene uten å inngå i noe konsern⁵⁸, og at selskaper unnlater å spesifisere lån til og fra konsernselskaper på disse postene.

I konsern hvor delkonsernene tilsynelatende har doble delkonsernspisser, kan de øverste av disse selskapene være kunstige enheter som eier har opprettet rett og slett for at det gir en praktisk organisering av konsernet. Dersom det etter nærmere kontroll viser seg at disse selskapene er kunstige enheter, vil det (vanligvis) være bekreftelse på at eieren er konsernspiss. Opprettelsen av de kunstige enhetene er da et synlig bevis på at eieren organiserer og leder konsernet. Ved nærmere kontroll kan det også vise seg at det nederste av de tilsynelatende doble delkonsernspissene er en kunstig enhet. Det vil i de fleste tilfeller bety at den øverste av disse to selskapene leder delkonsernet, men det sier ikke noe mer om hvilken rolle eieren av delkonsernspissen har.

Dersom et konsern tilsynelatende har to konsernspisser, kan det øverste selskapet vise seg å ikke være konsernspiss, men en passiv eier som kun plasser i finansielle eiendeler. Dette er ingen regel, så det er ikke mulig å kode dette automatisk, men det er et kjennetegn som tilsier nærmere kontroll. I konsern som er så store at det utarbeides konsernregnskap, kan dette (vanligvis) avkrefte eller bekrefte av om selskapet inngår i konsernregnskapet eller ikke.

Siden konsernet ikke er noen formell enhet, men er definert ut fra konsernmor og dette selskapets myndighet og strategiske beslutninger, vil ikke rent automatiserte koblinger kunne avgrense og identifisere alle konsern og konsernspisser korrekt. Konsernregisteret i VoF gir imidlertid i de fleste tilfellene et godt bilde av de faktiske konsernene. Utfordringene knyttet til dette registeret er nærmere omtalt nedenfor. Eksempelene over illustrerer at det er mulig å finne kjennetegn som kan utnyttes for å identifisere konsern og konsernspisser som muligens ikke er korrekt avgrenset i VoFs konsernregister, slik at disse kan listes ut for manuell kontroll. Men det krever ressurser å teste ut kriterier for å etablere metoder som er treffsikre og gir færre negative enn positive utslag i statistikken.

⁵⁸ Dette har da som regel vært lån til felleskontrollerte og tilknyttede selskaper.

2. Konsernregisteret i VoF

Konsernregisteret i VoF konstrueres basert på eierandeler fra aksjonærregisteret. Det innebærer at enkelte konsern i VoF mangler selskaper som tilhører konsernet i henhold til selskaps- og regnskapslovgivningens definisjon av konsern. Andre konsern i VoF kan derimot inkludere selskaper som ikke er en del av konsernet i denne lovgivningen. Dette kan også bety at en mindre gruppe selskaper, som utgjør et konsern i VoF, faktisk ikke er et konsern i henhold til selskaps- og regnskapslovgivningen. Videre kan det bety at ett konsern i henhold til lovgivningen er flere konsern i VoF. Spesielt kan dette bety at selskapet som framstår som konsernmor i konsernregisteret i VoF, ikke er konsernmor iht. selskaps- og regnskapslovgivningen. Avvikene kan ha følgende forklaring:

1. Eierandel avviker fra stemmeandel
2. Bestemmende innflytelse, og dermed konsernforhold, er etablert gjennom avtaler
3. Midlertidig eie
4. Konsernselskaper som ikke er aksjeselskaper
5. Utenlandske datterselskaper
6. Spesielle begrensninger i spesiallovgivning

Eierandel avviker fra stemmeandel

Ikke sjelden har aksjeselskaper ulike aksjeklasser, hvor det kun er en av aksjeklassene som har stemmerett. I og med at ulik stemmerett ikke framkommer av aksjonærregisteret, kan konsernknytningene bli feil i konsernregisteret i VoF. Selskaper som ikke har bestemmende innflytelse iht. selskapslovgivningen kan av konsernregisteret i VoF feilaktig framstå som konsernmor for hele eller deler av konsernet. I sistnevnte tilfelle vil det aktuelle konsernet i konsernregisteret se ut som det omfatter et delkonsern som i realiteten ikke er en del av konsernet.

Bestemmende innflytelse gjennom avtale

På samme måte som når eierandel avviker fra stemmeandel, vil heller ikke konsernregisteret i VoF klare å fange opp selskaper som er konsernmor gjennom avtale. Dette kan være situasjonen når det ut fra hierarkiet i konsernregisteret i VoF kan se ut som konsernet har «dobbel» konsernspiss, dvs. at øverste konsernselskap kun eier et selskap som eier resten av konsernet. I slike tilfeller kan det øverste konsernselskapet være et lukket investeringsselskap, f.eks. opprettet for å holde familiens aksjepost samlet ved arv. Slike selskaper tilhører sektor 4900 Øvrige finansielle foretak unntatt forsikring og har næringskode 64.308 Lukkede investeringsselskaper i VoF.

Midlertidig eie

I enkelte tilfeller kan et selskap sitte med en eierandel som gir bestemmende innflytelse over konsernselskaper uten at andelen er ment for langsiktig eie. Når eierandelen kun er ment å være midlertidig, har vi likevel ikke et konsernforhold i regnskapslovens forstand. I slike tilfeller har ikke den «tilsynelatende konsernmoren» de samme pliktene overfor konsernselskapene som når eierandelen ikke er midlertidig. Dette er et typisk eksempel for utviklingsselskaper. Slike selskaper er finansielle foretak, og er i VoF kodet til sektor 4500 Investeringselskaper og aktive eierfond / PE-fond og næring 64.306. I enkelte tilfeller kan dette også være tilfelle for åpne investeringsselskaper, som er klassifisert under samme sektor som utviklingsselskapene, men har næringskode 64.302.

Konsernselskaper som ikke er aksjeselskaper

Det er ikke noe i veien for at andre selskaper enn aksjeselskaper, f.eks. ansvarlige selskaper, kommandittselskaper eller stiftelser, kan inngå i konsern. Når disse selskapene eier datterselskaper, vil konsernet i VoF mangle disse konsernselskapene,

med mindre disse er manuelt knyttet opp til konsernet. Dersom slike datterselskaper ikke er fanget opp manuelt, kan ett konsern framstå som flere konserner i VoF.

Utenlandske datterselskaper

Fordi omfanget på aksjonærregisteret er norske aksjeselskaper og deres aksjekapital, vil ikke konsernregisteret i VoF få med seg delkonsern hvor et utenlandsk datterselskap har heleide norske datterselskaper. Delkonsernet med den utenlandske delkonsernspissen vil da framstå som et eget konsern i konsernregisteret i VoF.

Spesiallovgivning

For aksjeselskaper innenfor visse sektorer og næringer gir spesiallovgivningen regler som begrenser aksjelovens omfang av konsern. Eksempelvis gjelder det for finanskonsern, hvor ikke-finansielle selskaper, som «tilsynelatende» er en del av konsernet, ikke er en del av finanskonsernet.

3. Konsekvenser av avvikene i konsernregisteret i VoF

Diskusjonen over viser at konsernene i konsernregisteret i VoF kan avvike fra de faktiske konsernene. Blant annet av den grunn er det vanskelig å legge konsernregisteret i VoF til grunn for automatisk profilering og bruk av top-down metode. Spesielt må vi være forsiktige med å forutsette at det øverste selskapet i hierarkiet i konsernregisteret i VoF, faktisk er konsernmor. Som skissert over finnes det en rekke muligheter for at det selskapet som framstår som konsernmor i konsernregisteret i VoF, ikke er konsernmor i henholdt til selskaps- og regnskapslovgivningen.

Å klare å etablere et konsernregister som er perfekt, vil ikke være praktisk mulig. For statistikken er det viktigste at vi klarer å avgrense konsern og identifisere konsernspisser som er av vesentlig betydning for statistikken. Dette er nødvendig for å identifisere hjelpeenheter og kunstige enheter og etablere statistiske foretak, men det er også viktig for å få korrekt avgrensning mellom finansiell og ikke-finansiell sektor. I og med at konsernspisser skal klassifiseres ut fra hovedvirksomheten til underliggende selskaper⁵⁹, mens passive eiere er definert som finansielle foretak uavhengig av virksomheten til selskapene som eies, vil det slå direkte ut i feil avgrensning mellom finansiell og ikke-finansiell sektor om ikke konsernspissen er korrekt identifisert. I og med at skillet mellom finansiell og ikke-finansiell sektor er et hovedskille i all sektorbasert statistikk, er det viktig at vi for flyttinger mellom disse to hovedsektorene har robuste regler som ivaretar stabilitetskravene i statistikken.

I et konsern er det vanlig at inntekter kanaliseres opp til konsernspissen. Dersom vi feilaktig flytter konsernspisser til finansiell sektor, vil statistikken vil gi et galt bilde av økonomien, siden det vil framstå som at inntekt som er generert i ikke-finansielle næringer stammer fra finansiell virksomhet. I det ekstreme tilfellet kan vil oppleve at det av statistikken vil framstå som at ikke-finansielle næringer ikke genererer inntekter utover kostnadsdekning. Det var nettopp denne problemstillingen som førte til at ekspertgruppen mellom ECB, Eurostat og OECD ble opprettet etter revisjonen av SNA og ESA.

⁵⁹ Jf. endelig rapport av 14.06.2013 fra Task Force on HO, HC og SPE, kapittel 2, side 4, andre avsnitt: “.....Finally, it was noted that, although the 1993 SNA did not give explicit guidance for the treatment of HOs, one may conclude that the treatment of HOs as such has not changed. In the 1993 SNA, the whole group of “holding corporations” were defined as corporations owning and directing a group of subsidiaries, and these entities had to be classified according to the main activities of their subsidiaries. The treatment of HOs in the 2008 SNA is not different from that.....”